

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

США ТА КИТАЙ: ЧИ МОЖЛИВА НОВА «БІПОЛЯРНІСТЬ»?

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент 6 курсу, 603 групи

Колтатів Назарій Михайлович

Керівник:

доктор політичних наук,

професор **Федуняк С.Г.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____ доц. Макар В.Ю.

Чернівці – 2023

Анотація

У цій магістерській роботі досліджується можливість появи нової «біполярності» між Сполученими Штатами та Китаєм, розглядаються багатогранні виміри їхніх відносин і глобальні наслідки, які можуть бути спричинені їхньою взаємодією. Зосереджуючись на економічній взаємозалежності, технологічній конкуренції, військових стратегіях і впливі на глобальне управління, дослідження прагне розкрити складності, притаманні динаміці розвитку між цими двома великими державами. Оскільки геополітичний ландшафт є свідком зміни влади, робота має на меті розкрити потенціал нової двополюсної системи, пропонуючи тонке розуміння факторів, які можуть сприяти або перешкоджати виникненню нового біполярного світового порядку. Завдяки комплексному аналізу це дослідження робить внесок у поточний дискурс про майбутнє міжнародних відносин і потенційну реструктуризацію динаміки глобальної влади у XXI столітті.

Ключові слова: *біполярність, економічна взаємозалежність, технологічна конкуренція, військова стратегія, глобальне управління, динаміка влади, світовий порядок.*

Abstract

This master's thesis explores the possibility of a new "bipolarity" emerging between the United States and China, examining the multifaceted dimensions of their relations and the global consequences that may result from their interactions. Focusing on economic interdependence, technological competition, military strategies, and the impact on global governance, the research aims to unravel the complexities inherent in the evolving dynamics between these two major states. As

the geopolitical landscape undergoes a shift in power, the thesis aims to uncover the potential for a new bipolar system, providing a nuanced understanding of factors that may contribute to or hinder the emergence of a new bipolar world order. Through a comprehensive analysis, this study contributes to the current discourse on the future of international relations and the potential restructuring of global power dynamics in the 21st century.

Key words: *bipolarity, economic interdependence, technological competition, military strategy, global governance, power dynamics, world order.*

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Колтатів Н.М.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1_Теоретико-методологічні засади вивчення біполярності в системі міжнародних відносин	8
1.1. Концептуально-теоретичні підходи до дослідження біполярності ..	9
1.2. Джерельна база дослідження	19
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2_Еволюція формування біполярного характеру від періоду «холодної війни» до сучасності	27
2.1. Історико-політичні передумови біполярності	28
2.2. Структура біполярної системи міжнародних відносин і взаємодія двох центрів сили (США і СРСР)	38
Висновки до розділу 2	63
РОЗДІЛ 3_Розвиток біполярності у контексті дисфункціональної системи міжнародних відносин початку ХХІ століття	65
3.1. Особливості сучасної біполярності	78
3.2. США і Китай як можливі центри сили	95
Висновки до розділу 3	115
ВИСНОВКИ	118
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	124

ВСТУП

Актуальність дослідження можливої біполярності між Сполученими Штатами та Китаєм має значимість у сучасному геополітичному ландшафті, оскільки на пряму формує динаміку міжнародних відносин і впливає на глобальну стабільність. Біполярність відноситься до світового порядку, де панують дві великі держави, кожна з яких має значний економічний, політичний і військовий вплив. У випадку США та Китаю дослідження потенційної біполярності передбачає розуміння їхніх відносин, що розвиваються, наслідків для міжнародної спільноти та стратегій, які країни можуть прийняти у відповідь.

І США, і Китай є головними економічними центрами, і їхня економічна взаємозалежність є критичним аспектом світової торгівлі. Вивчення біполярності між цими країнами передбачає аналіз впливу їхніх економічних відносин на міжнародний ринок, ланцюги поставок і світову економіку в цілому. Торгова напруженість, тарифи та конкуренція за технологічне домінування сприяють складному економічному ландшафту, впливаючи не лише на дві залучені країни, а й на міжнародні фінансові ринки.

На сьогоднішній день США і Китай залучені в інтенсивну конкуренцію в таких сферах, як штучний інтелект, технології 5G і кібербезпека. Розуміння динаміки цього технологічного суперництва має вирішальне значення, оскільки воно формує майбутню траєкторію інновацій і може мати наслідки для глобальних технологічних стандартів і управління. Дослідження біполярності включає вивчення того, як технологічний прогрес і політика кожної нації впливають на відповідні сфери впливу та потенційні наслідки для інших націй.

Військовий потенціал і стратегічні інтереси відіграють ключову роль у дискурсі біполярності. На геополітичний ландшафт впливають військові позиції, альянси та потенційні конфлікти. Південно-Китайське море, питання

Тайваню, пов'язані з регіональною безпекою, є ключовими точками для розуміння військового виміру американо-китайських відносин. Досліджується потенціал для нового сценарію «холодної війни», коли обидві нації прагнуть розширити свій вплив за допомогою військових засобів або шляхом утворення союзів з іншими націями. Дослідження біполярності поширюється на сферу глобального управління та багатосторонніх інститутів. Оскільки США та Китай змагаються за вплив, виникають питання щодо ефективності та адаптивності існуючих міжнародних організацій. Це включає питання, пов'язані зі зміною клімату, торговельними угодами та глобальними кризами охорони здоров'я. Розуміння динаміки влади між двома націями допомагає політикам передбачати виклики поточній глобальній структурі управління та розглядати потенційні перетворення. Геополітичні зрушення в результаті американо-китайських відносин можуть змінити регіональну динаміку та вплинути на автономію менших держав у плані економічного партнерства та альянсів у сфері безпеки.

Підсумовуючи, дослідження можливої біполярності між Сполученими Штатами та Китаєм є дуже актуальним, оскільки воно дає змогу зрозуміти глобальний порядок, що розвивається. Досліджуючи економічні зв'язки, технологічну конкуренцію, військову позицію, глобальне управління та вплив на менші країни, ми зможемо краще зорієнтуватися у складностях американо-китайських відносин та їхніх ширших наслідках для міжнародних відносин.

Метою магістерської роботи є критичний аналіз геополітичної динаміки, що розвивається між Сполученими Штатами та Китаєм, і оцінка можливості появи нової форми біполярності на глобальному політичному ландшафті. Заглиблюючись в економічні, політичні, військові та технологічні аспекти відносин між цими двома великими державами, дослідження має на меті забезпечити детальне розуміння факторів, що впливають на їх взаємодію, і потенційних наслідків для глобальної стабільності.

Поставлена мета зумовлює наступні **завдання**:

- Виокремити теоретико-методологічні підходи для дослідження біполярності;
- З'ясувати в ретроспективі історико-політичні передумови біполярності в період «холодної війни»;
- Дослідити взаємодію двох супердержав періоду «холодної війни» та їхній вплив на міжнародну арену;
- Виокремити особливості сучасної біполярності та її зародження;
- Описати поточний стан речей між США та Китаю.

Об'єктом дослідження є система міжнародних відносин, яка утворилася між США і Китаєм та включає історичні, політичні, ідеологічні та економічні аспекти.

Предметом дослідження є процеси, пов'язані з формуванням нової «біполярності» у відносинах між США та Китаєм, та їхній вплив на розвиток системи міжнародних відносин.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1947-2023 роки, тобто період від зародження «холодної війни» (1947-1991 рр.) до теперішнього часу, коли в системі міжнародних відносин проявляються ознаки утворення нової «біполярності» між США та КНР.

Структура магістерської роботи підпорядковується меті та логіці дослідницьких завдань. Вона складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 143 сторінки.

РОЗДІЛ 1

Теоретико-методологічні засади вивчення біполярності в системі міжнародних відносин

Дослідження біполярності в сфері міжнародних відносин є критичним аналізом розподілу влади та впливу між державами, охоплюючи динамічну взаємодію стратегічних взаємодій, альянсів і геополітичних складнощів. Біполярність, яка характеризується домінуванням двох великих держав або блоків на світовій арені, була характерною рисою, що постійно повторюється протягом всієї історії, найпомітнішим прикладом якої є епоха «холодної війни» між Сполученими Штатами та Радянським Союзом. Теоретичні та методологічні основи, що лежать в основі аналізу біполярності в міжнародних відносинах, ґрунтуються на різноманітних інтелектуальних традиціях і дослідницьких методологіях, що відображає багатовимірну природу динаміки глобальної влади.

За своєю суттю, теоретична основа, яка веде дослідження біполярності, часто спирається на реалістичні перспективи, де влада вважається центральним визначальним фактором поведінки держави. Класичний реалістичний наголос на балансі сил, сформульований такими вченими, як Ганс Моргентау, збігається з неореалістичними теоріями, зокрема з теоріями Кеннета Вальца, який припустив, що біполярні системи можуть забезпечити стабільність через силову рівновагу. Доповнюючи ці перспективи, є конструктивістський підхід, який підкреслює роль ідей, норм та ідентичностей у формуванні поведінки держав у біполярному міжнародному порядку.

Методологічно дослідження біполярності передбачає використання ряду аналітичних інструментів і методів дослідження. Історичний аналіз, розкриваючи тонкощі минулих біполярних систем, дає цінну інформацію про стратегії, які використовували великі держави, і наслідки їх взаємодії. Кількісні методи пропонують систематичний засіб вимірювання розподілу

влади, тоді як тематичні дослідження, починаючи від холодної війни та закінчуючи іншими випадками біполярності, пропонують детальний аналіз конкретних історичних періодів. Агентне моделювання та порівняльний аналіз ще більше збагачують методологічний арсенал, дозволяючи нам дослідникам симулювати та розуміти складну динаміку біполярних систем у різних контекстах.

Оскільки міжнародна система продовжує розвиватися, вивчення біполярності залишається динамічним полем дослідження, яке вимагає комплексного та міждисциплінарного підходу. Синтезуючи теоретичні ідеї з різноманітними методологічними інструментами, ми намагаємося розгадати тонкощі біполярних систем, проливаючи світло на фактори, які сприяють стабільності чи нестабільності на глобальній арені. Це дослідження слугує не лише для поглиблення нашого розуміння історичних явищ, але й для того, щоб надати цінну інформацію для орієнтування в складних ситуаціях сучасних міжнародних відносин.

1.1. Концептуально-теоретичні підходи до дослідження біполярності

Дослідження біполярності, концептуальної основи, що характеризується домінуванням двох основних акторів або полюсів у даній системі, стоїть на перехресті теорії міжнародних відносин, політології та стратегічних досліджень. Ця магістерська праця заглиблюється в складну динаміку розподілу влади, геополітичних взаємодій і загального впливу на глобальну стабільність. Коли вчені борються з нюансами біполярності, вони беруть участь у багатогранному дослідженні, яке спирається на різні концептуальні та теоретичні підходи. Це дослідження має на меті проаналізувати та інтерпретувати біполярність, забезпечуючи основу для розуміння тонкощів цієї фундаментальної концепції в ширшому ландшафті міжнародних відносин.

Концептуально біполярність охоплює чітку структурну схему, де дві домінуючі сили чи блоки здійснюють суттєвий вплив на міжнародну систему. Історичне тло холодної війни, що характеризується ідеологічним суперництвом між Сполученими Штатами та Радянським Союзом, є прикладом квінтесенції біполярної конфігурації. Однак, окрім історичних прикладів, концептуалізація біполярності поширюється на сучасні геополітичні ландшафти, спонукаючи нас ретельно вивчати еволюцію природи відносин влади.

Теоретичні підходи до вивчення біполярності охоплюють спектр точок зору, кожна з яких пропонує унікальне розуміння глибинних механізмів, що формують міжнародні системи. Реалістичні теорії, глибоко вкорінені в дослідженні влади та державних інтересів, стверджують, що біполярні системи можуть породжувати стабільність через баланс сил між основними гравцями. Неореалісти, спираючись на цю основу, досліджують структурні обмеження та системний тиск, які визначають біполярність.

Навпаки, вчені, які використовують ліберальні та конструктивістські погляди, зосереджуються на ролі інституцій, норм і спільних ідентичностей у біполярних контекстах. Ліберальні теоретики можуть стверджувати, що інституції можуть пом'якшити конфлікт і сприяти співпраці між домінуючими державами, тоді як конструктивісти наголошують на соціально сконструйованому характері державних ідентичностей та їхньому впливі на формування міжнародної поведінки.

Оскільки глобальний ландшафт продовжує розвиватися, з'являються нові виклики та можливості, що вимагає динамічної та адаптивної теоретичної основи для розуміння біполярності. Ми маємо на меті розкрити багатий спектр концептуальних і теоретичних підходів, які лежать в основі вивчення біполярності, забезпечуючи основу для детального та всебічного аналізу динаміки влади в міжнародних відносинах.

В основу нашої наукової роботи покладено перш за все системний підхід до дослідження. Системний підхід до дослідження біполярності пропонує комплексну основу для розуміння заплутаної динаміки світового порядку, що характеризується домінуванням двох великих держав. Цей підхід виходить за межі традиційних дисциплін, об'єднуючи ідеї з різних галузей, таких як міжнародні відносини, політологія, соціологія та економіка. Системна перспектива підкреслює взаємозв'язок компонентів міжнародної системи та досліджує, як їх взаємодія формує поведінку держав у біполярному середовищі.

В основі системного підходу лежить визнання того, що міжнародна система функціонує як складна та взаємозалежна мережа акторів, структур і процесів. У цьому контексті біполярність розглядається як системний стан, коли дві супердержави відіграють ключову роль у впливі на глобальні події. Цей підхід черпає натхнення із загальної теорії систем, яка стверджує, що поведінку будь-якої системи, включаючи міжнародну систему, неможливо повністю зрозуміти, досліджуючи її окремі частини окремо.

Ми використовували системний підхід, аналізують міжнародну систему в цілому, беручи до уваги безліч взаємодій між державами, міжнародними інституціями та недержавними акторами. Системний аналіз виділяє взаємозалежність держав у біполярній системі. Дії, вжиті однією наддержавою, впливають на всю систему, впливаючи на стратегічні розрахунки інших держав. Центральне місце в системному підході займає концепція балансу сил. Розподіл і рівновага сил між двома наддержавами та їхніми союзниками відіграють вирішальну роль у підтримці стабільності чи породженні конфлікту. Системний підхід забезпечує розуміння стратегій управління кризою в біполярному контексті. Розуміння того, як кризи поширюються системою, дозволяє більш ефективно розуміння. Одним із викликів є включення ролі недержавних акторів, таких як багатонаціональні корпорації та транснаціональні мережі адвокації, у системну структуру.

Оскільки біполярна система розвивається, системний підхід має адаптуватися для аналізу переходів, потенційно до багатополарності, та розуміння їх наслідків для глобальної стабільності.

Проблемно-хронологічний підхід до вивчення біполярності являє собою методологічну основу, яка поєднує хронологічний аналіз історичних подій з фокусом на конкретних проблемах або питаннях у контексті біполярних міжнародних відносин. Цей підхід має на меті виявити закономірності, причинно-наслідкові зв'язки та еволюцію проблем з часом, пропонуючи тонке розуміння викликів і динаміки, притаманних біполярному світовому порядку. У своїй основі проблемно-хронологічний підхід визнає, що міжнародна система сформована серією взаємопов'язаних подій і проблем. Замість суворого дотримання лінійного історичного наративу, цей підхід визначає ключові проблеми чи виклики, які виникають у контексті біполярності, і простежує їх еволюцію з часом. Роблячи це, ми можемо отримати уявлення про причинні фактори, реакції та наслідки, пов'язані з цими проблемами.

Підхід починається з визначення конкретних проблем або викликів у біполярній системі. Ці проблеми можуть варіюватися від геополітичних конфліктів та економічних криз до ідеологічних зіткнень між супердержавами. Потім проводиться хронологічний аналіз, вивчаючи хронологію подій, пов'язаних з виявленими проблемами. Ця історична перспектива допомагає виявити закономірності, поворотні моменти та взаємодію між різними факторами. Акцент робиться на розумінні причинно-наслідкових зв'язків між подіями та проблемами. Це передбачає дослідження того, як дії наддержав та інших акторів сприяють виникненню та увічненню конкретних проблем. Далі іде еволюційна динаміка, коли за допомогою підходу ми спостерігаємо, що проблеми в біполярній системі розвиваються з часом. Простеживши траєкторію цих проблем, ми можемо зрозуміти, як вони трансформуються, посилюються або зменшуються у своїй значущості.

Історизм, як методологічний підхід, відіграє вирішальну роль у вивченні біполярності, пропонуючи призму, через яку можна зрозуміти розвиток, еволюцію та вплив біполярного світового порядку з часом. Принципи історизму наголошують на контекстуалізації подій у межах їхнього історичного середовища, розглядаючи їх як продукти конкретних історичних обставин, а не окремі випадки. У дослідженні біполярності історизм дозволяє детально дослідити складну взаємодію між політичними, економічними, культурними та соціальними факторами, які сприяють динаміці біполярної міжнародної системи.

Центральним для історизму є принцип контекстуалізації, який передбачає розміщення подій, політики та явищ у ширшому історичному контексті. У вивченні біполярності цей принцип спонукав нас враховувати конкретні геополітичні, економічні та культурні умови, які породили біполярні конфігурації та вплинули на їхні траєкторії. Історичний аналіз наголошує на причинно-наслідковому зв'язку та випадковості, наголошуючи на тому, що події формуються комбінацією причинних факторів і випадкових обставин. У контексті біполярності цей принцип дозволяє нам досліджувати, як конкретні історичні умови сприяють виникненню та підтримці біполярних систем.

Принципи історизму підкреслюють взаємозв'язок подій у часі. Вивчаючи біполярність, це означає визнання того, як події в одній епосі чи регіоні можуть мати хвилеві ефекти, формуючи траєкторію біполярної системи в наступні періоди. Історизм часто передбачає широкі архівні дослідження для доступу до першоджерел та історичних документів. Вивчаючи біполярність, ми заглиблюємося в дипломатичні записи, урядові документи та сучасні звіти, щоб реконструювати історичний контекст.

Історизм полегшує розуміння системних змін у біполярності. Простежуючи історичний розвиток біполярних систем, ми змогли визначити критичні моменти, переходи та трансформації, які сформували міжнародний

порядок. Історизм дозволяє дослідити, як динаміка глобалізації вплинула на біполярний світовий порядок з часом. Взаємозв'язок економік, культур і суспільств у глобальному масштабі розглядається в історичному контексті біполярних конфігурацій.

Об'єктивність у вивченні біполярності є фундаментальним і складним аспектом дослідження, що вимагає відданості неупередженості, чесності та пошуку правди. Досягнення об'єктивності у вивченні біполярності вимагає від нас як дослідників орієнтуватися в складних геополітичних ландшафтах, історичних наративах і теоретичних перспективах, зводячи до мінімуму упередження та суб'єктивні впливи.

Об'єктивність вимагає від нас відданості збалансованості різних точок зору. Визнання різноманітних точок зору в рамках теорій міжнародних відносин — реалізму, лібералізму, конструктивізму — і врахування історичного, культурного та регіонального контексту допомагає нам уникнути переваги однієї точки зору над іншою. Досягнення об'єктивності вимагає від нас участі в критичній саморефлексії. Це передбачає визнання особистих упереджень, теоретичних схильностей і культурних впливів, які можуть вплинути на інтерпретацію даних або подій, пов'язаних з біполярністю.

Об'єктивність тісно пов'язана з аналізом на основі доказів. Як дослідники, ми повинні покладатися на емпіричні дані, історичні документи та надійні джерела, щоб підтвердити свої твердження та висновки. Така відданість доказам допомагає пом'якшити вплив особистих думок або упереджених поглядів. Досліджуючи біполярність, ми повинні маємо бути готові до того, що культурні та історичні контексти можуть внести суб'єктивність. Ми були налаштовані на потенційний вплив культурних упереджень або історичних наративів, які можуть сформувати своє розуміння біполярності. У цьому контексті, США та Китай діаметрально протилежні сили. Об'єднання думок з політології, історії, економіки та соціології сприяє

більш всебічному та об'єктивному аналізу. Об'єктивність є фундаментальною для підтримки академічної суворості. Дослідження, які демонструють прихильність неупередженості та аналізу на основі доказів, сприяють розвитку знань у сфері міжнародних відносин.

Порівняльний метод відіграє вирішальну роль у вивченні біполярності, яка поширюється на різні дисципліни, такі як політологія, міжнародні відносини, психологія та соціологія. Коріння цього методу у вивченні біполярності можна простежити у раних учених, таких як Фулідід, який порівнював динаміку між Афінами та Спартою під час Пелопоннеської війни. З часом такі мислителі, як Макіавеллі, Руссо та Монтеск'є, зробили свій внесок у вдосконалення порівняльного підходу. Однак саме в ХХ столітті, під час холодної війни, вивчення біполярності набуло популярності, оскільки вчені намагалися зрозуміти динаміку влади між Сполученими Штатами та Радянським Союзом.

У політичній науці порівняльний метод дозволяє вченим аналізувати структурні та поведінкові аспекти біполярності. Це передбачає порівняння політичних систем, ідеологій, військового потенціалу та дипломатичних стратегій двох великих держав. Такі теоретичні рамки, як реалізм і неореалізм, часто формують основу для таких порівнянь, досліджуючи, як влада розподіляється та підтримується в біполярному світі.

З точки зору міжнародних відносин, порівняльний метод досліджує вплив біполярності на глобальне управління, вирішення конфліктів і формування альянсів. У дослідженні ми заглибилися в історичні приклади, такі як Кубинська ракетна криза, щоб оцінити, як біполярна структура вплинула на процеси прийняття рішень і управління кризою.

Порівняльний метод не обмежується геополітичними міркуваннями. Ми також застосували це до психологічних аспектів біполярності. Це передбачає вивчення того, як люди, суспільства та лідери долають складнощі життя в

біполярному світі. Порівняльний аналіз може досліджувати психологічні наслідки ідеологічної конкуренції, ядерного стримування та постійної загрози конфлікту.

У соціологічному контексті порівняльний метод допомагає нам, як дослідникам зрозуміти суспільні наслідки біполярності. Це включає вивчення культурних, економічних і соціальних наслідків приєднання до однієї з двох великих держав. Порівняльні дослідження можуть досліджувати, як ідентичність громадян формує біполярне середовище та як на культурні обміни впливає геополітична напруга. У наш час порівняльний метод залишається актуальним, оскільки вчені адаптують його для аналізу нових форм біполярності чи багатополарності. Підйом Китаю як глобальної держави вводить нову динаміку, що вимагає нових порівняльних підходів для розуміння еволюції структури міжнародних відносин.

Реалізм і неореалізм, як теорії міжнародних відносин, підкреслюють роль сили, державних інтересів і анархічний характер міжнародної системи. Застосовуючи ці теорії до вивчення відносин між Сполученими Штатами та Китаєм або потенційної нової біполярності між США та Китаєм, ми зосередилися на розумінні динаміки влади, поведінки держави та структурних обмежень, які формують взаємодію між цими двома основними акторами.

Ключові аспекти реалістичного/неореалістичного методу дослідження США та Китаю, як можливої нової біполярності: реалізм робить значний акцент на силі як головному рушію міжнародних відносин. Ми проаналізуємо розподіл влади між Сполученими Штатами та Китаєм, враховуючи військовий потенціал, економічну міць, технологічну майстерність і дипломатичний вплив. Цей підхід спрямований на те, щоб зрозуміти чинники, що формують поведінку цих основних акторів на міжнародній арені.

Ліберальні погляди на біполярність у міжнародних відносинах вводять особливий набір теоретичних міркувань, які виходять за межі реалістичних

уявлень про політику сили. У той реалістичний підхід підкреслює роль влади як основного рушія поведінки держави, ліберальні підходи висувають інститути, співпрацю та економічну взаємозалежність на перший план аналізу.

Ліберальний підхід показує, що інституції відіграють вирішальну роль у пом'якшенні конфлікту та сприянні стабільності в біполярній системі. Міжнародні організації, союзи та договори можуть діяти як механізми співпраці та вирішення конфліктів між двома домінуючими державами. Інституції забезпечують структуровану структуру, яка полегшує спілкування, зменшує невизначеність і встановлює правила взаємодії. Ліберальні вчені часто спираються на теорію демократичного миру, припускаючи, що демократії менш схильні вступати в конфлікти одна з одною. У біполярній системі, де одна або обидві домінуючі сили є демократіями, ця теорія стверджує, що ймовірність конфлікту може бути зменшена, сприяючи більш стабільному міжнародному порядку. Лібералізм підкреслює важливість економічної взаємозалежності як чинника, що сприяє співпраці та перешкоджає конфліктам. У біполярному середовищі, де великі держави економічно переплетені, витрати на війну можуть сприйматися як вищі, що призводить до переваги мирного вирішення суперечок.

Конструктивістські перспективи додають ще один рівень до аналізу біполярності, наголошуючи на соціально сконструйованому характері державних ідентичностей, норм та ідей. Замість того, щоб зосереджуватися виключно на матеріальних можливостях, конструктивістський підхід пропонує ідейні фактори, які відіграють значну роль у формуванні поведінки держави. Спільні норми та ідентичності держав у біполярній системі можуть впливати на їх взаємодію. Спільні цінності чи ідентичності можуть сприяти співпраці, тоді як відмінні ідентичності можуть сприяти напруженості. Ідеї та переконання лідерів і політиків можуть формувати дії держави в біполярній системі. Те, як лідери сприймають свої національні інтереси та міжнародне оточення, визначається не лише матеріальними чинниками, а й ідейними

міркуваннями. Альянси в біполярній системі можуть формуватися не лише матеріальними міркуваннями, але й ідейною сумісністю залучених держав.

Теорія ігор, галузь математики та економіки, забезпечує цінну основу для аналізу стратегічної взаємодії та прийняття рішень між раціональними акторами. У застосуванні до вивчення біполярності в міжнародних відносинах теорія ігор допомагає з'ясувати динаміку між двома великими державами чи блоками шляхом моделювання їхніх стратегічних виборів і потенційних результатів.

Теорія ігор дозволяє нам моделювати стратегічні взаємодії між двома домінуючими акторами в біполярній системі. Держави, діючи як раціональні актори, приймають рішення, виходячи зі свого сприйняття дій іншої сторони та власних стратегічних інтересів. Це моделювання допомагає передбачити та зрозуміти потенційні результати цих взаємодій. Біполярні системи часто передбачають делікатний баланс сил, коли кожен головний актор прагне стримати іншого від агресивних дій. Теорія ігор може моделювати стратегії стримування, такі як надійне використання військового потенціалу або використання сигналів, щоб запобігти ескалації конфлікту.

Теорія ігор добре підходить для аналізу ситуацій гонки озброєнь і дилем безпеки, які часто виникають у біполярних системах. Держави можуть брати участь у гонці озброєнь, щоб зміцнити свою безпеку, але дії однієї держави можуть сприйматися іншою як загроза, що призведе до спіралі взаємної недовіри та збільшення військових витрат. Теорія ігор є важливою для вивчення сценаріїв, де можлива співпраця між двома домінуючими акторами. Моделі переговорів можна використовувати, щоб зрозуміти, як держави ведуть переговори та досягають угод, враховуючи розподіл влади та потенційні вигоди від співпраці. Цей підхід покращує наше розуміння процесів прийняття рішень, потенційних конфліктів і шляхів співпраці в складній динаміці біполярності.

Підсумовуючи, слід сказати, що дослідження біполярності в міжнародних відносинах є складним і багатогранним заходом, який охоплює різноманітний спектр концептуальних і теоретичних підходів. Від реалістичних уявлень про владну політику до ліберальних поглядів, що наголошують на співпраці та конструктивістському розумінні ролі ідей та ідентичності, ці рамки разом сприяють тонкому розумінню динаміки в біполярних системах. Теоретичні основи, незалежно від того, чи вони ґрунтуються на балансі сил, інституційних структурах, теоріях демократичного миру чи соціальному конструктивізмі, пропонують унікальне розуміння мотивації та поведінки держав у біполярному контексті. У міру розвитку міжнародної системи ці теоретичні лінзи адаптуються, щоб охопити нові виклики, технологічний прогрес і зміни в глобальних структурах влади. Оскільки ми орієнтуємося в глобальному ландшафті, що постійно змінюється, вивчення біполярності залишається динамічною та розвивається сферою, яка запрошує до безперервного дослідження та вдосконалення теоретичних основ.

1.2. Джерельна база дослідження

База дослідницьких джерел відіграє основоположну та вирішальну роль у формуванні якості, достовірності та повноти будь-якої дослідницької роботи, особливо у вивченні складних тем, таких як біполярність у міжнародних відносинах. Джерельна база охоплює масив матеріалів, як первинних, так і вторинних, які ми використовували для побудови своїх аргументів, аналізу даних і контекстуалізації своїх висновків. Надійна база дослідницьких джерел включає емпіричні докази та дані, які підтверджують або заперечують теоретичні положення. Первинні джерела, такі як урядові документи, офіційні звіти та дипломатичні повідомлення, пропонують інформацію з перших вуст, тоді як вторинні джерела надають аналізи, статистичні дані та тлумачення, які сприяють емпіричній основі дослідження. Джерельну базу курсової роботи можна умовно поділити на три групи.

До першої групи відносимо офіційні розпорядження і повідомлення органів державної влади, міністерств і їх підрозділів, служб, що прямо або опосередковано регламентували, реалізували або розкривали проблематику біполярності. Ці офіційні документи служать цінними первинними джерелами, які надають розуміння зовнішньополітичних рішень, стратегічних міркувань і дипломатичних зобов'язань держав у біполярній системі. Офіційні накази та повідомлення часто формулюють офіційну політику, позицію та цілі держави на міжнародній арені. Завдяки цьому ми можемо зрозуміти, як держави позиціонують себе в біполярній структурі, цілі, які вони прагнуть досягти, і стратегії, які вони використовують для орієнтування в глобальному геополітичному ландшафті. Спілкування між державами є фундаментальним аспектом міжнародних відносин. Офіційні накази та повідомлення можуть включати дипломатичне листування, заяви та комюніке, якими обмінюються уряди. Аналіз цих комунікацій дає нам можливість зрозуміти природу дипломатичних відносин, переговорів і потенційних сфер співпраці чи конфлікту в біполярному контексті.

Біполярність часто асоціюється з гострою геополітичною конкуренцією та міркуваннями національної безпеки. Офіційні накази та повідомлення від міністерств оборони та служб безпеки можуть пролити світло на стратегічні оцінки держави, військову позицію та реакцію на передбачувані загрози. Ця інформація має вирішальне значення для розуміння динаміки безпеки в біполярному міжнародному порядку. Також видання офіційних наказів може сигналізувати про зміни зовнішньополітичної орієнтації держави, що важливо для нас, адже потрібно розуміти зміни в офіційній риторичі, політичних пріоритетах і дипломатичних стратегіях, щоб розрізнити моделі поведінки держав. Під час кризових періодів офіційні накази та повідомлення містять інформацію про те, як держави реагують на виклики, що виникають. Аналіз стратегій врегулювання кризових ситуацій, оголошень про надзвичайні ситуації та процесів прийняття рішень дає цінну інформацію про стійкість та

адаптивність держав у біполярних умовах. Перш за ми використовували офіційний сайт Міністерства оборони США [64], сайт та документи Білого Дому [35] з актуальною політикою та стратегією, офіційний сайт американської армії [70]. Тут висвітлювалися зміни в інституційних структурах, призначеннях або реорганізації в органах державної влади та міністерствах. Розуміння цієї інституційної динаміки має важливе значення для розуміння внутрішньої роботи держави та того, як це впливає на формування зовнішньої політики в біполярному середовищі. Не менш значущими є сайти НАТО [9], АСЕАН [10], СОТ [90] та інші. І хоча кожна з них є певним чином заангажована на користь тієї чи іншої сторони на міжнародній арені, все ж ці організації створювали благополучне поле для примирення в певний конфліктний період.

До другої групи джерел відносимо використані наукові праці, книги та дослідження витоків, еволюції та становлення біполярності. Наукові праці відіграють ключову роль у формуванні та інформуванні дослідницької роботи на тему біполярності. Емпірична точність, аналітична методологія та доказові висновки, отримані в результаті наукових досліджень, значною мірою сприяють глибині та достовірності дослідження. Книги (наукові, історичні, емпіричні), як повні джерела інформації, аналізу та теоретичних основ, сприяють глибині, контексту та історичному розумінню дослідження.

Завдяки систематичному збору, аналізу та інтерпретації даних ми можемо перевірити або оскаржити існуючі теорії та припущення, пов'язані з біполярними системами. Емпіричні дослідження включають статистичний аналіз, тематичні дослідження та експерименти, що пропонують конкретні докази на підтримку теоретичних положень. Поглиблені тематичні дослідження, що ґрунтуються на наукових дослідженнях, відіграють важливу роль у забезпеченні контекстно-специфічного розуміння біполярності. Вивчаючи історичні приклади біполярних систем або сучасні геополітичні

сценарії, ми могли виявити тонкі деталі, причинно-наслідкові механізми та вплив певних змінних на динаміку міжнародних відносин.

Найвизначніший вплив мала праця Збігнева Бжезінського «Велика Шахівниця» [4]. Сам автор – непересічна особа, адже він був американським державним діячем, політологом та навіть соціологом. Перш за все відомий як радник з національної безпеки Президента Джиммі Картера. Його «Велика Шахівниця» - це наріжний камінь в аналізі політичних дилем та стратегічних перспектив великої кількості країн, але в першу чергу – США. Книга містить спонукаючий до роздумів аналіз глобальної геополітики в епоху після «холодної війни». Автор визнає потенційну роль Китаю як ключового гравця у Євразійському регіоні. Визнаючи цей регіональний вплив, він припускає, що гармонійні відносини між цими силами можуть стати викликом для першості США, і він виступає за нюансований підхід до управління цими відносинами. Стратегічні виклики, з якими стикаються Сполучені Штати, зберігаючи свої глобальні позиції вимагають тонкого балансу між залученням і стримуванням, визнаючи вплив як державних, так і недержавних гравців. Книга робить значний акцент на державних суб'єктах, потенційно не звертаючи уваги на роль недержавних суб'єктів, таких як транснаціональні корпорації, у формуванні глобальної динаміки. Це обмеження може бути критикою в контексті все більш взаємопов'язаного та багатопольярного світу. Аналіз Бжезінського визнає кінець епохи «холодної війни», але все ще розмірковує про динаміку влади, стратегічні імперативи та виклики, які мають відлуння біполярного минулого. Таким чином, книга забезпечує міст між біполярним світопорядком і складнощами багатопольярної епохи та малоімовірне виникнення нової біполярності.

Ще однією важливою працею варто назвати «Про Китай» колишнього американського державного секретаря при Річарді Ніксоні та радника з національної безпеки Генрі Кіссінджера [5]. Праця Кіссінджера підкреслює важливість історичного контексту. Розуміння історичного досвіду Китаю,

особливо його взаємодії з великими державами, має вирішальне значення для розуміння його зовнішньополітичних рішень та безпосередньо створення біполярності. Дипломатія та геополітика – це повторювані теми в роботах Кіссінджера. Він досліджував, як дипломатичні стратегії Китаю, як історичні, так і сучасні, які формують його позицію Китаю на світовій арені, особливо в контексті біполярного чи багатополярного світу. Внесок Генрі Кіссінджера в розуміння ролі Китаю в глобальній геополітиці є значним. Його книга пропонує цінні перспективи стратегічних міркувань, які лежать в основі зовнішньої політики Китаю в мінливому світовому порядку. Незалежно від того, чи йдеться про історичні взаємодії чи про сучасні виклики, думки Кіссінджера сприяють постійному діалогу щодо позиції Китаю на світовій арені.

Таким чином, роль наукових праць в дослідницькій роботі про біполярність є багатогранною, охоплюючи емпіричну перевірку, кількісний аналіз, тематичні дослідження, моделювання, аналіз та дотримання суворих стандартів процесу експертної оцінки. Ця наукова точність підвищує надійність і актуальність дослідження, покращуючи наше розуміння складнощів, властивих біполярним системам у рамках міжнародних відносин.

До третьої відносимо повідомлення засобів масової інформації, інформаційних агентств та порталів. Вони мають переважно публіцистичний характер, однак розкривають ряд фактів поточного перебігу взаємин між країнами і їх контекст. Тому ми намагалися використувати відомих аналітиків і науковців у нескорометованих виданнях, зокрема BBC News [24], The Economist [23], Reuters [57], CNN [68], The New York Times [20] та багато інших. Роль новинних статей, засобів масової інформації, інформаційних агентств та онлайн-порталів є ключовою в нашій дослідницькій роботі. Ці джерела надають інформацію в режимі реального часу, ідеї та погляди на поточні події, дипломатичні відносини та геополітичні події, збагачуючи дослідження сучасним контекстом. Статті новин з

авторитетних джерел пропонують оновлення в реальному часі про глобальні події та дипломатичні взаємодії. Тому ми можемо бути в курсі останніх подій у міжнародних відносинах, отримуючи уявлення про те, як великі держави керують своїми відносинами в біполярній системі. ЗМІ часто відіграють вирішальну роль у висвітленні та аналізі кризових ситуацій, не даремно їх називають «четвертою гілкою влади». Ми використовували статті новин, щоб зрозуміти динаміку криз, реакцію основних гравців і потенційний вплив на стабільність біполярної міжнародної системи.

Думки та аналітичні статті експертів з міжнародних відносин пропонують цінне розуміння інтерпретацій та наслідків біполярності. Як дослідники, ми можемо спиратися на ці аналізи, щоб доповнити академічні перспективи та отримати більш повне розуміння практичних наслідків динаміки влади. ЗМІ досить часто висвітлюють політичні дебати та дискусії, пов'язані з біполярністю. Завдяки цьому можна окреслити нові проблеми, різні точки зору та політичні рекомендації від експертів, політиків і вчених. Новинні статті пропонують ширший погляд на глобальні тенденції та зміни в динаміці влади. Аналізуючи висвітлення в засобах масової інформації, можна визначити закономірності, нові альянси та геополітичні зміни, які можуть вплинути на біполярну структуру міжнародної системи.

Отже, засоби масової інформації пропонують широкий спектр точок зору з усього світу. Аналіз статей новин з різних регіонів дає більш глобальне розуміння того, як різні актори сприймають і реагують на динаміку біполярності. Незважаючи на те, що новинні статті та джерела засобів масової інформації пропонують цінну інформацію в режимі реального часу, ми підходили до них критично, враховуючи потенційні упередження, перевіряючи інформацію та доповнюючи свій аналіз більш широким спектром наукових джерел для всебічного та точного аналізу та дослідження ймовірної біполярності.

Висновки до розділу 1

Дослідження біполярності в системі міжнародних відносин є складним і багатогранним заходом, який потребує глибокого розуміння як теоретичних, так і методологічних засад. У цьому дослідженні ми аналізуємо історичну еволюцію біполярності, її концептуалізацію в теорії міжнародних відносин і різні методології, використані для аналізу та тлумачення цього феномену.

Теоретичні основи, такі як реалізм і неореалізм, забезпечили цінне уявлення про динаміку біполярних систем, наголошуючи на ролі влади, дилемах безпеки та міркуваннях щодо балансу сил. З іншого боку, альтернативні точки зору, включаючи конструктивізм, підкреслили важливість ідей і дискурсів у формуванні поведінки держав у біполярному контексті. Інтеграція цих різноманітних теоретичних підходів збагатила наше розуміння нюансів природи біполярності.

Методологічне вивчення біполярності вимагає суворого та міждисциплінарного підходу. Історичний аналіз, кількісні методи та якісні дослідження сприяють всебічному розумінню біполярної динаміки. Неможливо переоцінити важливість методологічного плюралізму, оскільки він дозволяє дослідникам вловити складність і мінливість, властиву біполярним системам. Використовуючи різноманітні дослідницькі методи, ми в змозі розкрити основні моделі, причинно-наслідкові механізми та контекстуальні фактори, які впливають на поведінку держав у біполярних умовах.

Крім того, неможливо переоцінити важливість добре підбраного та великого списку джерел. Інтелектуальна основа будь-якого дослідження полягає в якості та різноманітності джерел, на які воно спирається. Вичерпна бібліографія не тільки демонструє нашу взаємодію з існуючою наукою, але також є цінним ресурсом для майбутніх науковців, які прагнуть побудувати та розширити знання в цій галузі. Включення першоджерел, основоположних

робіт і сучасного аналізу сприяє багатству та глибині дослідження, сприяючи більш тонкому розумінню біполярності.

Оскільки ми рухаємося у все більш взаємопов'язаному світі, розуміння динаміки біполярності стає вирішальним для вирішення глобальних проблем, сприяння стабільності та сприяння співпраці між державами.

РОЗДІЛ 2

Еволюція формування біполярного характеру від періоду «холодної війни» до сучасності

Епоха «холодної війни» відзначила важливий етап у міжнародних відносинах, який характеризувався біполярним світовим порядком, де домінували Сполучені Штати та Радянський Союз. У цьому розділі, ми розглянемо унікальні особливості, які визначали біполярний характер міжнародних відносин у цей період. Дослідимо ідеологічну, військову, економічну та стратегічну динаміку, яка сформувала взаємодію між двома наддержавами та їхніми союзниками. Досліджуючи складності епохи «холодної війни», ми маємо за мету пролити світло на живучий вплив цього періоду на сучасну глобальну політику.

Холодна війна - це бурхливий і тривалий період, що охоплює період від кінця Другої світової війни до початку 1990-х років, яка увійшла в історичні хроніки як час безпрецедентної глобальної напруги, суперництва та ідеологічної боротьби [82]. Цей двополюсний характер міжнародних відносин під час холодної війни був відзначений різкими розбіжностями, інтенсивними ідеологічними битвами та стратегічними маневрами, які залишили свій відбиток на перебігу людського існування.

Як дві наддержави з принципово протилежними політичними, економічними та соціальними системами, Сполучені Штати та Радянський Союз стояли на протилежних кінцях ідеологічного спектру. Західний світ, очолюваний Сполученими Штатами, відстоював капіталізм, демократію та індивідуальні свободи, тоді як східний блок під впливом Радянського Союзу дотримувався комунізму, контрольованої державою економіки та придушення політичного інакомислення. Цей суттєвий ідеологічний розкол ліг в основу біполярної міжнародної системи, готуючи основу для безлічі складних взаємодій, конфліктів і дипломатичних ініціатив.

Особливості цієї біполярності виходили далеко за межі простих ідеологічних розбіжностей. Вони проявлялися у вигляді альянсів, гонки ядерних озброєнь, проксі-війн та постійної загрози взаємного знищення. Ці особливі риси біполярних міжнародних відносин під час холодної війни мали далекосяжні наслідки, які поширилися по всьому світу, формуючи не лише стратегії світових держав, але й долю численних націй, які потрапили під перехресний вогонь.

У цій науковій роботі ми прагнемо розкрити заплутану біполярну природу міжнародних відносин під час холодної війни, проливаючи світло на унікальну динаміку, яка визначала цей період. Від формування військових альянсів до космічної гонки, від концепції взаємного гарантованого знищення до складної мережі проксі-конфліктів, ми досліджуватимемо, як біполярний світовий порядок глибоко вплинув на дипломатію, безпеку та глобальну арену. Роблячи це, ми отримаємо глибше розуміння тривалої спадщини холодної війни, яка продовжує впливати на сучасну геополітику та міжнародні відносини.

2.1. Історико-політичні передумови біполярності

Концепція біполярності в міжнародних відносинах, що характеризується домінуванням двох наддержав у глобальному контексті, не виникла ізольовано. Натомість це кульмінація складної мережі історичних, політичних та ідеологічних факторів, які визначили динаміку світового порядку. Розуміння історичних і політичних передумов біполярності має важливе значення для розкриття заплутаних глобальних владних структур, оскільки воно проливає світло на події та ідеології, які проклали шлях до цього тривалого явища.

Витоки біполярності можна простежити від ключових моментів ХХ століття, особливо після Другої світової війни. Геополітичний ландшафт змінився після війни, коли колишні імперії розпалися, з'явилися нові держави,

а глобальний баланс сил зазнав тектонічних зрушень. Саме на цьому тлі Сполучені Штати та Радянський Союз стали двома потужними наддержавами, заклавши основу для біполярного світового порядку, який характеризував епоху холодної війни.

Проте історичні та політичні передумови біполярності виходять за межі періоду після Другої світової війни. Вони заглиблюються в ідеологічні протистояння, територіальні амбіції та історичні суперечки, які лежали в основі суперництва між західними демократіями та східним блоком на чолі з Радянським Союзом. Ці передумови охоплюють піднесення комунізму, поширення капіталістичних ідеологій, прагнення до військової переваги та боротьбу за глобальний вплив.

У цьому підрозділі, ми дослідимо багатогранні історичні та політичні чинники, які сприяли виникненню біполярності в міжнародних відносинах. Роблячи це, ми прагнемо глибше зрозуміти коріння біполярності та її тривалий вплив на хід світової історії.

Отож-бо, однією із перших передумов біполярності стало закінчення Другої світової війни. Її наслідки залишили Європу спустошеною, політично роздробленою та ідеологічно розділеною. Тому, після закінчення Другої світової війни відбулося чимало суттєвих змін на геополітичній шахівниці. По-перше, такі потужні держави як Німеччина і Японія втратили своє місце на міжнародній арені, оскільки вони були державами, які програли війну, саме тому їхнє майбутнє було уже вирішене на десятиліття вперед, як держав-вигнанців [82]. Щодо таких країн як Франція та Великобританія, то вони значно ослабилися, адже війна завдала їм значної шкоди і першочерговим їхнім завданням було відновлення колишнього мирного життя. Але в той же час, значно посилилася провідна роль Сполучених Штатів, на території яких не велася боротьба, і маючи завдяки цьому непошкоджену економіку, на кінець Другої світової війни, економіка Штатів становила близько половини від світового виробництва. Паралельно з цим, зріс міжнародний вплив і Радянського Союзу, центр якого (Кремль) також практично не постраждав, а

завдяки Ленд-Лізу Союз отримав достатньо нової техніки того часу, чим і підкріпив себе. Радянський Союз зміг не лише вийти з повної зовнішньополітичної ізоляції, але й почав офіційно визнаватися потужним міжнародним суб'єктом багатьма міжнародними акторами. На законодавчому рівні це було встановлено у 1945 році, коли СРСР став учасником у створенні Організації Об'єднаних Націй, а також став членом Ради Безпеки ООН, зайнявши одне місце із п'яти постійних членів, разом із США, Францією, Великобританією та Китаєм. Завдяки своїй перемозі у Другій світовій війні Радянський Союз зміг значно підсилити свій авторитет на геополітичній шахівниці, а це в свою чергу посприяло збільшенню політично лівих рухів та комуністичних партій у державах Західного світу, які змушені були погодитися, що контроль за Східною Європою буде у руках Союзу.

Післявоєнний міжнародний порядок кожна країна-переможець уявляла по-своєму [39]. Це призвело до зіткнення інтересів між учасниками антигітлерівської коаліції та Радянським Союзом, зокрема через поділ сфер впливу на європейському континенті [38]. Занепад традиційних європейських держав після Другої світової війни залишив вакуум лідерства, який Сполучені Штати та Радянський Союз були готові заповнити. Їхня глобальна проекція влади та бажання брати участь у міжнародних справах у поєднанні з нездатністю інших націй конкурувати з їхнім впливом сприяли біполярному зародженню холодної війни. Тому, на зміну Другої Світової війни поступово заступила холодна війна.

Точкою відліку початку нового етапу в системі міжнародних відносин – холодної війни можна вважати 5 березня 1946 року, коли Черчилль виголосив свою промову в американському містечку Фултон, за присутності тодішнього американського президента Трумена [82]. У своїй промові, Вінстон закликав підсилити тиск на Радянський Союз, щоби той був змушений піти на ряд поступок у зовнішній політиці та змін у внутрішній політиці. Уже через рік, президентська адміністрація США 12 березня 1947 року, проголосила

доктрину Трумена [39], згідно якої, Сполучені Штати могли надавати військову допомогу державам, які відчували загрозу бути захопленим комуністичною ідеологією. З кожним днем відносини між США та СРСР все більше і більше набували гостроти, особливо після того, як Радянський Союз відмовився від плану Маршалла, що згодом ми будемо аналізувати [39].

Однією із перших важливих подій була Ялтинська конференція, яка відбулася в лютому 1945 року [74] та стала ключовим моментом у завершальній главі Другої світової війни та початку холодної війни. На цій історичній зустрічі зібралися лідери трьох великих союзних держав: Франклін Делано Рузвельт (Сполучені Штати), Вінстон Черчилль (Велика Британія) та Йосип Сталін (Радянський Союз). Їхні дискусії в Лівадійському палаці в Ялті (Крим), відіграли вирішальну роль у формуванні післявоєнного світового порядку та посіяли зерна холодної війни, яка визначала міжнародні відносини на десятиліття. Але сперш, ніж заглиблюватися в ці події, важливо зрозуміти історичний контекст, у якому вони відбулася. До початку 1945 року союзники здобули значні перемоги проти нацистської Німеччини та її союзників по Осі. Західні союзники на чолі зі Сполученими Штатами та Великою Британією звільнили Західну Європу та наблизилися до Німеччини із заходу, тоді як Радянський Союз під керівництвом Йосипа Сталіна відтіснив нацистів зі сходу. Поразка Німеччини тепер була лише питанням часу, і лідери союзників мали вирішити, як керувати післявоєнним ландшафтом.

До ключових рішень конференції можна віднести: участь СРСР у війні проти Японської імперії (зафіксована у таємному протоколі), визначення кордонів Польщі на сході за лінією Керзона з дрібними коригуваннями на користь Польщі, компенсації для Польщі за рахунок територій на сході Німеччини та формування у Польщі так званого «уряду національної єдності». Щодо Німеччини були затверджені принципи розчленування, окупаційного режиму та репарацій. У справі створення ООН було прийнято рішення провести конференцію у квітні 1945 року в США, запросивши як засновників

Радянський Союз, Україну (УРСР) та Білорусь (БРСР) і затверджено принцип одноголосності серед постійних членів Ради Безпеки ООН у суттєвих питаннях (право "вето" великих держав). Ялтинська конференція залишається предметом історичних дискусій і суперечок. Критики стверджують, що західні лідери, зокрема Рузвельт, пішли на поступки Сталіну, що зрештою сприяло поширенню комунізму у Східній Європі [74]. Поділ Німеччини та нав'язування радянського впливу в регіоні створили напруженість, яка вилилась у холодну війну. Хоча рішення, прийняті в Ялті, мали значні наслідки, вони були сформовані складними та мінливими альянсами періоду війни. Спадщина конференції слугує усім нам нагадуванням про виклики та складнощі міжнародної дипломатії в час величезних змін і невизначеності.

Потсдамська конференція, що проходила з 17 липня по 2 серпня 1945 року, також була ключовим дипломатичним зібранням. Ця конференція, на якій були присутні лідери держав-переможниць Антанти — Гаррі Трумен (Сполучені Штати), Вінстон Черчилль, якого пізніше змінив Клемент Еттли (Велика Британія) та Йосип Сталін (Радянський Союз) — намагалася визначити новий порядок, включаючи поділ і окупацію Німеччини, судове переслідування військових злочинців і майбутнє Східної Європи [62]. Потсдамська конференція ознаменувала вирішальний момент у переході від світу у стані війни до світу, що бореться за збереження миру, а також початок післявоєнної напруженості, яка зрештою переросла у холодну війну.

Потсдамська конференція ухвалила повну демілітаризацію Німеччини, включаючи роззброєння її збройних сил і усунення нацистського впливу з усіх аспектів німецького суспільства. Це також створило основу для Нюрнберзького процесу, де нацистські військові злочинці будуть переслідувані та постануть перед правосуддям за свої дії під час війни. Це стало значним кроком у притягненні людей до відповідальності за військові злочини та злочини проти людства. Потсдамська угода визнала вплив Радянського Союзу в Східній Європі та підтримала ідею самовизначення націй

регіону. Однак це зобов'язання щодо самовизначення було значно скомпрометовано, оскільки комуністичні уряди, часто за підтримки Радянського Союзу, взяли владу в кількох країнах Східної Європи, що призвело до поділу Європи та зародження холодної війни. На конференції була видана декларація, яка закликала до беззастережної капітуляції Японії, і встановила принципи окупації та управління Японією після її капітуляції. Це створило основу для післявоєнної реконструкції та демократизації Японії.

Потсдамська конференція залишила свій глибокий слід у післявоєнному світовому порядку та мала тривалі наслідки. Вона фактично ознаменувала кінець Другої світової війни в Європі та встановила союзницьку окупацію Німеччини, створивши основу для розколу нації та початку холодної війни. Поділ Німеччини на окупаційні зони та міста Берлін на сектори стане центром напруженості та конфліктів часів холодної війни протягом наступних десятиліть. Однією з головних цілей Потсдамської конференції було визначення майбутнього Німеччини. Лідери домовилися про поділ Німеччини на дві окремі держави: Федеративну Республіку Німеччина (Західна Німеччина) і Німецьку Демократичну Республіку (Східна Німеччина). Цей поділ був проявом ідеологічного та геополітичного розколу між західними союзниками на чолі зі Сполученими Штатами та Радянським Союзом на Сході. Історія поділу Німеччини — це складний наратив післявоєнної реконструкції, ідеологічної боротьби та тривалого прагнення до возз'єднання.

Поділ Німеччини був символом більшого ідеологічного та політичного розколу повоєнного світу. Західні союзники підтримували демократичне врядування та ринкову економіку, тоді як Радянський Союз встановив комуністичні уряди в окупованих ним країнах Східної Європи, включаючи Східну Німеччину. Поділ Берліна, колишньої столиці Німеччини, втілює цей розкол [97]. Місто було оточене територією Східної Німеччини, а також воно було розділене на чотири окупаційні зони, якими керували Сполучені Штати, Велика Британія, Франція та Радянський Союз. Берлінська стіна, побудована в

1961 році, фізично розділила дві частини міста, ставши символом поділу на Схід і Захід часів холодної війни.

Майже одразу ж після закінчення конференції у Потсдамі, відбулася незворотна подія, після якої світ уже ніколи не буде попереднім. Як відомо, у цьому році Сполучені Штати стали єдиною країною у світі у якої з'явилася ядерна бомба, а отже – монополістом у сфері міжнародної політики. 6 та 9 серпня були скинуті ядерні бомби на великі японські міста – Хіросіму та Нагасакі [50]. Більше ніхто не сумнівався у гучних заявах державного апарату США та їхній могутності. Така стратегічна перевага змусила США створити плани превентивних ударів по Радянському Союзу. Але така супермонополія тривала недовго (лише чотири роки) , доки у 1949 році, Союз не провів власні ядерні випробування [66]. Того дня, Радянський Союз офіційно став другою ядерною державою світу. Це просто не вкладалося у голові західного світу та особливо США, для яких це стало повним потрясінням. Завдяки своєму шпигуніві, СРСР уже в 1945 році отримували інформацію з «Мангеттенського проєкту» [46]. Теодор Хол, саме так звали шпигуна, був переконаний, що Америка у післявоєнний період отримає монополію, що в свою чергу порушить баланс сил, тому «злиття інформації» на користь Союзу урівноважило б ваги у «ядерних перегонах» та стало б стримувальним фактором у такій боротьбі. Хол виправдовував, що: «У ті часи Радянський Союз був не ворогом, а союзником Сполучених Штатів, радянські люди героїчно боролися з нацистами, заплативши за це високу ціну. Це, можливо, й врятувало західних союзників від поразки» [14]. Але якраз з цього моменту і розпочалася гонка озброєнь. Ця гонка озброєнь включала в себе збільшення ядерних та конвенційних військових потужностей обох країн і спричинила ряд наслідків і впливів, зокрема найвагомійший - СРСР і США розвивали та випробовували ядерну зброю, включаючи атомні та водневі бомби. Це призвело до страху перед можливою ядерною війною. Обидві сторони почали залучали значні ресурси для підтримки і модернізації своїх ядерних арсеналів.

Більшість тодішнього американського керівництва погодилася, що найбільш життєздатним підходом до політичного та військового розширення Радянського Союзу було впровадження стратегії стримування [69], яка допомагала б завадити радянському розширенню та захищала б західні демократичні цінності. Американський дипломат Джордж Кеннан описав цю стратегію як «політичну силу, яка фанатично вірить, що зі Сполученими Штатами не може бути постійного «*Modus vivendi*» (модус вівенді) (домовленість сторін про спільне існування при різних точках зору щодо певного об'єкта незгоди), дійшовши висновку, що у США є лише один варіант подальших дій – «довгострокове, терпляче, але рішуче стримування радянських розширювальних тенденцій» [51]. У 1947 році президент Гаррі Трумен зробив стримування Радянського Союзу одним із найважливіших пріоритетів, закладаючи основу для холодної війни, шляхом впровадження внутрішньої політики, спрямованої на підрич комунізму в Сполучених Штатах. Такі дії допомогли сформувати тон для наступних чотирьох десятиліть зовнішньої політики Сполучених Штатів.

Однією з найбільш значущих і успішних ініціатив міжнародної допомоги післявоєнного періоду в історії можна назвати План Маршалла, офіційно відомий як Програма відновлення Європи [48]. Цей всебічний план, прийнятий Сполученими Штатами після Другої світової війни, мав на меті допомогти спустошеним війною країнам Європи в їхніх зусиллях щодо післявоєнної відбудови. Започаткований у 1948 році план Маршалла не лише допоміг відродити європейську економіку, але й відіграв ключову роль у формуванні післявоєнного геополітичного ландшафту, зрештою сприяючи стабільності та співпраці на зруйнованому війною континенті.

План Маршалла мав на меті досягнення кількох найважливіших цілей:

1. Економічне відновлення: першочерговою з цілей було економічне відродження зруйнованої війною Європи. План мав на меті відновити

економічну стабільність, збільшити промислове виробництво та зменшити бідність і страждання. Надана допомога призвела до значного економічного зростання в країнах-одержувачах. Зросло промислове виробництво, відбудовувалася інфраструктура. Наприклад, Західна Німеччина пережила «економічне диво» (Wirtschaftswunder) [47], перетворившись зі спустошеної нації на економічну державу.

2. Запобігання комунізму: Сполучені Штати визнали вразливість спустошених війною країн перед комуністичними ідеологіями. Підтримуючи економічне відновлення Європи, США мали на меті протидіяти поширенню комунізму в Європі. Поліпшивши умови життя та економічні перспективи європейців, план Маршалла допоміг протистояти привабливості комунізму. Поширення комунізму в Західній Європі вдалося фактично приборкати.

3. Політична стабільність: план Маршалла також мав на меті зміцнення політичної стабільності та демократичного врядування в країнах-реципієнтах. Політичне зміцнення європейських націй вважалося життєво важливим для довгострокового миру та безпеки. План Маршалла сприяв зміцненню демократичних інститутів у Європі. Країни, які отримували допомогу, працювали над відновленням своїх політичних систем і сприяли верховенству права.

4. Зміцнення альянсів: план було реалізовано як багатосторонню ініціативу, яка вимагала від європейських країн співпраці та співпраці в зусиллях із відновлення. Це мало сприяти єдності та запобігати майбутнім конфліктам у Європі. Зрештою, західна співпраця заклала основу для створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) у 1951 році [87] та, зрештою, Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) у 1957 році [63], попередників сучасного Європейського Союзу.

План Маршалла був офіційно схвалений Актом про економічне співробітництво 1948 року, який виділив 12,4 мільярда доларів (еквівалент

приблизно 135 мільярдів доларів на сьогодні) на допомогу європейським країнам [43]. Допомога надавалася у вигляді грантів, позик і технічної допомоги, причому основна частина фінансування надходила зі Сполучених Штатів. План Маршалла був не лише пакетом економічної допомоги, а й ключовим інструментом у перші роки холодної війни. Він залишається яскравим прикладом успішної іноземної допомоги та міжнародного співробітництва. Сприяючи економічному відродженню, політичній стабільності та єдності між європейськими націями, план Маршалла сприяв міцному миру та процвітанню континенту. Його спадщина поширюється не тільки на реконструкцію, але й на просування демократії та запобігання комунізму, залишаючи незгладимий слід в історії міжнародних відносин і дипломатії.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що історичні та політичні передумови біполярності, особливо в епоху холодної війни, залишили свій незабутній слід на історичному відрізку. Поділ світу на два ідеологічно протилежних блоки, очолювані Сполученими Штатами та Радянським Союзом, був сформований складною взаємодією історичних подій, ідеологічних розбіжностей і геополітичних міркувань. Після Другої світової війни з появою таких наддержав як Сполучені Штати Америки та Радянський Союз було створена основа для двополярної міжнародної системи. Ідеологічне суперництво між капіталізмом і комунізмом у поєднанні з переслідуванням стратегічних інтересів посилили біполярний характер глобальної політики. Гонка озброєнь, розповсюдження ядерної зброї та проксі-конфлікти були проявами цієї геополітичної напруги, коли кожна супердержава змагалася за вплив і домінування, мова про що йтиме у наступному підрозділі.

2.2. Структура біполярної системи міжнародних відносин і взаємодія двох центрів сили (США і СРСР)

В кулуарах міжнародних відносин ера холодної війни виступає як епоха, що характеризується протистоянням (ідеологічним, політичним і військовим) між Сполученими Штатами Америки (США) і Союзом Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). Цей геополітичний ландшафт, який називають біполярною системою, глибоко сформував хід глобальних подій, впливаючи на траєкторії націй і змінюючи динаміку міжнародної дипломатії. У цьому підрозділі магістерської наукової роботи ми намагаємося заглибитися в складну структуру біполярної системи, розібрати її компоненти та нюанси, зосередившись при цьому на глибокій взаємодії між двома провідними центрами сили - США та СРСР.

Конкуренція за вплив, ресурси та стратегічне домінування не лише визначила дипломатичні відносини між супердержавами, але й відбилася в усьому міжнародному співтоваристві. Це дослідження має на меті забезпечити комплексний аналіз структурних елементів, які лежали в основі біполярної системи, вивчаючи геополітичні, економічні та військові виміри, які сформували глобальний порядок у цей бурхливий період.

В основі цього аналізу лежить заплутана взаємодія між США та СРСР. Ці два ідеологічні та військові гіганти були не просто гравцями на світовій арені; вони були архітекторами міжнародного ландшафту, який відзначався тендітним балансом сил, ядерним стримуванням і конфліктами через посередників. Завдяки ретельному дослідженню першоджерел, історичних наративів і наукових точок зору ця робота прагне розкрити складність їх взаємодії, проливаючи світло на стратегії, альянси та конфлікти, які визначили біполярну динаміку.

Коли ми рухатимемося крізь лабіринт епохи холодної війни, стане очевидним, що біполярна система вийшла за межі простого геополітичного вирівнювання. Це сформувало самі кордони міжнародних відносин.

Досліджуючи багатогранні виміри цієї історичної епохи, ми будемо намагатися зробити внесок у детальне розуміння структурних тонкощів, які керували біполярною системою, і ключової ролі, яку відіграли США та СРСР у формуванні долі націй у цей трансформаційний період.

Варто розпочати з 1949 року, який став значним переломним моментом у перші роки холодної війни, оскільки було сформовано два великих військових альянси НАТО (Організація Північноатлантичного договору) [95] і Варшавський договір [3]. Ці альянси викристалізували розкол між Сходом і Заходом, зміцнили ідеологічні та військові блоки та сформували геополітичний ландшафт епохи «холодної війни». Після Другої світової війни Європа була в руїнах, а континент був розділений як фізично, так і ідеологічно. Західні союзники, включаючи Сполучені Штати та країни Західної Європи, вийшли з війни з демократичними урядами та ринково-орієнтованою економікою. З іншого боку, Радянський Союз створив комуністичні уряди у Східній Європі та прагнув розширити свій вплив. Лінія розмежування між цими двома сферами впливу стала відомою як «залізна завіса» — термін, який популяризував британський прем'єр-міністр Вінстон Черчилль [7].

Витоки НАТО можна простежити до загострення напруженості між західними демократіями та Радянським Союзом наприкінці 1940-х років. Основні події та чинники, що призвели до формування НАТО, можна назвати: радянська експансія - окупація Радянським Союзом країн Східної Європи та його підтримка комуністичних урядів у регіоні викликали занепокоєння західних лідерів щодо радянської експансії. Комуністичний переворот у Чехословаччині в 1948 році, ще більше посилив побоювання Заходу щодо радянської агресії та підривної діяльності [18]. Радянська блокада Західного Берліна в 1948 році та наступний Берлінський повітряний міст посилили напруженість, що змусило західні держави шукати механізм колективного захисту.

Як наслідок, 4 квітня 1949 року США, Канада та десять країн Західної Європи підписали Північноатлантичний договір, офіційно заснувавши НАТО. Договір передбачав, що напад на одного члена буде вважатися нападом на всіх і застосовуватиметься колективна самооборона [9]. Держави-члени погодилися проводити консультації з питань, що становлять взаємний інтерес і оборону. Створення НАТО було не просто військовим альянсом - це також було політичне зобов'язання підтримувати демократію та індивідуальні свободи.

Основними цілями НАТО були:

1. Колективна оборона – щоби забезпечити колективну оборону від потенційної агресії, особливо з боку Радянського Союзу та його східноєвропейських союзників.

2. Стимування - стримувати Радянський Союз від спроб поширити свій вплив на Західну Європу.

3. Заспокоєння - забезпечити заспокоєння та безпеку державам-членам, особливо тим, які нещодавно вийшли з травми Другої світової війни.

Утворення Варшавського договору можна розглядати як пряму відповідь на створення НАТО та розширення впливу Заходу. Основні події та фактори, що призвели до утворення Варшавського договору – це перш за все створення НАТО. Радянський Союз розглядав створення НАТО як загрозу та ворожий крок західних держав [85]. Повстання у Німецькій Демократичній Республіці (Східна Німеччина), яке було придушено радянськими військовими у червні 1953 року, продемонструвало прагнення Радянського Союзу зберегти контроль у Східній Європі. Наступне, що відбулося – це переозброєння Західної Німеччини та її включення до НАТО в 1955 році, яке Радянський Союз сприйняв з підозрою [40].

Як відповідь - 14 травня 1955 року Радянський Союз і сім країн Східної Європи (Східна Німеччина, Польща, Чехословаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія та Албанія) — підписали Варшавський договір, офіційна назва якого — «Договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу» [2]. Пакт був укладений у відповідь на інтеграцію Західної Німеччини в НАТО, і він мав служити механізмом колективної оборони для Східного блоку.

Основні цілі Варшавського договору полягали в наступному:

1. Колективна оборона - забезпечити колективну оборону від потенційної агресії з боку західних держав і НАТО.
2. Зміцнити радянський контроль – перш за над Східною Європою та забезпечити, щоб країни-сателіти залишалися вірними комуністичній справі.

У свою чергу, НАТО і Варшавський договір укріпили поділ Європи на два протидіючі блоки. Обидва альянси брали участь у значному нарощуванні військових сил, що призвело до гонки озброєнь [84] і стану постійної напруги між двома супердержавами, Сполученими Штатами та Радянським Союзом. Холодна війна почала розігруватись у різних проксі-конфліктах по всьому світу, таких як Корейська війна, В'єтнамська війна та Кубинська ракетна криза, про що згодом буде йти мова, коли НАТО та Варшавський договір часто надавали підтримку протилежним сторонам. Розбіжності, створені цими альянсами, і напруженість між Сходом і Заходом, що лежить в основі, мали далекосяжні наслідки для міжнародних відносин і глобальної безпеки протягом всього періоду «холодної війни».

Визначальним епізодом у перші роки холодної війни стали Берлінська блокада та авіаперевезення, що відбувалися між 1948 і 1949 роками [12]. Це ознаменувало вирішальний перелом у боротьбі між західними демократіями на чолі зі Сполученими Штатами та Радянським Союзом після Другої світової війни. Якщо звернутися до історичної довідки, то після Другої світової війни

Німеччина була розділена на чотири окупаційні зони, контрольовані союзними державами: Сполученими Штатами, Великою Британією, Францією та Радянським Союзом. Незважаючи на те, що Берлін знаходився глибоко в радянській зоні, він також був поділений на чотири сектори, кожен з яких контролювався однією з держав Антанти. Цей поділ Німеччини відображав геополітичну реальність того часу, але передвіщав напруженість, яка спалахне в перші роки холодної війни.

Берлінська блокада пустила своє коріння у наростаючому суперництві між Сходом і Заходом. У той час як західні союзники намагалися відновити свої окупаційні зони в Німеччині та сприяти встановленню демократичних урядів, Радянський Союз дедалі більше виявляв підозру у їхніх мотивах. План Маршалла, ініційований Сполученими Штатами в 1947 році, надав значну економічну допомогу західноєвропейським країнам, у тому числі тим, що проживали в західних зонах Німеччини. Радянське керівництво сприймало це з підозрою.

До 1948 року ця напруга досягла кульмінації в момент введення німецької марки в західних зонах Німеччини, нової валюти, призначеної для стабілізації економіки та сприяння економічному відродженню [77]. Радянський Союз, розглядаючи це як загрозу своєму контролю над Східною Німеччиною, у відповідь заблокував усі наземні та водні доступи до Західного Берліна 24 червня 1948 року. Намір полягав у тому, щоб змусити західні держави покинути місто, яке було повністю оточене територією Східної Німеччини.

Зіткнувшись із цими агресивними радянськими діями, західні союзники вирішили стояти твердо. Замість того, щоб вийти із Західного Берліна, вони розпочали те, що стане однією з найсміливіших і найуспішніших гуманітарних операцій в історії — Берлінський повітряний транспорт [67]. Основними цілями авіап перевезення було забезпечити продовольством, паливом та іншими

необхідними припасами людей Західного Берліна, які зіткнулися з ризиком голоду та морозів під час суворої зими, збереження присутності союзників у Західному Берліні, де Сполучені Штати та їхні західні партнери мали на меті продемонструвати свою непохитну відданість майбутньому міста та захистити свої інтереси в Німеччині. Авіап перевезення також були потужним інструментом пропаганди, що демонструє рішучість західних демократій протистояти радянській агресії.

Берлінська блокада розпочалася 24 червня 1948 року і тривала майже рік, до 12 травня 1949 року. Протягом цього періоду літаки зі Сполучених Штатів, Великобританії, Франції, Канади, Австралії, Нової Зеландії та Південної Африки здійснювали цілодобові рейси для транспортування вантажів до аеропорту Темпельхоф у Західному Берліні.

Берлінський повітряний міст не обійшовся без проблем. Радянська влада намагалася зірвати операцію, заглушивши радіочастоти, але союзники швидко адаптувалися. Повітряний транспорт також зіткнувся з матеріально-технічними проблемами, такими як координація тисяч рейсів, подолання обмеженої пропускної здатності аеропорту та обробка величезного обсягу необхідних поставок. Проте, незважаючи на ці труднощі, Берлінський повітряний міст мав приголомшливий успіх. На піку літаки приземлялися в Західному Берліні кожні 45 секунд, доставляючи в середньому 5000 тонн вантажів щодня. Операції з авіап перевезення проходили без проблем, і жителі Західного Берліна залишалися забезпеченими найнеобхіднішим.

Берлінська блокада та авіап перевезення мали такі важливі наслідки, як - патова ситуація в Берліні, коли повітряний транспорт остаточно прорвав радянську блокаду, і в травні 1949 року, зрозумівши, що їхні зусилля провалилися, Радянський Союз зняв блокаду. Берлін залишався розділеним містом, а ситуація в Німеччині залишалася напруженою. Поділ Німеччини на Західну Німеччину (Федеративну Республіку Німеччини) і Східну Німеччину

(Німецька Демократична Республіка) став ще більш закріпленим. Це було відображенням ширшого поділу Європи на західну та східну сфери впливу під час холодної війни.

Берлінська блокада та авіаперевезення символізували рішучість західних союзників захистити свої інтереси та стримати радянську експансію. Це було свідченням сили демократії та здатності західних країн працювати разом перед лицем труднощів. Формування альянсів часів холодної війни та події в Берліні відіграли певну роль у зміцненні альянсів, таких як Організація Північноатлантичного договору, і утвердження Західної Німеччини як ключового союзника в західному таборі. Повітряний транспорт залишається вічним символом гуманітарної співпраці та рішучості перед обличчям лиха. Він не лише відіграв важливу роль у післявоєнному поділі Німеччини, але й зробив внесок у формуванні динаміки холодної війни, яка визначила другу половину XX століття.

Важливим етапом протистояння у період холодної війни варто назвати війну у Кореї, що точилася з 1950 по 1953 рік, яку часто називають «забутою війною» [34], оскільки вона відбулася між більшими конфліктами Другої світової війни та війни у В'єтнамі. Однак Корейська війна мала глибокий вплив на хід історії, сформувавши геополітику холодної війни та триваючий поділ Корейського півострова.

Коріння Корейської війни можна простежити від наслідків Другої світової війни, коли Корейський півострів, який перебував під японським колоніальним пануванням з 1910 по 1945 рік, був звільнений союзниками в кінці Другої світової війни. Корея була поділена вздовж 38-ї паралелі, причому Радянський Союз окупував північну половину, а Сполучені Штати зайняли південну. Поділ мав бути тимчасовим, щоб сприяти капітуляції японських військ і спостерігати за переходом до єдиної незалежної Кореї. Але відбулося зворотнє. Перш за все відбувся ідеологічний розкол. Суперництво між

Сполученими Штатами та Радянським Союзом під час холодної війни створило розкол між комуністичною північчю, очолюваною Кім Ір Сеном, і антикомуністичним півднем, очолюваною Синманом Лі.

25 червня 1950 року північнокорейські війська за підтримки Радянського Союзу та Китаю здійснили раптове вторгнення до Південної Кореї. Цей агресивний крок мав на меті возз'єднати Корею під комуністичним правлінням. У відповідь на вторгнення Північної Кореї Організація Об'єднаних Націй (ООН) дозволила створити коаліцію сил на чолі зі Сполученими Штатами для підтримки Південної Кореї.

Війська Північної Кореї досягли значного прогресу, захопивши Сеул, столицю Південної Кореї, на перших днях війни, але у вересні 1950 року війська США здійснили сміливу висадку амфібій в Інчхоні за північнокорейськими лініями, що переломило хід війни та призвело до звільнення Сеула. Коли ж сили ООН наблизилися до річки Ялу, кордону з Китаєм, китайські війська вступили в конфлікт на боці Північної Кореї, різко посиливши війну.

Врешті-решт, війна зайшла в жорстокий і затяжний глухий кут. Переговори про перемир'я почалися в 1951 році, але знадобилося два роки переговорів, перш ніж 27 липня 1953 року було підписано угоду про перемир'я, що фактично припинило бойові дії [57]. Війна закінчилася перемир'ям, а не офіційним мирним договором, що означає, що Північна та Південна Корея офіційно перебувають у стані війни донині. Корейський півострів все ще розділений, а демілітаризована зона служить надійно укріпленим буфером між двома сторонами.

Корейська війна була критичним конфліктом холодної війни, що є прикладом супердержавного суперництва між Сполученими Штатами та Радянським Союзом, а також зростаючої ролі Китаю на міжнародній арені, що стало важливим чинником, який через десятиліття зіграє свою роль. Корейська

війна закріпила зобов'язання Сполучених Штатів стримувати поширення комунізму та підтримувати військову присутність в Азії, зокрема в Південній Кореї. У війні відбувся значний прогрес у військовій техніці, включаючи використання реактивних літаків, гелікоптерів і раннє впровадження технології нічного бачення. Незважаючи на те, що Корейська війна була затьмарена іншими великими конфліктами, вона мала глибокий і тривалий вплив на світову політику та життя корейського народу загалом.

Ключовим конфлікт епохи «холодної війни» можна вважати війну у В'єтнамі, яка вирувала з 1955 по 1975 роки та була глибоко розбіжним і тривалим конфліктом, який залишив незабутній слід у історії ХХ століття [76]. Коріння війни у В'єтнамі можна простежити від періоду французького колоніального панування в Індокитаї, до якого входили В'єтнам, Лаос і Камбоджа. В'єтнамські націоналісти, натхненні ідеями незалежності та самовизначення, десятиліттями боролися за звільнення своєї країни від французького колоніалізму. Після Другої світової війни прагнення В'єтнаму до незалежності перетиналося з геополітичною боротьбою між Сполученими Штатами, які підтримували антикомуністичні сили, та Радянським Союзом, який підтримував комуністичні рухи по всьому світу. Женевські угоди 1954 року припинили бойові дії Першої індокитайської війни (яка розпочалася у 1946 році), тимчасово розділивши В'єтнам на 17-й паралелі на Північний В'єтнам (під комуністичним контролем) і Південний В'єтнам (під антикомуністичним контролем).

Суперництво під час холодної війни посилювало занепокоєння США щодо поширення комунізму в Азії, тому Сполучені Штати прийняли політику стримування, щоб запобігти поширенню комунізму, що сприяло їхньому втягненню у В'єтнам. У Південному В'єтнамі сформувався комуністичний Фронт національного визволення, а його партизанські сили, відомі як В'єтконг, розгорнули кампанію з возз'єднання В'єтнаму під комуністичним урядом.

Війна у В'єтнамі розгорталася через ряд важливих подій - Сполучені Штати почали надавати фінансову та військову допомогу Південному В'єтнаму в середині 1950-х років. На початку 1960-х років у країні активно працювали військові радники США. У серпні 1964 року відбувся інцидент у Тонкінській затоці, коли було отримано повідомлення про напад на кораблі ВМС США, що призвело до ухвалення резолюції щодо Тонкінської затоки, яка дозволила використання військової сили США у В'єтнамі [8]. Втручання США посилювалося, коли американські війська у великій кількості увійшли до Південного В'єтнаму в 1965 році. Конфлікт поширився на сусідні країни, включаючи Камбоджу та Лаос. Наступ Тет у 1968 році був скоординованою серією атак військ Північного В'єтнаму та В'єтконгу на території Південного В'єтнаму. США поступово вивели свої війська з В'єтнаму на початку 1970-х років. Мирні переговори в Парижі призвели до підписання Паризьких мирних угод у 1973 році, офіційно припинивши військову участь США у В'єтнамі. У 1975 році війська Північного В'єтнаму захопили Сайгон, що призвело до возз'єднання В'єтнаму під контролем комуністів.

Війна у В'єтнамі викликала значні антивоєнні та протестні рухи в Сполучених Штатах і в усьому світі, вплинувши на політичний і культурний ландшафт епохи. Війна залишила багатьох американських ветеранів з фізичними та психологічними ранами, включаючи посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [45]. В'єтнам возз'єднався під контролем комуністів, що призвело до періоду економічних труднощів і політичних репресій. Війна у В'єтнамі вплинула на зовнішню політику та військову стратегію США, причому США дотримувалися більш обережного підходу в наступних конфліктах. Війна у В'єтнамі була трансформаційним і бурхливим періодом в історії Сполучених Штатів, В'єтнаму та холодної війни. Її вплив на світову політику, антивоєнний рух і життя тих, хто брав участь, залишається глибоко відчутним і сьогодні.

Повертаючись до теми ядерних розробок, варто згадати про водневу бомбу, яка була широко обговорюваною темою того часу, оскільки у її виробництво було втягнуто багато сфер впливу в політичних, соціальних і наукових громадах. Деякі вчені, як-от американський фізик-теоретик Едвард Теллер, підтримували ідею створення супербомби, тоді як інші були надзвичайно проти цієї ідеї. Незважаючи на помірний базовий рівень антикомуністичних напруг на початку холодної війни, період гонки за створення функціональної водневої бомби встановив передумови для зростаючих напруг упродовж ХХ століття.

Перший успішний вибух водневого пристрою американського виробництва стався 1 листопада 1952 року в Тихоокеанському регіоні, на Маршаллових Островах [28]. Цей випробувальний вибух включав в себе використання пристрою потужністю 10,4 мегатонни, який отримав прізвисько «Майк», і результатом був видимий приклад того, наскільки обґрунтованим був ріст рівня загальної тривоги та жаху перед водневою зброєю. Вибух знищив прибережні острови, залишивши кратер ширше за милю і створивши отруйну грибоподібний хмару приблизно 100 миль в ширину і 25 миль в висоту. Після цього випробування Радянський Союз поспішив розробити власну технологію водневої бомби. З впровадженням водневої бомби холодна війна перейшла в активну фазу, оскільки американська та радянська влади, разом із своїми громадянами, повністю зосередились на зростаючій загрозі термоядерного конфлікту.

Холодна війна також призвела до технологічної конкуренції між Радянським Союзом та Сполученими Штатами, коли ці дві країни змагалися за досягнення влади у космосі. 4 жовтня 1957 року ця космічна гонка розпочалася, коли радянський супутник під назвою «Спутник» був запущений на орбіту за допомогою міжконтинентальної балістичної ракети [31]. Запуск «Спутника» символізував постійно зростаючу потужність Радянського Союзу та підкреслив, що США почали відставати в космічній гонці, де технологічні

досягнення мали велике значення. Крім того, «Спутник» продемонстрував потужність радянських ракет, які ефективно демонстрували можливість доставки ядерних боєприпасів на орбіту, і, можливо, на територію Сполучених Штатів.

У відповідь на це, 1 січня 1958 року американська армія запустила в космос супутник «Експлорер І», розроблений вченим Вернером фон Брауном, піонером сучасної ракетної науки, і це призвело до створення Національного аеронавтичного і космічного управління (NASA) за президентства Дуайта Ейзенгауера [56]. Навіть з цим запуском американського супутника радянці залишалися в лідерстві, вдало запусивши перший пілотований космічний політ у квітні 1961 року. Вісім років потому Ніл Армстронг став першою людиною, яка вийшла на поверхню Місяця, проголошуючи американську перемогу в космічній гонці. Космічна гонка підкреслює період холодної війни, коли і Радянський Союз, і Сполучені Штати намагалися підняти мораль своїх громадян, показуючи їм свої технологічні новації.

Одним із поворотних моментів у період холодної війни стала Кубинська ракетна криза, коли 1 січня 1959 року до влади на Кубі прийшов Фідель Кастро, після успішної партизанської війни проти режиму кубинського диктатора Фульхенсіо Батісти [80]. Тоді Кастро ще не був комуністом, і політики США спочатку дотримувалися обережного вичікувального підходу до його режиму. Протягом 1959 і 1960 років американо-кубинські відносини погіршилися через антиамериканську риторику та радикальну політику Кастро, особливо його відмову провести вибори. Коли стало зрозуміло, що Кастро має намір домагатися союзу з Радянським Союзом, президент Дуайт Ейзенхауер розірвав дипломатичні відносини з Кубою і почав готувати плани на випадок повалення Кастро та замінити його кимось, більш поступливим для Сполучених Штатів. Коли американсько-кубинські відносини погіршилися, Кастро звернувся за підтримкою до Радянського Союзу. Радянський Союз підписав численні угоди про торгівлю та допомогу з Кубою, надав Кастро зброю та зброю, а також

надав політичну підтримку Кубинській революції в ООН та інших міжнародних організаціях. Витоки кубинської ракетної кризи лежать у невдалому вторгненні в Затоку Свиней, під час якого підтримувані США кубинські вигнанці, які сподівалися підняти повстання проти Кастро, були переможені кубинськими збройними силами. Після вторгнення Кастро звернувся до Союзу за захистом від майбутньої агресії США. Радянський Союз надав Кубі ядерну зброю за умови, що угода залишатиметься в секреті, доки ракети не будуть повністю готові. Хрущов стверджував, що його мотивацією для надання Кубі ядерної зброї було захистити Кубинську революцію від агресії США та змінити глобальний баланс сил на користь Радянського Союзу. У жовтні 1962 року американський літак-розвідник U-2, пролітаючи над територією Куби, виявив місця установки ракет. Це відкриття поклало початок тому, що стало відомо як Кубинська ракетна криза. Стратегічне значення цієї зброї було величезним - ракети могли легко досягти цілей у Сполучених Штатах, включаючи Нью-Йорк і Вашингтон, округ Колумбія. Адміністрація Кеннеді встановила морську блокаду, щоб не допустити нових ракет до Куби, і чітко вимагала негайного вилучення ракет, які вже були доставлені [41]. Небезпека такого підходу полягала в тому, що якби Радянський Союз відмовився прибрати ракети, Сполучені Штати були б змушені посилити кризу, дозволивши авіаудари над Кубою для бомбардування ракетних місць. Були розроблені плани на випадок повномасштабного вторгнення на Кубу та ядерного нападу на Радянський Союз у випадку, якщо Радянський Союз відповість військовою силою на вимоги Кеннеді. Хоча спочатку Хрущов відмовився визнати наявність ракет на Кубі та оголосив морську блокаду США актом війни, він наказав призупинити всі поставки зброї, що зараз перебуває в транзиті. Протягом приблизно двох тижнів Кеннеді та Хрущов вели переговори щодо мирного вирішення ракетної кризи. Радянський Союз порівняв надання Кубі ядерної зброї з розміщенням ракет Юпітер у Туреччині, які перебували в радіусі радянської території. Кеннеді погодився вивести

ракети з Туреччини, а також пообіцяв, що уряд США більше не вторгнеться на Кубу.

Протягом усіх переговорів Хрущову не вдалося poradитися з Кастро. Для Кастро це було принизливим і, здавалося, доводило, що Радянський Союз надає перевагу відносинам зі Сполученими Штатами, а не відносинам з власними союзниками. Кастро сподівався домовитися про закриття військово-морської бази США в Гуантанамо та припинення польотів U-2 над територією Куби. Зрештою, Хрущов погодився вивести всі ядерні ракети з Куби, але навіть не торкнувся теми вимог Кастро. Хоча Радянський Союз намагався зобразити результат ракетної кризи як перемогу, одним із наслідків кризи було повалення Хрущова. Його змусили піти у відставку інші радянські чиновники, які стверджували, що ракетна криза є доказом необачного прийняття рішень Хрущовим і його нездатності керувати Радянським Союзом. Наступник Хрущова Леонід Брежнєв прийшов до влади і намагався зменшити напруженість у відносинах зі Сполученими Штатами.

Джон Ф. Кеннеді вийшов із кризи в набагато кращому становищі. Його спокійна, але тверда позиція на переговорах була проголошена великою державною мудрістю, хоча часто забувають, що його невдала спроба вторгнення в затоку Свиней допомогла призвести до ракетної кризи.

Кубинська ракетна криза також переконала Кеннеді в небезпеці ядерної зброї. Вони з Хрущовим зазирали в безодню ядерного знищення, але зуміли звідти вибратися. Щоб запобігти майбутнім кризам, у Білому домі була створена гаряча лінія Москва-Вашингтон, яка сприяла прямому спілкуванню між лідерами Радянського Союзу та Сполучених Штатів.

У серпні 1963 року США, Радянський Союз і Велика Британія підписали договір про заборону ядерних випробувань в атмосфері та під водою [91]. Тим не менш, договір про заборону випробувань не зміг зупинити гонку озброєнь, оскільки Кеннеді одночасно дозволив масове нарощування озброєнь, що значно розширило ядерний арсенал США та посилило стратегічну перевагу США під час холодної війни.

У 1960-х та 1970-х роках розпочався період покращення відносин між Сполученими Штатами та Радянським Союзом. Ця епоха ознаменувала значну зміну в напруженій і конфронтаційній динаміці холодної війни. Розрядка характеризувалася посиленням дипломатії, переговорами щодо контролю над озброєннями та більш стабільним міжнародним порядком, оскільки обидві супердержави прагнули зменшити ризик ядерної війни [29]. Сполучені Штати і Радянський Союз, як дві наддержави й надалі були замкнені в глобальній боротьбі за вплив та ідеологічне перевагу. Гонка озброєнь і розповсюдження ядерної зброї ще більше посилили протистояння. Кубинська ракетна криза 1962 року наблизила світ до ядерної війни ближче, ніж будь-коли раніше. Обидві наддержави визнали необхідність більш ефективного врегулювання таких криз. Дорога гонка озброєнь завдавала напруги економіці Сполучених Штатів і Радянського Союзу, спонукаючи до переоцінки військових витрат.

Нове керівництво в обох країнах відіграло ключову роль. У США президент Річард Ніксон і радник з національної безпеки Генрі Кіссінджер прагнули до більш прагматичного підходу, тоді як у Радянському Союзі Леонід Брежнєв прагнув покращити відносини. Переговори про обмеження стратегічних озброєнь (SALT) почалися в 1969 році, що призвело до підписання Договору SALT I у 1972 році. Він наклав обмеження на кількість стратегічної ядерної зброї та систем протиракетної оборони. Через декілька років були підписані - Чотиристороння угода щодо Берліна (1971) і Гельсінкські угоди (1975) мали на меті зменшити напругу в Європі, особливо щодо розділеного міста Берлін.

На розрядку вплинула спроба Сполучених Штатів залучити Китай як противагу Радянському Союзу. Візит президента Ніксона до Китаю в 1972 році ознаменував історичний перелом у геополітиці холодної війни. Але незважаючи на початковий прогрес, розрядка почала занепадати наприкінці 1970-х років. Її ерозії сприяли кілька факторів. Перш за все радянська експансія. Постійна підтримка Радянським Союзом комуністичних рухів у

різних регіонах, таких як Афганістан, Ангола та Ефіопія, створила напруженість у відносинах зі Сполученими Штатами. Договір SALT II, підписаний у 1979 році, зіткнувся з опозицією в Сенаті США, що викликало занепокоєння щодо порушень Радянським Союзом і впливу договору на національну безпеку. Радянське вторгнення в Афганістан у 1979 році стало переломним моментом, що призвело до значного погіршення відносин між наддержавами та початку того, що багато істориків називають «Другою Холодною війною» [60]. Обрання Рональда Рейгана президентом США в 1980 році означало зміни у зовнішній політиці США, наголошуючи на більш наполегливій позиції проти Радянського Союзу.

Розрядка була визначним епізодом в історії холодної війни, який запропонував короткий перепочинок від гострого суперництва наддержав. Це означало визнання як Сполученими Штатами, так і Радянським Союзом того, що їм необхідно впоратися з конкуренцією, зменшити ризик ядерного конфлікту та шукати дипломатичних рішень глобальних проблем. Розрядка також підкреслила потенціал для дипломатичної взаємодії, навіть в умовах, здавалося б, непереборних ідеологічних розбіжностей. Незважаючи на те, що розрядка зрештою зникла під тиском глобальних подій і конкуренції наддержав, вона залишила тривалий спадок. Угоди про контроль над озброєннями, укладені в цей період, заклали основу для подальших ядерних договорів, а розморожування напруженості між наддержавами створило прецедент для дипломатичного під час майбутніх криз. Розрядка є нагадуванням про те, що навіть у найтемніші дні холодної війни дипломатичні зусилля можуть дати відчутні результати в прагненні до миру та міжнародної стабільності.

Тому, варто більш детально розглянути радянське вторгнення в Афганістан у 1979 році, адже саме воно стало поворотним моментом у холодній війні. Це військове втручання, ініційоване Радянським Союзом, мало глибокі та далекосяжні наслідки для регіону, міжнародних відносин і

триваючої глобальної боротьби між наддержавами. Афганістан, країна Південної Азії, яка не має виходу до моря, традиційно була нейтральною буферною державою між сферами впливу Сполучених Штатів і Радянського Союзу. Однак внутрішня політика країни та регіональна нестабільність зробили її гарячою точкою геополітичної конкуренції.

Афганістан зіткнувся з політичними потрясіннями, коли різні фракції змагалися за контроль. Комуністичний переворот у 1978 році привів Народно-демократичну партію Афганістану до влади, що призвело до внутрішніх чвар і опору з боку антикомуністичних сил. Радянський Союз сприймав нестабільність в Афганістані як загрозу своїй безпеці та інтересам. Вони також побоювалися можливості появи в Кабулі прозахідного уряду. Сполучені Штати почали надавати підтримку афганським повстанським групам, відомим як моджахеди, які чинили опір комуністичному уряду. Ця підтримка посилила стурбованість Радянського Союзу.

27 грудня 1979 року відбулося розгортання радянських військ в Афганістані в рамках несподіваної операції, спрямованої на стабілізацію комуністичного уряду. Рух був швидким, і радянські війська зустріли обмежений опір. Радянський Союз встановив прорадянський уряд на чолі з Бабраком Кармалем, який зіткнувся з опозицією з боку різних афганських повстанських груп, включаючи моджахедів. Моджахеди у свою чергу отримували підтримку від Сполучених Штатів, а також інших західних і регіональних держав. Конфлікт переріс у проксі-війну між супердержавами з Афганістаном як полем битви.

Передусім, нам варто дефініювати термін «проксі-війна». Проксі-війна — це конфлікт, у якому дві або більше зовнішні сили (актори) опосередковано беруть участь у бойових діях, підтримуючи протидіючі сторони, часто шляхом надання військової допомоги, фінансування чи будь-яких інших форм допомоги. Термін «проксі» означає, що залучені сили не протистоять

безпосередньо одна одній на полі бою, а радше використовують сторонніх акторів для просування своїх стратегічних інтересів. У проксі-війні головні учасники можуть надавати підтримку місцевим чи регіональним силам відповідно до їхніх інтересів. Ці конфлікти часто відбуваються в областях, де перетинаються геополітичні суперництва між великими державами, і пряма конфронтація або занадто ризикована, або політично нездійсненна [65].

Радянське вторгнення загострило внутрішній конфлікт, що призвело до тривалої громадянської війни в Афганістані. Країна стала центром ідеологічної боротьби між комунізмом і антикомунізмом. Радянське вторгнення в Афганістан стало символом геополітичної боротьби холодної війни, оскільки обидві супердержави прагнули отримати вплив. Широка підтримка від США та Саудівської Аравії афганським моджахедам мала довгострокові наслідки, оскільки деякі з цих бойовиків згодом об'єдналися в радикальні ісламістські групи.

Радянське вторгнення було дорогою та тривалою війною, яка сприяла економічному та політичному занепаду Радянського Союзу, який остаточно розвалився в 1991 році. Щодо внутрішньої ситуації в Афганістані, то вторгнення сприяло десятиліттям нестабільності в країні, громадянським війнам, іноземними інтервенціями та появою Талібану.

26 вересня 1983 року стався один із найбільш тривожних випадків холодної війни, коли система попередження про ракетний напад Радянського Союзу помилково вказала на запуск кількох міжконтинентальних балістичних ракет (МБР) зі Сполучених Штатів. Ця подія, яка тепер відома як «інцидент радянської ядерної помилкової тривоги 1983 року», поставила світ на межу ядерної катастрофи [36]. У той час напруга між Сполученими Штатами та Радянським Союзом була дуже високою. Відносини між двома наддержавами вже були напружені через політичну риторику, нарощування військової сили

та розгортання нових ракетних систем. На цьому тлі помилкова тривога 26 вересня посилила і без того відчутний страх перед ядерним конфліктом.

Інцидент почався рано вранці, коли система раннього попередження Радянського Союзу зареєструвала запуск кількох балістичних ракет із території США. Станіслав Петров, підполковник радянських військ ППО, чергував у бункері «Серпухов-15», де розташовувався командний пункт системи раннього попередження про ядерну зброю «Око». В обов'язки Петрова входила оцінка даних супутникових і наземних радіолокаційних систем для оцінки рівня загрози. І замість того, щоб негайно повідомити про очевидний напад, Петров прийняв вирішальне та сміливе рішення довіритися своєму чуттю та інтуїції. Незважаючи на дані про майбутній ядерний удар, він засумнівався в достовірності інформації. Петров міркував, що перший удар Сполучених Штатів, швидше за все, включатиме більшу кількість ракет, а показники системи виявилися несумісними з такою атакою. Скептицизм Петрова виявився виправданим, коли наступні дані не підтвердили початкове попередження. Пізніше було виявлено, що помилкова тривога була викликана рідкісним вирівнюванням сонячного світла на висотних хмарах і орбітах супутників «Молния». Сонячне світло відбивалося від цих хмар у спосіб, який імітував інфрачервоний сигнал запуску ракет, вводячи в оману радянську систему раннього попередження.

Інцидент, який на той час був майже невідомий громадськості, підкреслив крихкість ядерного балансу між наддержавами. Він підкреслив потенційні катастрофічні наслідки внаслідок технічних збоїв або неправильної інтерпретації даних. Спокійне та раціональне рішення Станіслава Петрова відкинути помилкову тривогу, посприяли запобіганню непотрібної ескалації та запобіганню потенційному ядерному конфлікту. Пізніше, радянська ядерна помилкова тривога 1983 року привернула увагу як застереження про ризики, пов'язані з автоматизованими та комп'ютеризованими системами у сфері ядерної зброї. Це стало нагадуванням про людський фактор у процесі

прийняття рішень і про важливість таких людей, як Петров, які, стикаючись із величезним тиском, поклалися на своє судження, щоб запобігти катастрофічному непорозумінню.

Але уже дещо більше, ніж через місяць, виникла нова критична точка, спричинена «Вмілим лучником 83» (Able Archer 83). Це були військові навчання НАТО, які відбулися в листопаді 1983 року під час холодної війни. Незважаючи на те, що Able Archer 83 був задуманий як звичайна симуляція для відпрацювання стратегічних процедур і координації між державами-членами НАТО, навчання стали моментом підвищеної напруги та занепокоєння між Сполученими Штатами та Радянським Союзом, підштовхнувши світ до межі ядерного конфлікту [27].

Навчання моделювали сценарій, за яким НАТО у відповідь на гіпотетичну радянську агресію перейде через звичайну війну до обмеженого використання ядерної зброї. Ця ескалація мала передати Радянському Союзу зобов'язання Альянсу захищати своїх членів. Однак Радянський Союз, і без того підозріло ставлячись до намірів НАТО, витлумачив навчання інакше.

Політичний клімат, який привів до «Вмілого лучника 83», був напруженим. Сполучені Штати за президента Рональда Рейгана дотримувалися більш наполегливого та конфронтаційного підходу до Радянського Союзу. Розгортання балістичних ракет Pershing II у Європі та різка антирадянська риторика Рейгана посилювали побоювання Радянського Союзу щодо можливого превентивного ядерного удару НАТО.

У міру розгортання «Вмілого лучника 83» радянське керівництво, включаючи генерального секретаря Юрія Андропова, ставало все більш занепокоєним. Реалістичність та інтенсивність навчань у поєднанні з ширшим геополітичним контекстом змусили деяких радянських чиновників повірити, що Able Archer 83 може бути прикриттям для справжньої атаки НАТО. Радянський Союз, уже перебуваючи у стані підвищеної бойової готовності,

вжив додаткових оборонних заходів, включаючи підвищення готовності ядерних сил.

Ситуація досягла критичної точки, коли НАТО перевело свої комунікаційні процедури на вищий рівень безпеки, включаючи передачу кодованих повідомлень. Радянський Союз, інтерпретуючи ці дії як підготовку до справжнього ядерного удару, підвищив військову готовність і розглянув можливість власного превентивного удару. На щастя, взяли гору більш «холодні голови». Напруга спала, коли навчання завершилися без будь-яких реальних військових дій [49]. Інцидент підкреслив небезпечний характер відносин часів холодної війни та потенціал для прорахунків, неправильного тлумачення та ненавмисної ескалації. Усвідомлення того, наскільки світ наблизився до ядерного конфлікту під час «Вмілого лучника 83», сприяло переоцінці дипломатичної та військової політики як Сполучених Штатів, так і Радянського Союзу в наступні роки. Цей інцидент підкреслив необхідність покращення діалогу та прозорості між наддержавами для зменшення ризику випадкової ядерної війни.

Однією із завершальних подій епохи «холодної війни» стало падіння Берлінської стіни в 1989 році, що ознаменувало історичний перелом у холодній війні та історії Європи [78]. Ця знакова подія символізувала не лише кінець поділу Німеччини, але й остаточний розпад Радянського Союзу та кінець самої холодної війни. Як ми уже згадували, Берлінська стіна була зведена 13 серпня 1961 року як фізичний та ідеологічний вододіл, що розділяє Східний Берлін, контрольований Радянським Союзом, і Західний Берлін, контрольований західними союзниками. Цей поділ був символом ширшого конфлікту між Сходом і Заходом та ідеологічної боротьби між комунізмом і демократією під час холодної війни.

На падіння Берлінської стіни вплинули кілька ключових факторів:

1. Внутрішній тиск. Східна Німеччина зіткнулася з внутрішнім тиском через економічні труднощі, відсутність політичних свобод і зростання невдоволення серед її громадян.

2. Реформи Горбачова. Зростання Михайла Горбачова на посаді Генерального секретаря Комуністичної партії Радянського Союзу стало переломним моментом. Горбачовська політика гласності (відкритості) і перебудови (перебудови) сигналізувала про зміну радянської політики.

3. Масові протести. Масові протести проти уряду Східної Німеччини набрали обертів. Демонстрації почалися в Лейпцигу, інші міста приєдналися до заклику до реформ.

4. Відкриття кордону Угорщини. Угорщина відкрила свій кордон з Австрією в травні 1989 року, дозволивши східним німцям подорожувати на захід. Ця акція забезпечила шлях для втечі східних німців до Західної Німеччини.

5. Натовпи східних і західних берлінців групувалися довкола стіни, вимагаючи її відкрити. Східнонімецькі прикордонники, приголомшені величезною кількістю людей, зрештою дозволили відкрити ворота. Врешті-решт жителі Східного та Західного Берлінів обійнялися, і стіну було зламано, що призвело до радощей та святкувань.

Падіння Берлінської стіни мало глибоке й довготривале значення, оскільки падіння стіни зрештою призвело до возз'єднання Східної та Західної Німеччини 3 жовтня 1990 року під єдиним урядом і демократичною системою. Падіння стіни запустило ланцюг подій, що призвели до розпаду Східного блоку та остаточного розпаду Радянського Союзу. Падіння стіни відіграло вирішальну роль у розширенні Європейського Союзу та розвитку єдиної, мирної та демократичної Європи. Берлінська стіна стала символом незмінного людського прагнення до свободи та самовизначення, надихаючи людей у

всьому світі. Падіння Берлінської стіни в 1989 році стало історичною подією, яка змінила не тільки Німеччину, але й увесь світ. Це символізувало кінець ери розколу та ворожнечі та початок нової ери співпраці та єдності. Падіння стіни - це свідчення сили людей, які об'єднуються, щоб сформувати власну долю та змінити хід історії.

Врешті-решт відбувся і розпад Радянського Союзу в 1991 році, який ознаменував глибокий і кардинальний момент в історії ХХ століття. Ця визначна подія не лише ознаменувала кінець однієї з наддержав, але й змінила глобальний політичний ландшафт. Розпад Радянського Союзу став результатом складної взаємодії політичних, економічних і соціальних сил [54]. Витоки розпаду Радянського Союзу можна простежити в кількох взаємопов'язаних факторах, перший з яких – це економічна криза. У 1980-х роках радянська економіка опинилася в тяжкому становищі, страждаючи від неефективності, дефіциту та браку споживчих товарів. Централізоване планування призвело до стагнації та незадоволення потреб населення. Політика радянського лідера Михайла Горбачова «Гласність» (Відкритість) і «Перебудова» була спрямована на реформування політичної та економічної систем. Однак ця політика також сприяла політичній лібералізації та поширенню демократичних ідей. Коли радянська система почала послаблювати контроль над своїми республіками, націоналізм і сепаратистські рухи набрали обертів у різних радянських республіках. Можна сказати, що краху «Червоного Союзу» посприяли події кінця 1980-х років, коли країни Балтії, такі як Литва, Латвія та Естонія, проголосили свою незалежність, що призвело до того, що Москва визнала їхній суверенітет.

У серпні 1991 року група жорстких комуністичних чиновників влаштувала переворот, намагаючись відновити владу та зупинити реформи Горбачова. Путч провалився, але і послабив авторитет Горбачова. У грудні 1991 року лідери Росії, України та Білорусі зустрілися в Біловезькій пущі, лісі в Білорусі, і підписали Біловезькі угоди, проголосивши розпад Радянського

Союзу. 25 грудня 1991 року Горбачов пішов у відставку з поста президента Радянського Союзу, фактично ознаменувавши його кінець. Ця подія має визначальний вплив на світову політику і донині, адже розпад Радянського Союзу змінив глобальний баланс сил, фактично поклавши край холодній війні та змінивши міжнародний політичний ландшафт, коли світ змінив свою біполярність на однополярність. Розпад Союзу також проклав шлях до розширення НАТО до Східної Європи та об'єднання колишніх країн Східного блоку.

Тому, можна резюмувати, що Розпад Радянського Союзу в 1991 році був історичною подією, яка ознаменувала кінець політичної, ідеологічної та військової наддержави. Це розв'язало хвилю політичних та економічних реформ у колишніх радянських державах, кожна з яких йшла по-своєму власному шляху до самовизначення та розбудови нації. Спадщина Радянського Союзу продовжує формувати політичні та культурні ландшафти колишніх радянських республік, у той час як міжнародна система зазнала глибокого впливу нових геополітичних реалій, які виникли в епоху після холодної війни. Розпад Радянського Союзу слугує символом здатності до радикальних змін і непередбачуваного ходу історії.

Підсумовуючи усе вище описане, структура біполярної системи міжнародних відносин, визначена взаємодією двох домінуючих центрів сили, Сполучених Штатів і Радянського Союзу, ознаменувала визначальну епоху в геополітиці ХХ століття. Ідеологічна та геополітична конкуренція між цими наддержавами під час холодної війни створила динаміку, яка десятиліттями формувала глобальні справи.

Біполярна система характеризувалася крихким балансом сил, коли кожна супердержава прагнула розширити свій вплив і стримати іншу. Ця конкуренція проявлялася різними способами, від гонки ядерних озброєнь і проксі-війн до дипломатичного маневрування та ідеологічної боротьби. Напруженість між

США та СРСР визначила міжнародний ландшафт, створивши світовий порядок, де нації об'єднувалися з однією з наддержав або намагалися маневрувати між цим на складній території «неприєднання».

Висновки до розділу 2

Досліджуючи історичні та політичні передумови біполярності, стає очевидним, що цей період інтенсивного суперництва кардинальним чином сформував хід історії. Уроки, засвоєні з цієї епохи, підкреслюють важливість дипломатичного діалогу, розв'язання конфліктів і прагнення до багатосторонньої співпраці для подолання складнощів сучасного взаємопов'язаного світу. Коли ми розмірковуємо над цією історичною епохою, надзвичайно важливо засвоїти її уроки для сприяння більш стабільному та миролюбному міжнародному порядку.

Розмірковуючи над структурою біполярної системи, важливо визнати глибокий вплив, який вона мала на міжнародні відносини, і уроки, які вона пропонує для маневрів у складних умовах багатопольярного світу. Ідеологічна боротьба та конкуренція за сфери впливу проявлялися в різних регіонах, створюючи гарячі конфліктні точки, які часто втягували супердержави у проксі-війни. Корейська війна, війна у В'єтнамі та конфлікти на Близькому Сході були символами цієї глобальної конкуренції, залишивши довготривалу геополітичну спадщину, яка зберігається досі. І хоча біполярний світовий порядок забезпечував певну стабільність завдяки балансу сил, він також становив значні ризики. Кубинська ракетна криза та такі інциденти, як «Вмілий лучник 83», підкреслили небезпечну грань, яка була характерною для дипломатії холодної війни, з постійною загрозою ядерного знищення, що висіла на волоссіні.

Падіння Берлінської стіни у 1989 році та розпад Радянського Союзу в 1991 році ознаменували кінець біполярної структури, що призвело до однополярної домінації Сполучених Штатів як єдиної наддержави. Однак спадщина біполярної системи зберігається в сучасній геополітиці, оскільки виникають нові центри сили та продовжує розвиватися глобальна динаміка, особливо зростаюча роль Китаю, як потенційного міжнародного опонента

США. Потреба в дипломатії, діалозі та спільних рішеннях залишається вирішальною для вирішення глобальних проблем, оскільки взаємодія центрів сили продовжує формувати хід історії. Епоха біполярності ХХ століття служить нагадуванням про потенційні наслідки неконтрольованого суперництва, підкреслюючи важливість міжнародного співробітництва для сприяння більш стійкому та безпечному світу.

РОЗДІЛ 3

Розвиток біполярності у контексті дисфункціональної системи міжнародних відносин початку XXI століття.

На початку XXI століття світ став свідком динамічної трансформації міжнародної системи, що характеризується зрушенням у бік біполярності на тлі дедалі більшої дисфункціональності. У цьому розділі ми маємо за мету проаналізувати причини, наслідки та виклики, пов'язані з розвитком біполярності в нефункціональній міжнародній системі. Досліджуючи основних акторів, динаміку влади та зміни в глобальному управлінні, ми проллємо світло на геополітичний ландшафт XXI століття. А щоб зрозуміти розвиток біполярності на початку XXI століття, нам вкрай важливо розглянути історичний контекст. Біполярний світовий порядок епохи «холодної війни», який характеризувався Сполученими Штатами та Радянським Союзом як основними наддержавами, поступився місцем однополярній системі зі Сполученими Штатами як єдиною наддержавою після закінчення холодної війни. Однак, ця однополярність почала розмиватися, що призвело до появи нових викликів. Так, розмивання однополярності призвело до більш багатопольного світу з появою Китаю, який поступово набирає сили та впливу та регіональних акторів, які підтвердили свій вплив. Одночасно міжнародна система зазнавала дедалі більшої дисфункціональності через послаблення міжнародних інституцій і норм, частково через відсутність консенсусу між великими державами, що призвело до зниження ефективності глобального управління. Порушення довіри між націями, прикладом якого є погіршення дипломатичних і військових альянсів, посилює дисфункціональність міжнародної системи. Відродження націоналізму в деяких країнах порушило міжнародне співробітництво, сприяючи фрагментованому та непередбачуваному глобальному ландшафту.

Поява біполярності на початку XXI століття ознаменувалася посиленням впливу та конкуренції між Сполученими Штатами та Китаєм. Цю біполярну динаміку сформували перш за все швидке економічне зростання Китаю та військова експансія, які підняли його до глобальних позицій, кинувши виклик достатньо довгому домінуванню Сполучених Штатів. Суперництво між Сполученими Штатами та Китаєм поширюється на торгівлю, технології, безпеку та глобальний вплив, що відображає всеосяжну конкуренцію. Традиційні альянси пройшли випробування, коли країни адаптувалися до нового біполярного ландшафту, приєднуючись до Сполучених Штатів, Китаю або прагнучи відмовитися від блокування.

Поява біполярності в нефункціональній міжнародній системі має значні геополітичні наслідки, зокрема, зростання напруженості. Конкуренція між Сполученими Штатами та Китаєм потенційно може призвести до конфліктів у різних сферах. Дипломатичні зусилля щодо врегулювання біполярності, вирішення глобальних викликів і сприяння співпраці стали складнішими та делікатнішими.

Еволюція сучасної біполярності на глобальній арені відкриває нову еру міжнародних відносин, відзначену відмінними рисами, які переосмислюють традиційні уявлення про геополітичний баланс. На відміну від гострого ідеологічного та військового протистояння часів холодної війни, сучасна біполярність проявляється як динамічна взаємодія економічних, технологічних та ідеологічних сил. Ми спостерігатимемо ключові риси, що характеризують ландшафт сучасної біполярності, проливаючи світло на тонкощі, які формують відносини між великими державами та впливають на ширшу геополітичну архітектуру.

Історія американо-китайських відносин була позначена десятиліттями взаємної недовіри, ідеологічної конфронтації та дипломатичної ізоляції. Громадянська війна в Китаї, яка завершилася в 1949 році, призвела до

перемоги Комуністичної партії Китаю та створення Китайської Народної Республіки під керівництвом Мао Цзедуна. У відповідь Сполучені Штати продовжили визнавати Китайську Республіку (Тайвань) як законний уряд Китаю. Ця позиція створила глибокий і стійкий розкол між двома націями [6], а Сполучені Штати надавали Тайваню політичну та військову підтримку.

Початок 1970-х ознаменувався тлом холодної війни, коли Сполучені Штати та Китайська Народна Республіка перебували в тривалому періоді відчуження та взаємної підозри. Проте на тлі панівної політичної напруги та ідеологічних розбіжностей незвичайний дипломатичний обмін, відомий як «дипломатія пінг-понгу» [44], став передвісником змін, що зрештою призвело до історичної відлиги у відносинах між двома державами. Цей обмін гравцями в настільний теніс сформує траєкторію американо-китайської дипломатії та стане символом сили спортивної та культурної дипломатії в міжнародних справах.

Витоки дипломатії пінг-понгу можна віднести до квітня 1971 року, коли в Нагої, Японія, мав відбутися 31-й чемпіонат світу з настільного тенісу. Китай і Сполучені Штати, які на той час не мали офіційних дипломатичних відносин, мали свої команди, які брали участь у заході. Сцена була створена для зустрічі, яка змінить хід історії. Визначальний момент стався, коли американський гравець Гленн Коуен, ненавмисно пропустивши свій командний автобус, опинився в автобусі китайської команди. Коли дві команди зіткнулися віч-на-віч, Коуен зав'язав розмову з китайським гравцем Чжуан Цзедуном, і обмін люб'язностями призвів до несподіваного запрошення від Чжуана відвідати Китай після чемпіонату. Ця несподівана взаємодія продемонструвала силу людського зв'язку та спільної любові до спорту, які долають політичні бар'єри. Гостинність Чжуана та прийняття Кована були символом нового бажання брати участь у міжлюдській дипломатії.

Після візиту Коуена прем'єр-міністр Китаю Чжоу Еньлай скористався можливістю використати дипломатію пінг-понгу як дипломатичний інструмент. Уряд Китаю надіслав запрошення збірній США з настільного тенісу відвідати Китай, що стало першим офіційним запрошенням американських спортсменів до Китайської Народної Республіки. Державний департамент США, визнаючи потенціал для зближення, схвалив візит, який мав відбутися у квітні 1971 року. З 10 по 17 квітня 1971 року американська команда з настільного тенісу під керівництвом капітана команди вирушила в новаторську подорож до Китаю. Їхній візит був зустрінутий надзвичайною теплотою та гостинністю з боку китайських господарів та китайського народу. Спортсмени об'їздили різні міста, брали участь у товариських матчах з китайськими гравцями, занурювалися в місцеву культуру.

Так, дипломатія пінг-понгу справила глибокий вплив на сприйняття Китаю в Сполучених Штатах і, власне, в усьому світі. Досвід американських спортсменів і гостинний прийом, який вони отримали, широко висвітлювалися в засобах масової інформації, надаючи більш людяне та доступне обличчя китайському народу та його уряду. Для китайців дипломатія пінг-понгу означала зміну зовнішньополітичної стратегії, відхід від ізоляціонізму до більш відкритого підходу. Це заклало основу для бажання китайського уряду співпрацювати зі Сполученими Штатами та іншими західними країнами [42].

Після візиту американської збірної з настільного тенісу до Китаю радник з національної безпеки США Генрі Кіссінджер таємно відвідав Пекін у липні 1971 року [1]. Його зустріч із прем'єр-міністром Чжоу Еньлаєм заклала основу для історичного візиту президента Річарда Ніксона до Китаю в лютому 1972 року [5]. Під час цього візиту Сполучені Штати і Китай оприлюднили «Шанхайське комюніке», в якому визнавали політику «одного Китаю» та окреслювали шлях до нормалізації дипломатичних відносин [5].

Дипломатія пінг-понгу — це не просто історична виноска, а свідчення сили спортивних і культурних обмінів у формуванні міжнародних відносин. Це послужило каталізатором для остаточної нормалізації відносин між Сполученими Штатами та Китаєм, яка відбулася в 1979 році, проклавши шлях для більш конструктивних відносин співпраці між двома країнами. Крім того, було підкреслено роль окремих людей і міжлюдської дипломатії в подоланні політичних розбіжностей і подоланні бар'єрів. Це продемонструвало, що навіть у часи великої геополітичної напруги спільна мова спорту та зв'язки, сформовані завдяки культурним обмінам, можуть подолати розбіжності та відкрити двері для дипломатії. За 50 років після дипломатії пінг-понгу американо-китайські відносини суттєво розвинулися, зі своїми проблемами та можливостями. Тим не менш, спадщина цього дипломатичного прориву продовжує нагадувати світу про потенціал дипломатії та співпраці навіть за найнесподіваніших обставин. Це залишається символом надії на те, що у сфері міжнародних відносин найнеймовірніші події можуть призвести до позитивних змін та більш мирного світу.

Такий неочікуваний розвиток подій призвів до етапу «нормалізації» дипломатичних відносин у 1979 році та став ключовим моментом в історії США та Китаю, що докорінно змінило курс глобальної геополітики. Рішення відновити офіційні відносини було прийнято після десятиліть відчуження, і воно заклало основу для складних і багатогранних відносин між двома найвпливовішими державами світу. Було декілька факторів, які сприяли цій нормалізації відносин. Перш за все, на тлі холодної війни та конкуренції між Сполученими Штатами та Радянським Союзом спонукали США шукати зближення з Китаєм. Відносини більшої співпраці з Китаєм могли б урівноважити радянську владу та вплив. Обидві країни визнали важливість регіональної та глобальної стабільності. Нормалізуючи відносини, США мали на меті сприяти більш мирному та передбачуваному міжнародному порядку, зменшуючи ризик глобальних конфліктів.

В той час, економічний потенціал Китаю ставав все більш очевидним для американських політиків. Вони побачили можливості для торгівлі, інвестицій і співпраці з державою, яка налічує понад мільярд людей, а отже і мільярди доларів. США прагнули отримати доступ до китайського ринку і розглядали Китай як важливого економічного партнера. Проте, питання Тайваню й надалі залишалося складним і делікатним. Сполученим Штатам довелося збалансувати свою відданість політиці «одного Китаю» (визнання того, що існує один Китай) зі своїми відносинами з Тайванем. Переговори привели до зобов'язання підтримувати неофіційні відносини з Тайванем. Шлях до нормалізації був прокладений серією дипломатичних спроб і переговорів. Процес включав таємні переговори під керівництвом радника з національної безпеки Генрі Кіссінджера, а також обговорення з прем'єр-міністром Китаю Чжоу Еньлаєм [5].

Подальші переговори призвели до офіційної нормалізації дипломатичних відносин. Посольство США в Пекіні офіційно відкрилося 1 березня 1979 року, а посольство Китаю у Вашингтоні, округ Колумбія, наслідувало його приклад. Процес нормалізації став результатом ретельної дипломатії, подолання ідеологічних і політичних розбіжностей.

Потепління у відносинах сприяло регіональній стабільності, зменшивши ризик військового конфлікту в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Відмова США від офіційного визнання Тайваню допомогла послабити напруженість. Нормалізація призвела до значного розширення економічних зв'язків між двома державами. Економічні реформи Китаю та відкритість для іноземних інвестицій створили можливості для американського бізнесу на китайському ринку.

Відносини США та Китаю продовжуватимуть формувати глобальний баланс сил у наступні десятиліття, а зростання Китаю як економічної та військової держави матиме глибокі наслідки для глобальної політики та

безпеки. Нормалізація призвела до збільшення культурного та академічного обміну між двома країнами, сприяючи взаєморозумінню та зв'язкам між людьми.

Нормалізація дипломатичних відносин між Сполученими Штатами та Китаєм у 1979 році заклала основу для одних із найрезультативніших відносин у міжнародних справах. Це започаткувало еру співпраці, конкуренції та складної взаємозалежності, що характеризується економічною залученістю, стратегічними діалогами та час від часу напругою. З тих пір відносини між США та Китаєм розвивалися у відповідь на зміну глобальної динаміки, викликів і можливостей.

Ці події збудували фундамент для майбутнього стратегічного співробітництва протягом 1980-1990-х років. У цей період відбулися значні зміни в динаміці міжнародних відносин, оскільки Сполучені Штати і Китайська Народна Республіка стали на шлях стратегічної співпраці. Ця епоха була відзначена зближенням інтересів і спільним стратегічним баченням між двома націями, що призвело до низки дипломатичних, економічних і безпекових ініціатив.

1980-ті роки ознаменували нову еру у американо-китайських відносинах, оскільки обидві країни прагнули отримати вигоду від спільних інтересів, орієнтуючись у складнощах глобальної політики. Закінчення холодної війни та розпад Радянського Союзу створили середовище, в якому Сполучені Штати та Китай змогли знайти спільну мову та розвинути стратегічне партнерство. Економічна співпраця була наріжним каменем стратегічної співпраці США та Китаю в цей період. Цій співпраці сприяло те, що Китай під керівництвом Дена Сяопіна розпочав низку економічних реформ, які перетворили його соціалістичну централізовану планову економіку на більш орієнтовану ринкову систему [5]. Реформи відкрили двері для іноземних інвестицій, торгівлі та економічного розвитку. Сполучені Штати, з іншого

боку, переживали період економічного зростання та глобалізації. Американські компанії все більше прагнули вийти на ринки, що розвиваються, і диверсифікувати свої ланцюги поставок. Ці паралельні події заклали основу для значного збільшення торговельних та економічних відносин між двома країнами. США та Китай розширили свої економічні зв'язки завдяки збільшенню торгівлі. Сполучені Штати стали одним із головних торговельних партнерів Китаю, тоді як китайський експорт до США різко зріс. Торгові відносини відзначалися значним потоком товарів, причому Китай переважно експортував промислову продукцію до Сполучених Штатів. Побутова електроніка, одяг і текстиль були одними з провідних категорій китайського експорту до США. Ця торгівля, що розвивається, мала глибокий вплив на економіку обох країн. Економіка Китаю виграла від збільшення експорту, створення робочих місць та іноземних інвестицій [33]. Сполучені Штати отримали доступ до великого ринку, нижчі споживчі ціни та можливості для американських компаній розширити свою діяльність. Обидві країни обмінювалися технологіями, а американські компанії надавали досвід і технології, щоб допомогти модернізувати промисловість Китаю. Хоча ця співпраця принесла взаємну користь, вона також почала викликати занепокоєння щодо захисту права інтелектуальної власності.

Економічні реформи Китаю сприяли розвитку торгівлі та економічної взаємодії зі Сполученими Штатами. Ключові аспекти цих реформ включали:

- Особливі економічні зони. Китай створив спеціальні економічні зони (СЕЗ), такі як Шеньчжень і Чжухай, які пропонували стимули іноземним інвесторам. Ці зони стали центрами виробництва та експортоорієнтованого виробництва [55].
- Лібералізацію торгівлі. Китай зменшив торговельні бар'єри, спростив митні процедури та прийняв більш відкритий підхід до зовнішньої торгівлі. Це забезпечило безперервну торгівлю з міжнародними партнерами. Деколективізація сільського господарства, лібералізація цін

і встановлення системи ціноутворення сприяли економічному зростанню та залученню іноземних інвестицій.

- Економічна взаємодія між США та Китаєм вийшла за межі торгівлі. Американські компанії почали інвестувати в Китай, щоб отримати доступ до місцевого ринку та знизити собівартість виробництва. Прямі іноземні інвестиції американського бізнесу в Китай значно зросли. Компанії США зіграли певну роль у передачі технологій і управлінського досвіду Китаю, сприяючи модернізації китайської промисловості. Спільні підприємства між американськими та китайськими компаніями стали поширеними, особливо в таких секторах, як виробництво та технології.

Така складана торгівельно-економічна взаємодія між США та Китаєм наприкінці ХХ століття мала як позитивні, так і складні наслідки. З позитивних – це: економічне зростання (економіка Китаю пережила швидке зростання, вирвавши мільйони людей із бідності); переваги для споживачів (споживачі в США отримали вигоду від доступних китайських продуктів); створення робочих місць (торгівля створила робочі місця в обох країнах, підтримуючи економічний розвиток); глобальні ланцюги поставок (Китай став ключовим вузлом у глобальних ланцюгах поставок, сприяючи ефективному виробництву).

З викликів можна виділити торговельний дисбаланс (постійний торговельний дисбаланс викликав занепокоєння в США щодо переміщення робочих місць і втрати внутрішнього виробництва); занепокоєння щодо прав інтелектуальної власності (питання крадіжки інтелектуальної власності та передачі технологій викликали занепокоєння); вплив на навколишнє середовище (швидка індустріалізація в Китаї призвела до екологічних проблем і забруднення).

Стратегічне співробітництво між США та Китаєм поширилося на низку геополітичних питань. Обидві країни мали спільний інтерес у протидії впливу та експансії Радянського Союзу. Китай і США співпрацювали в підтримці антирадянських сил в Афганістані та вели дискусії про регіональну безпеку [11]. Дві країни співпрацювали в питаннях з нерозповсюдження ядерної зброї, працюючи над запобіганням поширенню технологій ядерної зброї та виступаючи за «Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань». Відбувалася співпраця, щоб сприяти регіональній стабільності та запобігати конфліктам, зокрема в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Були розпочаті дипломатичні зусилля та діалоги для вирішення проблем регіональної безпеки.

Незважаючи на стратегічне співробітництво, американо-китайські відносини не обійшлися без викликів і зон напруги, так американська громадськість і уряд були стурбовані порушеннями прав людини в Китаї, особливо після інциденту на площі Тяньаньмень у 1989 році, про що мова йтиме далі [5]. Ці побоювання призвели до тертя у відносинах. Тайванське питання залишалося джерелом напруги. Хоча США дотримувалися політики «одного Китаю», вони продовжували надавати військову підтримку Тайваню. Проблема Тайванської протоки періодично загострювала відносини між двома країнами.

У 1989 році на площі Тяньаньмень відбулися протести. Це була серія демонстрацій і протестів, які проходили навесні в Пекіні (Китай). Протести очолювали студенти, інтелектуали та активісти, які виступали за політичні реформи, більшу свободу слова, і припинення корупції в уряді. Демонстрації почалися в середині квітня 1989 року і розрослися, тисячі людей, у тому числі студенти з різних університетів, зібралися на площі Тяньаньмень, символічному та політично важливому місці в центрі Пекіна [25]. Протестувальники закликали до припинення однопартійного правління та встановлення більш демократичної політичної системи.

Оскільки протести тривали, китайський уряд під керівництвом Комуністичної партії Китаю (КПК) 20 травня 1989 року оголосив воєнний стан і наказав військовим вивести протестувальників з площі Тяньаньмень. 3-4 червня 1989 року уряд Китаю розпочав придушення демонстрантів. Військові застосували силу для зачистки площі та прилеглих територій. Події завершилися жорстоким розгоном, що призвело до загибелі багатьох людей. Точна кількість жертв залишається предметом суперечок через відсутність прозорості китайського уряду в цьому питанні. Уряд ніколи не оприлюднював офіційної кількості загиблих, але оцінки кількості вбитих коливаються від сотень до, можливо, кількох тисяч. Події на площі Тяньаньмень у 1989 році мали глибокий вплив на політичний ландшафт Китаю. Після протестів уряд посилив контроль за політичними інакодумцями, посилив цензуру та обмежив громадянські свободи. Цей інцидент залишається чутливою та табуованою темою в Китаї, оскільки уряд активно пригнічує дискусії та вшанування пам'яті, пов'язані з протестами на площі Тяньаньмень.

Наслідки інциденту на площі Тяньаньмень у 1989 році стали бурхливим періодом у відносинах США та Китаю в 1990-х роках. Продемократичні протести на площі Тяньаньмень у Пекіні та подальше придушення китайським урядом створили глибокий розкол між двома націями. Тут ми заглибимося в складну динаміку відносин США та Китаю в епоху після площі Тяньаньмень, досліджуючи дипломатичні виклики, економічні події та проблеми з правами людини, які характеризували цей ключовий період.

Інцидент на площі Тяньаньмень 1989 року, який характеризувався широкомасштабними продемократичними протестами та використанням китайським урядом військової сили для їх придушення, став поворотним моментом у відносинах США та Китаю. Міжнародна спільнота, включаючи Сполучені Штати, висловила рішуче засудження дій Китаю, які призвели до значної дипломатичної напруги та зміни політики. Сполучені Штати швидко і рішуче відреагували на події на площі Тяньаньмень. Білий Дім запровадв

низку економічних санкцій проти Китаю, включаючи обмеження на продаж зброї, військову співпрацю та обміни на високому рівні. США скасували візи для китайських студентів і науковців у США, які належали до китайських військових. Питання прав людини посіли центральне місце у відносинах між США та Китаєм, оскільки США продовжували тиснути на Китай у таких питаннях, як політичні свободи та поводження з дисидентами.

Незважаючи на дипломатичну напруженість, економічна взаємодія між США та Китаєм продовжувала розширюватися протягом 1990-х років. США поступово відновили деякі військові обміни з Китаєм у середині 1990-х років, що вказує на бажання обмеженої участі в певних сферах. Двосторонні діалоги та дипломатичні обміни, спрямовані на вирішення проблем безпеки, зміцнення взаємної довіри та сприяння вирішенню конфліктів у регіональному та глобальному контекстах. У 1997 році Сполучене Королівство передало суверенітет Гонконгу Китаю, завершивши історичний період британського колоніального панування [22]. США уважно спостерігали за цим переходом, висловлюючи занепокоєння щодо захисту автономії та свобод Гонконгу за принципом «одна країна, дві системи».

Права людини залишалися головним питанням у відносинах між США та Китаєм. Конгрес США зобов'язав проводити щорічний огляд дотримання прав людини в Китаї, що призвело до громадського засудження та санкцій. США виступали за звільнення продемократичних активістів у Китаї та працювали над підвищенням міжнародної обізнаності про порушення прав людини. Епоха після Площі Тяньаньмень у американо-китайських відносинах була відзначена складним взаємовпливом дипломатичних викликів, економічного співробітництва та проблем з правами людини. Вона продемонструвала здатність країн брати участь у прагматичних і конструктивних відносинах, навіть незважаючи на ідеологічні розбіжності та розбіжності в галузі прав людини.

1990-ті роки заклали основу для еволюції американо-китайських відносин у XXI столітті, оскільки обидві країни рухалися новою геополітичною та економічною динамікою. Спадщина цієї епохи продовжує впливати на характер американо-китайських відносин, причому дипломатичні, економічні міркування та питання прав людини залишаються ключовими елементами складної взаємодії між двома супердержавами. Наприкінці XX ст. – початку XXI століття, Китай мав найбільші розміри закордонних інвестицій та найкращий темп економічного зростання у світі, що давало змогу передбачити, що через декілька десятків років, Китай зможе стати такою ж супердержавою, як і Сполучені Штати Америки [4]. Але для цього важливо бути «єдиним та сильним», тому щоб стати глобальною силою, Китаю потрібно приєднати Гонконг, Макао та навіть Тайвань, що буде предметом спору на міжнародній арені і до сьогоднішнього часу.

У міру зростання торгівлі між США та Китаєм з'явилися занепокоєння щодо торговельного дисбалансу та невідповідності доступу до ринку. Ці питання продовжували бути предметом суперечок у наступні роки. Відносини змінювалися, коли змінювався баланс сил, зростали економічні та військові можливості Китаю, а відмінності в цінностях та інтересах ставали більш виразними. У наступні десятиліття американо-китайські відносини зазнали значних трансформацій, які характеризувались як співпрацею, так і конкуренцією. XXI століття принесе нові виклики та складнощі партнерству, оскільки дві держави вирішуватимуть такі проблеми, як торговельні суперечки, технологічне суперництво, проблеми з правами людини та динаміка безпеки.

Підсумовуючи, кінець XX століття став свідком швидкого розширення торгівлі та економічної взаємодії між Сполученими Штатами та Китайською Народною Республікою. Ця епоха була відзначена глибокою трансформацією глобального економічного ландшафту, оскільки Китай прийняв економічні реформи та відкрив свої двері світу. Економічні зв'язки між двома країнами,

що розвиваються, відіграли вирішальну роль у формуванні їхніх відносин і ширшої динаміки міжнародної торгівлі. У XXI столітті ці економічні взаємодії еволюціонували, і обидві країни зіткнулися з новими викликами та можливостями. Торговельні відносини та економічна взаємодія залишаються ключовими аспектами ширших відносин США та Китаю, впливаючи на глобальну економічну динаміку, торговельну політику та міжнародну співпрацю. Історія торгово-економічної взаємодії між США та Китаєм наприкінці XX століття є прикладом трансформаційної сили економічних реформ і глобалізації у зміні міжнародних відносин. Це підкреслює здатність країн створювати економічні партнерства, які можуть сприяти економічному зростанню та розвитку, водночас створюючи складні виклики, які вимагають дипломатичних рішень і міжнародного співробітництва.

3.1. Особливості сучасної біполярності

У ландшафті глобальної геополітики, що постійно змінюється, концепція біполярності зазнала дивовижної трансформації, відзначеної рядом нюансів і сучасних проявів. Традиційне уявлення про біполярність, яке часто асоціюється з епохою «холодної війни» та суперництвом між Сполученими Штатами та Радянським Союзом, поступилося місцем більш заплутаному та багатогранному розумінню на сучасній геополітичній арені. Особливості сучасної біполярності характеризуються складною взаємодією економічної, технологічної, ідеологічної та військової динаміки, що створює вихор, який визначає структури влади та альянси XXI століття.

Коли ми починаємо досліджувати риси сучасної біполярності, стає очевидним, що традиційна державоцентрична модель більше не є єдиним визначальним фактором. У той час як національні держави залишаються ключовими акторами, зростання недержавних акторів, транснаціональних корпорацій і міжнародних інституцій привнесло нові виміри в глобальне

рівняння влади. Ця зміна парадигми кидає виклик загальноприйнятим припущенням і вимагає комплексного аналізу заплутаної мережі взаємозв'язків, що формують сучасний біполярний ландшафт.

Економічна взаємозалежність стає ключовою рисою сучасної біполярності, оскільки нації переплітають свої економічні статки через торгівлю, інвестиції та глобальні ланцюги поставок. Економічна потужність основних гравців не лише визначає їхній вплив на світовій арені, але й слугує важелем для формування геополітичних альянсів і стратегій. Водночас цифрова революція та технологічний прогрес створили нове поле битви, де держави змагаються за перевагу в сферах кібербезпеки, штучного інтелекту та інформаційної війни, додаючи безпрецедентного рівня складності до біполярної динаміки.

Ідеологічна конкуренція, в якій колись домінувало зіткнення політичних ідеологій під час холодної війни, перетворилася на конкуренцію цінностей, норм і соціокультурного впливу. Боротьба за серця та уми виходить за межі політичних систем, охоплюючи такі питання, як права людини, зміна клімату та глобальне управління. Ці ідеологічні розломи сприяють розмежуванню блоків і альянсів у сучасному біполярному порядку. Крім того, зберігається традиційний військовий баланс сил, хоча й з модернізованими арсеналами та стратегічними доктринами. Загроза звичайних бойових дій доповнюється зростаючою популярністю асиметричної тактики, гібридної війни та кіберзагроз. Стратегічна шахівниця більше не обмежується наземними, морськими та повітряними областями, а поширюється на віртуальну сферу, де контроль над інформаційними та комунікаційними технологіями стає вирішальним аспектом геополітичного впливу.

Коли ми заглиблюємося в особливості сучасної біполярності, дуже важливо орієнтуватися в цьому заплутаному ландшафті з гострим усвідомленням взаємозв'язку економічних, технологічних, ідеологічних і

військових факторів. У цьому підрозділі ми розкриємо складність сучасної глобальної динаміки влади, пропонуючи розуміння сил, які формують наш світ, а також викликів і можливостей, які вони створюють.

Отож, початок нового тисячоліття розпочався з економічної трансформації та глобальної інтеграції Китаю на міжнародній арені. Вступ Китаю до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2001 році став ключовим моментом в економічній історії країни та мав далекосяжні наслідки для світової економіки. Рішення приєднатися до СОТ було прийнято після років переговорів і засвідчило прагнення Китаю стати більш відкритою та глобально інтегрованою економікою [90]. У цій частині ми дослідимо історичний контекст, ключові переговори та глибокий вплив вступу Китаю до СОТ на його економіку та світ загалом.

Шлях Китаю до членства в СОТ був глибоко вкорінений в історичному та економічному контексті країни. Як ми уже згадували, наприкінці 1970-х років Китай розпочав серію економічних реформ під керівництвом Ден Сяопіна. Ці реформи були спрямовані на перехід країни від централізованої планової економіки до більш орієнтованої на ринок системи, відкривши її двері для іноземних інвестицій, торгівлі та економічного розвитку. Уряд Китаю, усвідомлюючи важливість міжнародної торгівлі для економічного зростання, почав лібералізувати торговельну політику та знижувати тарифи. У результаті обсяги торгівлі Китаю різко зросли в 1980-х і 1990-х роках.

Прагнення Китаю до членства в СОТ набрало обертів на початку 1990-х років. Вступ до СОТ відкрив для Китаю можливість подальшої інтеграції у світову економіку та доступу до міжнародних ринків, дотримуючись встановлених правил торгівлі. Шлях Китаю до вступу до СОТ був відзначений роками переговорів і зобов'язань. Китай вів широкі переговори з країнами-членами СОТ, вирішуючи широкий спектр питань, пов'язаних з торгівлею. Ці переговори включали зниження тарифів, торгівлю послугами, права

інтелектуальної власності та сільськогосподарські реформи. Китай взяв на себе значні зобов'язання щодо доступу до ринку, зменшивши торговельні бар'єри та відкривши ключові сектори своєї економіки для іноземної конкуренції. Ці зобов'язання заклали основу для розширення зовнішньої торгівлі та інвестицій.

Китай здійснив правові та інституційні реформи, щоб привести свою торговельну практику у відповідність зі стандартами СОТ. Це включало прийняття нових законів про торгівлю та створення пов'язаних з торгівлею агентств і механізмів вирішення спорів. Китай взяв на себе поетапний підхід до виконання своїх зобов'язань перед СОТ, дозволяючи поступовий перехід до більш відкритої та ринково-орієнтованої економіки.

Вступ Китаю до СОТ мав трансформаційний вплив на його економіку:

- Так, членство в СОТ ще більше сприяло швидкому економічному зростанню Китаю, спричиненому збільшенням торгівлі, іноземних інвестицій і передачі технологій. ВВП Китаю стрімко зріс, ставши другою за величиною економікою світу.
- Китай став світовим лідером експорту, виробляючи широкий спектр товарів для міжнародних ринків. Китайські товари від електроніки до текстилю заповнили світові ринки.
- Доступ до іноземного капіталу та технологій полегшив модернізацію промисловості Китаю, сприяючи інноваціям і покращуючи конкурентоспроможність у таких сферах, як виробництво та технології.
- Членство в СОТ змусило Китай провести внутрішні реформи, включаючи зменшення державного втручання в економіку, сприяння ринковій конкуренції та посилення захисту інтелектуальної власності.
- Зростання експорту та іноземних інвестицій сприяло створенню робочих місць у Китаї, поглинувши велику кількість робочої сили та підвищивши рівень життя мільйонів людей.

Вступ Китаю до СОТ мав глибокі наслідки й для світової економіки. Участь Китаю у світовій торгівлі розширила світові торгові потоки, приносячи користь як розвиненим економікам, так і економікам, що розвиваються. Китай став критично важливим вузлом у глобальних ланцюгах поставок, впливаючи на промисловість у всьому світі та сприяючи більш ефективним і рентабельним виробничим процесам. Світ ставав все більш взаємопов'язаним, глобальна економічна інтеграція була спричинена роллю Китаю як основного торговельного партнера для багатьох країн. Але зростання китайського експорту та проблеми з інтелектуальною власністю призвели до торговельних суперечок і занепокоєння щодо бар'єрів доступу до ринку.

Хоча вступ Китаю до СОТ призвів до значного економічного зростання, він також поставив низку проблем і питань. Профіцит торгового балансу Китаю та постійний торговий дисбаланс з деякими країнами викликали занепокоєння щодо впливу на економіку інших країн. Захист прав інтелектуальної власності в Китаї залишався предметом розбіжностей із звинуваченнями в піратстві. Доступ до ринків Китаю, особливо в таких секторах, як фінанси та технології, продовжував бути джерелом суперечок і переговорів.

Вступ Китаю до СОТ у 2001 році став історичною віхою, яка змінила як економіку країни, так і світовий економічний ландшафт. Це сприяло становленню Китаю як світового економічного центру та ключового гравця в міжнародній торгівлі. Наслідки цього приєднання продовжують формувати динаміку міжнародної торгівлі, глобальні ланцюжки поставок та економічну інтеграцію. Оскільки роль Китаю у світовій економіці розвивається, він залишається центральним гравцем у міжнародній торгівлі та ключовим предметом глобальних економічних дискусій і переговорів [98].

Але в цей же час, на початку XXI століття відбулися помітні зміни в динаміці міжнародних відносин, коли зростання напруженості між

Сполученими Штатами та Китаєм стало визначальною рисою глобального геополітичного ландшафту. З приводу цього ми дослідимо багатогранні причини, наслідки та наслідки ескалації напруженості між двома наддержавами, заглиблюючись у політичні, економічні, пов'язані з безпекою та ідеологічні виклики, які змінили світовий порядок. Зростання Китаю як економічної та військової держави змінило глобальний баланс сил. Будучи найбільш густонаселеною нацією у світі та другою за величиною економікою, Китай став ключовим гравцем у міжнародних справах. Його наполегливість у відстоюванні своїх територіальних претензій, економічної політики та глобальних амбіцій викликала занепокоєння та створила основу для загострення напруженості у відносинах зі Сполученими Штатами.

У квітні 2001 року світ, затамував подих, спостерігавши за зіткненням у Південно-Китайському морі між літаком-розвідником EP-3 ВМС США та китайським винищувачем, що спричинило дипломатичну кризу між Сполученими Штатами та Китаєм. Цей інцидент не лише підкреслив потенціал прорахунків у сфері міжнародних відносин, але й став випробуванням дипломатичної кмітливості обох країн.

1 квітня 2001 року літак-розвідник ВМС США EP-3, який виконував звичайну місію спостереження в міжнародному повітряному просторі над Південно-Китайським морем, зіткнувся з китайським винищувачем J-8. Інцидент стався приблизно в 70 милях від китайського острова Хайнань. EP-3 з 24 екіпажем отримав серйозні пошкодження, а китайський пілот загинув. Літак США після зіткнення здійснив аварійну посадку на острові Хайнань. Уряд Китаю затримав 24 членів екіпажу на 11 днів, звинувативши Сполучені Штати у порушенні свого повітряного простору. Інцидент негайно загострився, і обидві країни опинилися в центрі дипломатичного протистояння [100].

Інцидент EP-3 викликав шквал дипломатичних обмінів, оскільки обидві країни намагалися впоратися з наслідками та уникнути повномасштабної кризи. Сполучені Штати на чолі з президентом Джорджем Бушем висловили жаль з приводу втрати китайського пілота, але наполягали на тому, що EP-3 перебував у міжнародному повітряному просторі. З іншого боку, Китай вимагав вибачень і припинення спостережних польотів США біля своїх кордонів.

За лаштунками велися інтенсивні переговори щодо вирішення кризи. Головне завдання полягало в пошуку рішення, яке дозволило б обом націям зберегти обличчя. Після кількох днів делікатної дипломатії було прийнято рішення. Сполучені Штати висловили жаль у зв'язку з загибеллю людей і несанкціонованою посадкою літака на китайській землі, не принісши офіційних вибачень. Китай звільнив затриманих членів екіпажу США та дозволив демонтувати та транспортувати EP-3 назад до Сполучених Штатів.

Інцидент EP-3 мав неоднозначний вплив на американо-китайські відносини. З одного боку, вирішення кризи продемонструвало здатність до дипломатичних рішень навіть у дуже напружених ситуаціях. Обидві країни, усвідомлюючи потенційні наслідки тривалої напруги, вжили заходів для деескалації ситуації та пошуку спільної мови. Однак цей інцидент також оголив основну напругу та недовіру між Сполученими Штатами та Китаєм. Він підкреслив чутливість питань, пов'язаних із військовим спостереженням, національним суверенітетом і повітряним простором, створивши основу для майбутніх розбіжностей у цих сферах. Інцидент EP-3 мав ширші наслідки для проведення військової розвідки та спостереження поблизу Китаю. Це спонукало обидві країни переглянути свої протоколи та механізми зв'язку, щоб запобігти подібним інцидентам у майбутньому. Інцидент також сприяв обговоренню важливості встановлення норм і правил ведення бойових дій, щоб уникнути випадкових зіткнень у чутливих регіонах.

Ця подія служить історичним маркером у складних американо-китайських відносин. Незважаючи на те, що криза врешті-решт була вирішена дипломатичними засобами, вона підкреслила крихкість відносин і потенціал непорозуміння в епоху зростаючої геополітичної складності. Цей інцидент став пробним каменем для подальших обговорень військової діяльності поблизу спірних районів, підкресливши необхідність чітких каналів зв'язку та протоколів врегулювання кризових ситуацій у постійно змінюваному ландшафті міжнародних відносин.

Середина 2000-х стала свідком періоду підвищеної напруги в Тайванській протоці, водоймі, яка відокремлює острів Тайвань від материкового Китаю. Складне та історично чутливе питання статусу Тайваню стало центром напружених відносин між Сполученими Штатами та Китаєм. Тайванська протока протягом тривалого часу була геополітичною точкою спалаху, оскільки Тайвань зберігає окремий уряд і армію від Китайської Народної Республіки (КНР). Політика одного Китаю, яка стверджує, що існує лише один Китай і що Тайвань є його частиною, була наріжним каменем китайської зовнішньої політики. Проте Тайвань діє як самоврядна демократія з власною конституцією, армією та виборними посадовими особами.

Напруга загострилася в 2004 році після переобрання президента Тайваню Чень Шуйбяня, який виступав за формальну незалежність острова. Китай розцінив це як провокаційний крок, що призвело до посилення військової позиції та риторики з обох сторін. У березні 2005 року Всекитайські збори народних представників Китаю прийняли закон про протидію сепесії, офіційно закріпивши зобов'язання щодо застосування сили, якщо Тайвань проголосить незалежність. Цей закон посилив напруженість між протокою та викликав занепокоєння міжнародної спільноти щодо потенційного військового конфлікту.

Протягом середини 2000-х Сполучені Штати продовжували свою політику продажу зброї Тайваню відповідно до «Закону про відносини з Тайванем». Ці продажі включали оборонну зброю, що ще більше загострило відносини між США та Китаєм, оскільки Пекін сприйняв їх як втручання у свої внутрішні справи [58]. Публічні заяви та дії президента Ченя, які відстоюють окрему тайванську ідентичність і наполягають на прийнятті нової конституції, посилили напруженість. Китай відповів військовими навчаннями та попередженнями, наголошуючи на своїй прихильності до возз'єднання силою, якщо це необхідно.

У 2008 році напруженість досягла точки кипіння, коли китайські військові провели масштабні ракетні навчання та попередили Тайвань. Ця ситуація викликала занепокоєння у всьому світі щодо можливого військового зіткнення в Тайванській протоці [21]. Протягом цього періоду Сполучені Штати дотримувались делікатного балансування, зберігаючи свою відданість захисту Тайваню відповідно до «Закону про відносини з Тайванем», намагаючись уникнути прямої конфронтації з Китаєм. Уряд США закликав обидві сторони до стриманості та доклав дипломатичних зусиль для деескалації напруженості. Адміністрація Джорджа Буша підкреслила важливість мирного діалогу та закликала Тайвань і Китай знайти дипломатичне вирішення їхніх розбіжностей. Адміністрація намагалася врегулювати тонкий баланс між підтримкою безпеки Тайваню та збереженням стабільних відносин з Китаєм. У розрядці напруги зіграли економічні фактори. Посилення економічної інтеграції через Тайванську протоку, зростання торгівлі та інвестицій сприяло певній стабільності. Економічна взаємозалежність стала фактором, якому обидві сторони не бажали ставити під загрозу.

Напруженість у середині 2000-х років у Тайванській протоці залишила тривалий вплив на відносини між США та Китаєм і ширший ландшафт регіональної безпеки. Напруженість спонукала Китай і Тайвань переоцінити

та модернізувати свій військовий потенціал, що призвело до зміни балансу сил у регіоні. Ця зміна продовжувала впливати на динаміку регіональної безпеки в наступні роки. Події середини 2000-х посилили складність «тайванського питання» у американо-китайських відносинах. Вони підкреслили необхідність дипломатичної витонченості та стратегічної чіткості для запобігання великому конфлікту, поважаючи інтереси та суверенітет обох сторін.

2008 рік став ключовим моментом у світовій історії, оскільки світ зіткнувся з найбільшою фінансовою кризою з часів Великої депресії. Крах Lehman Brothers (один з найбільших інвестиційних американських банків) [96] у вересні 2008 року викликав ланцюгову реакцію, яка відбилася на всій міжнародній фінансовій системі, спричинивши широкі економічні потрясіння. Серед цієї кризи відносини між Сполученими Штатами та Китаєм, двома найбільшими економіками світу, зазнали складної та динамічної еволюції.

В основі фінансової кризи 2008 року лежала взаємозалежність світових економік. Сполучені Штати та Китай не були винятком, їхні економічні долі тісно пов'язані. Китай, як великий експортер, сильно залежав від здоров'я світової економіки, особливо від попиту на його товари та послуги з боку Сполучених Штатів. І навпаки, Сполучені Штати, які зіткнулися з обвалом ринку житла та банківським сектором, що перебувають у кризі, прагнули стабілізувати свою економіку, підтримуючи дипломатичні та економічні відносини з ключовими партнерами, включаючи Китай [89].

Китай пережив шторм фінансової кризи завдяки поєднанню стійкості та прагматизму. Країна зіткнулася з проблемами, оскільки попит на її експорт різко впав, що призвело до закриття фабрик і безробіття. Уряд Китаю швидко відреагував масштабним пакетом стимулів, вливаючи кошти в інфраструктурні проекти для підвищення внутрішнього попиту. Цей крок не тільки допоміг стабілізувати китайську економіку, але й сприяв відновленню світової економіки.

Фінансова криза викликала потребу в посиленні співпраці між США та Китаєм. Обидві країни визнали важливість спільної роботи для подолання глобального економічного спаду та запобігання подальшій нестабільності. Почастішали діалоги на високому рівні між офіційними особами двох країн, зосереджені на скоординованих зусиллях щодо стабілізації фінансових ринків, реформування міжнародних фінансових інститутів та стимулювання економічного зростання.

У міру розгортання кризи Сполучені Штати та Китай відіграли вирішальну роль у формуванні глобальної реакції. Група двадцяти (G20) стала ключовим форумом для міжнародної координації, причому обидві країни беруть активну участь у зусиллях із розробки скоординованої відповіді на кризу [59]. На саміті «Великої двадцятки» в Лондоні в 2009 році було прийнято зобов'язання щодо фіскального стимулювання, фінансового регулювання та міжнародної співпраці, при цьому Сполучені Штати та Китай були в авангарді цих дискусій.

Незважаючи на те, що переважаючою темою було співробітництво, також виникла напруженість, зокрема щодо валютних і торгових питань. Вартість китайського юаня стала предметом суперечок, оскільки Сполучені Штати звинуватили Китай у збереженні заниженої вартості своєї валюти, щоб отримати торговельну перевагу. Ця напруженість викликала дебати про курсову політику та торговий дисбаланс, заклавши основу для майбутніх дискусій і переговорів між двома країнами.

Фінансова криза 2008 року також стала каталізатором стратегічної перегрупування глобальної економічної влади. Надійна відповідь Китаю на кризу та подальше швидке економічне відновлення зміцнили його статус головного гравця на світовій арені. Криза підкреслила необхідність перегляду глобального економічного управління, коли країни з економікою, що розвивається, як Китай, прагнуть зайняти більш помітну роль у міжнародних

фінансових установах. Ця криза стала визначальним моментом в історії американо-китайських відносин. Хоча криза створила виклики, вона також сприяла глибшому рівню економічної взаємозалежності та співпраці між двома націями. Досвід спільного подолання шторму заклав основу для майбутньої співпраці та підготував основу для еволюції динаміки глобальної економіки XXI століття.

Уже наступного року (2009 р.) був започаткований американо-китайський стратегічний та економічний діалог, який представляв значні дипломатичні та економічні зусилля для вирішення складних питань американо-китайських відносин у світі, що швидко змінюється. Оскільки дві глобальні держави стикалися з низкою спільних і конкуруючих інтересів, цей діалог на високому рівні став платформою для взаємодії, співпраці та вирішення ключових питань [37].

Ідея стратегічного та економічного діалогу між Сполученими Штатами та Китаєм виникла як відповідь на динаміку розвитку двосторонніх відносин. Економічне зростання Китаю, розширення впливу та глобальні амбіції створили складний фон для співпраці та конкуренції. Глобальна фінансова криза 2008 року ще більше підкреслила взаємозалежність економік двох країн. Коли криза поширилася в усьому світі, США і Китай визнали необхідність більш тісної координації в економічних і фінансових питаннях.

Американо-китайський стратегічний та економічний діалог був започаткований у квітні 2009 року, а його перша зустріч відбулася у Вашингтоні, округ Колумбія, у липні того ж року. Діалог мав на меті створити комплексну основу для вирішення ключових двосторонніх, регіональних і глобальних проблем через серію зустрічей і робочих груп. Цей діалог зібрав вищих лідерів обох країн, у тому числі держсекретаря США Гіллари Клінтон, міністра фінансів США Тімоті Гейтнера, віце-прем'єра Китаю Ван Цішаня та

члена Державної ради Китаю Дай Бінгуо. Участь високопосадовців обох країн продемонструвала серйозність, з якою вони підійшли до діалогу.

Американо-китайський діалог прагнув вирішити широке коло питань, що відображає багатогранний характер двосторонніх відносин. Однією з головних цілей було обговорити шляхи стабілізації світової економіки та посилення фінансової співпраці з огляду на наслідки фінансової кризи 2008 року. Центром діалогу були також дискусії про курсову політику Китаю та її вплив на світову торгівлю, були розглянуті торговельні дисбаланси, доступ до ринку та проблеми інтелектуальної власності, що відображає ключові економічні проблеми, що стосуються обох країн.

Діалог стосувався питань регіональної безпеки, зокрема північнокорейської ядерної програми та необхідності співпраці для вирішення цих проблем [68]. Обговорення включало співпрацю в боротьбі з тероризмом і зусиль із запобігання поширенню ядерної зброї. Зміна клімату та співпраця з навколишнього середовища також були на порядку денному, з огляду на створення основи для вирішення глобальних екологічних проблем. Загалом, діалог забезпечив платформу для обговорення та координації відповідей на різноманітні глобальні виклики, включаючи енергетичну безпеку, громадське здоров'я та безпечність харчових продуктів.

Американо-китайський стратегічний та економічний діалог дав кілька важливих результатів:

1. Розширене економічне співробітництво. Діалог призвів до активізації співпраці з економічних і фінансових питань. Дві країни взяли на себе зобов'язання щодо більш збалансованого та сталого економічного зростання та вжили заходів для вирішення валютних проблем. Діалог сприяв кращому розумінню економічної політики та проблем один одного.

2. Безпека та дипломатія. Дискусії з питань безпеки та дипломатички проклали шлях до розширення співпраці з питань регіональної безпеки. Хоча розбіжності залишалися, діалог став платформою для зміцнення довіри та розуміння.
3. Співпраця з питань зміни клімату та навколишнього середовища. Діалог допоміг обом націям скоординувати свої зусилля щодо подолання зміни клімату. США та Китай виступили зі спільною заявою щодо зміни клімату, в якій підкреслили свою прихильність скороченню викидів парникових газів.
4. Розширене залучення. Діалог розширився, включивши додаткові аспекти, такі як консультації між США та Китаєм щодо обміну між людьми, сприяння культурним, освітнім і міжлюдським зв'язкам.
5. Подальші діалоги. Америко-китайський діалог продовжував проводити щорічні зустрічі, що призвело до встановлення додаткових діалогів і консультацій на високому рівні з конкретних питань, таких як американо-китайський стратегічний безпековий діалог і американо-китайський всеосяжний економічний діалог.
6. Постійні виклики. І хоча діалог став значним дипломатичним досягненням, він не вирішив усіх проблем відносин двох країн. Торгові дисбаланси та диспропорції в доступі до ринку залишалися спірними питаннями. На порядку денному залишилися питання захисту інтелектуальної власності та передачі технологій. Існували розбіжності щодо прав людини, територіальних суперечок і питань безпеки.

Американо-китайський стратегічний та економічний діалог у 2009 році став ключовим моментом у відносинах між двома глобальними супердержавами. Це слугувало механізмом для вирішення ключових проблем, сприяння співпраці та порозуміння, навіть якщо проблеми залишалися. Діалог продемонстрував здатність націй брати участь у конструктивній дипломатії та

співпраці, навіть незважаючи на складні проблеми та геополітичну конкуренцію.

У 2010 році світ став свідком сейсмічної зміни в ландшафті кібербезпеки, оскільки Гугл (Google), одна з провідних світових технологічних компаній, публічно звинуватила Китай в організації кібератак, спрямованих на компрометацію облікових записів китайських правозахисників і проникнення в інфраструктуру компанії [24]. Наступні суперечки висвітлили складний перетин технологій, геополітики та кібербезпеки, докорінно змінивши дискурс щодо цифрової безпеки та сформувавши динаміку розвитку відносин США та Китаю.

У січні 2010 року Гугл оголосив, що виявив дуже складну кібератаку, яка пізніше отримала назву «Операція Аврора», спрямовану на її корпоративну інфраструктуру. Гугл стверджував, що основною метою атаки був доступ до облікових записів Джімейл (Gmail) китайських правозахисників, що викликало серйозні проблеми етики та безпеки. Компанія також виявила, що численні інші великі компанії США стали жертвами подібних атак, що стало переломним моментом у розумінні спонсорованих державою кібервтогнень.

Операція «Аврора» не була звичайною кібератакою. Вона продемонструвала рівень складності, який рідко можна побачити, включаючи проникнення в сховища вихідного коду та крадіжку інтелектуальної власності. Зловмисники використовували вразливості в Інтернет Експлорер (Internet Explorer) і Едоуб Екробат (Adobe Acrobat), підкреслюючи важливість безпеки програмного забезпечення перед обличчям нових кіберзагроз. У відповідь на атаки, Гугл пішов на безпрецедентний крок: він заявив про свій намір припинити цензуру результатів пошуку в Китаї, навіть якщо це означало вихід з китайського ринку. Це рішення відображало протиріччя між прагненням Гугл до свободи слова та реальністю роботи в середовищі із суворим державним контролем.

Суперечка щодо кібербезпеки Google у 2010 році мала глибокі геополітичні наслідки, просвітивши в центрі уваги заплутані відносини між технологічними компаніями та національними державами. Звинувачення Гугл проти Китаю погіршили дипломатичні відносини між двома країнами. Уряд США, не приписуючи атаки прямо уряду Китаю, висловив серйозну стурбованість інцидентом. Цей напружений фон посилив існуючу напруженість, зокрема щодо таких питань, як торгівля, права людини та інтелектуальна власність [75]. Ця суперечка розпалила глобальну дискусію про роль держав у кібершпигунстві. Це спонукало до дискусій щодо приписування кібератак, відповідальності урядів за безпеку кіберпростору та необхідності міжнародних норм і правил у сфері кібербезпеки.

Рішення Гугл припинити цензуру результатів пошуку в Китаї викликало резонанс за межами конкретного інциденту, сприяючи ширшій дискусії щодо свободи Інтернету та етичної відповідальності технологічних компаній. Цей інцидент підкреслив складність навігації по тонкому балансу між корпоративними інтересами та просуванням демократичних цінностей у взаємопов'язаному світі. Операція «Аврора» та наступні наслідки підірвали довіру до кіберпростору. Це підкреслило вразливість навіть найпередовіших технологічних компаній до фінансованих державою кібервтрутень і підняло питання щодо адекватності існуючих заходів кібербезпеки.

Занепокоєння Гугл щодо кібербезпеки у 2010 році залишили тривалий спадок, вплинувши на траєкторію американо-китайських відносин і глобальний дискурс щодо кібербезпеки. Інцидент спонукав до підвищеної обізнаності про загрози кібербезпеці, що призвело до підвищеної пильності серед урядів, корпорацій і окремих осіб. Потреба в надійних заходах кібербезпеки стала пріоритетом у стратегіях національної безпеки. Суперечка Гугл створила основу для триваючої напруженості між Сполученими Штатами та Китаєм у сфері кіберпростору. Звинувачення в кібершпигунстві, крадіжці інтелектуальної власності та фінансованому державою хакерстві зберігаються

й досі, що сприяє створенню складного ландшафту кібербезпеки, що розвивається.

Інцидент став каталізатором глобальних зусиль із встановлення норм і правил у кіберпросторі. Потреба в міжнародному співробітництві для вирішення проблем, пов'язаних із спонсорованою державою кібердіяльністю, набула популярності, обговорюючись на різних форумах і в організаціях. Оскільки світ бореться з постійними викликами кібербезпеки, уроки, винесені з суперечки Гугл та Китаю, продовжують формувати політику, стратегії та міжнародні дискусії щодо захисту цифрової сфери.

У підсумку, аналіз особливостей сучасної біполярності розкриває надзвичайно складний і змінюючийся характер глобальної політичної сцени. Традиційна концепція біполярності, сплетена навколо двох великих супердержав, вже не є вичерпною у світлі сучасних реалій. Сучасна біполярність визначається не лише військовою потужністю, але й глибоко врізаними економічними, технологічними та ідеологічними аспектами.

Економічна взаємозалежність, технологічні вдосконалення, ідеологічні конфлікти та нові форми ведення війни у віртуальному просторі об'єднуються, створюючи новий пейзаж світового ладу. Держави, недержавні актори, транснаціональні корпорації та міжнародні установи взаємодіють у складному танці влади, впливу та стратегій. Сучасна біполярність визначається не лише в контексті великих блоків, але й удосконаленими механізмами дипломатії, торгівлі, технологічної переваги та боротьби за ідеологічне перевернення. Вона ставить перед світовим співтовариством завдання адаптації до нових реалій та спільної роботи над вирішенням глобальних викликів.

Сучасна біполярність вимагає більш глибокого розуміння та гнучкості у відповіді на виклики глобального політичного ландшафту. Зрозуміння та адаптація до взаємодії різноманітних факторів у сферах економіки, технологій

та ідеологій є важливими етапами формування стратегій держав, спрямованих на забезпечення стабільності та розвитку у світі, що постійно змінюється.

3.2. США і Китай як можливі центри сили

У постійно мінливому ландшафті міжнародних відносин динамічна взаємодія між Сполученими Штатами та Китаєм є центром, який не лише формує курс глобальної політики, але й визначає контури світового порядку XXI століття. Зростання цих двох грізних держав як потенційних центрів сили викликало інтенсивні дослідження, дебати та спекуляції щодо майбутньої геополітичної рівноваги. Оскільки Сполучені Штати та Китай утверджують свій вплив в економічній, технологічній, військовій та ідеологічній сферах, заплутані відносини між цими гігантами розгортається на тлі безпрецедентної складності та значення.

Сполучені Штати, які протягом тривалого часу вважалися провідною світовою державою, історично відігравали центральну роль у формуванні міжнародних норм, інститутів і альянсів. Його економічна потужність, військовий потенціал і культурний вплив стали визначальними рисами епохи після Другої світової війни. Проте XXI століття стало свідком мінливого ландшафту, коли Китай з його швидким економічним підйомом і технологічним прогресом стає серйозним претендентом на світове лідерство.

Надзвичайна економічна трансформація Китаю, що відзначається двозначними темпами зростання та наполегливою глобальною економічною присутністю, позиціонує його як головного гравця у формуванні міжнародного порядку. Ініціатива «Один пояс, один шлях», прогрес у сфері штучного інтелекту та технології 5G, а також зростаючий дипломатичний слід розширили сферу впливу Китаю далеко за його межі. Поєднання цих подій із

усталеною владою Сполучених Штатів створює наратив про перехідний світ, де динаміка влади зазнає глибокої реконфігурації.

У цьому підрозділі ми проаналізуємо складний гобелен Сполучених Штатів і Китаю як потенційних центрів сили, досліджуючи економічні, технологічні, військові та ідеологічні аспекти, які лежать в основі їх глобального впливу, як потенційних центрів сили, заглиблюючись у їхній технологічний прогрес, дипломатичний вплив і еволюцію конкуренції цих двох великих держав. Світ з цікавістю спостерігає за тим, як ці дві нації розвивають свої складні стосунки, усвідомлюючи, що вибір, який вони роблять, і шляхи, які вони прокладають, формуватимуть геополітичний ландшафт для майбутніх поколінь. У цю епоху невизначеності розуміння багатогранної природи американо-китайських відносин стає найважливішим у розшифровці майбутніх контурів динаміки глобальної влади. Можна стверджувати, що у XXI столітті світ став свідком серйозної зміни на геополітичній шахівниці, коли Сполучені Штати та Китай стали беззаперечно потенційними центрами сили. Оскільки ці дві нації перебувають у складній павутині економічних, технологічних і стратегічних проблем, світова спільнота опинилася на критичному етапі.

У ретроспективі можна помітити, що після економічної кризи у 2008 році, Сполучені Штати постали не такою ж уже й стабільною супердержавою. А протягом цього часу, починаючи з 90-х років XX століття, Китай уже встиг достатньо наростити свою економічну потугу, щоб «набиватися» у конкуренти Вашингтону. І хоча до цього часу можна було спостерігати за конфліктами між цими двома країнами, після кризи 2008 року, почалося справжнє протистояння і боротьба, як двох основних центрів сили, яка не вщухає і досі. І першим глобальним конфліктом постало питання щодо Південно-Китайського моря.

Суперечки щодо Південно-Китайського моря в 2010-х роках стали важливою точкою спалаху у складних відносинах між Сполученими Штатами

та Китаєм, і вони втілили в собі ширші геополітичні зміни та виклики в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Південно-Китайське море, стратегічно важлива водойма, є напівзамкнутим морем, оточеним Китаєм, Тайванем, Філіппінами, В'єтнамом, Малайзією та Брунеєм. Воно багате на природні ресурси та служить основним торговим шляхом, що робить його цінним геополітичним та економічним активом [17].

Основні територіальні претензії в Південно-Китайському морі включали оскаржуваний суверенітет над численними островами, рифами та атолами. Китай стверджував свій суверенітет над більшою частиною Південно-Китайського моря через демаркаційну лінію, яка оточує величезні частини моря. На противагу цьому інші країни регіону, включаючи Філіппіни, В'єтнам і Малайзію, заперечують претензії Китаю та висунули власні територіальні претензії.

Суперечки в Південно-Китайському морі в 2010-х роках призвели до значного загострення напруженості через такі фактори, як розбудова островів і мілітаризація Китаю. Дії Китаю викликали занепокоєння, оскільки він почав перетворювати раніше занурені об'єкти на штучні острови, обладнавши їх військовими об'єктами, злітними смугами та радіолокаційними установками. Це будівництво островів і мілітаризація розглядалися як прямий виклик регіональному статус-кво і викликали занепокоєння щодо свободи судноплавства в Південно-Китайському морі [83].

Філіппіни ініціювали арбітражну справу відповідно до Конвенції ООН з морського права (UNCLOS) [93], щоб оскаржити морські вимоги Китаю. У 2016 році Постійна палата третейського суду в Гаазі винесла епохальне рішення на користь Філіппін, заявивши, що претензії Китаю не мають правових підстав. Проте Китай відкинув це рішення та продовжив свої рішучі дії в Південно-Китайському морі.

У 2011 році США оголосили про свій поворот до Азії, сигналізуючи про стратегічний зсув у бік Азіатсько-Тихоокеанського регіону. У рамках цієї політики США прагнули зміцнити свої союзи та партнерство в регіоні та відігравали дедалі активнішу роль у суперечках у Південно-Китайському морі. США почали проводити операції зі свободи судноплавства (FONOPs - Freedom of Navigation Operations) [16], щоб кинути виклик тому, що вони вважали надмірними морськими претензіями, які перешкоджали свободі судноплавства в міжнародних водах. У цих операціях брали участь кораблі Військово-морських сил США, які плавали поблизу спірних об'єктів, на які претендує Китай. США стверджували, що ці операції були законними реалізаціями їхніх прав згідно з міжнародним правом, але вони викликали протести Китаю.

Суперечки в Південно-Китайському морі мали значні регіональні наслідки. Ескалація напруженості викликала занепокоєння щодо морської безпеки та стабільності в регіоні. Оскільки конкуруючі територіальні претензії та мілітаризація тривали, ризик випадкових зіткнень і конфліктів зростав. Величезні ресурси Південно-Китайського моря та його роль як основного торговельного шляху зробили суперечки предметом значного економічного інтересу для всіх держав-претензій та інших регіональних гравців. Регіональні учасники, включаючи Асоціацію держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) [10], намагалися вирішити суперечки за допомогою дипломатичних ініціатив, таких як Декларація про поведінку сторін у Південно-Китайському морі (DOC) 2002 року та зусилля з узгодження більш надійного Кодексу поведінки (COC). Однак прогрес щодо Кодексу поведінки залишався повільним.

Вирішення суперечок у Південно-Китайському морі в 2010-х роках залишалося складним викликом, адже відбувалися тривалі зусилля з вирішення суперечок шляхом дипломатії, багатостороннього діалогу та створення обов'язкового Кодексу поведінки. Ці зусилля підкреслили важливість мирних переговорів і дотримання міжнародного права.

Американо-китайські відносини залишалися ключовим фактором у вирішенні суперечок у Південно-Китайському морі. Дипломатична взаємодія та стратегічний діалог між двома наддержавами мали вирішальне значення для запобігання ескалації напруженості. Регіональні учасники, такі як АСЕАН, відіграли ключову роль у сприянні переговорам і забезпеченні регіональної стабільності. Спільні зусилля між країнами регіону були важливими для ефективного врегулювання конфлікту. Міжнародна спільнота підтримала важливість дотримання міжнародного права, зокрема Конвенції ООН з морського права, у вирішенні суперечок і визначенні морських прав і кордонів.

Суперечки щодо Південно-Китайського моря в 2010-х роках символізували складну взаємодію геополітичних інтересів, економічних міркувань і викликів регіональній безпеці. Як спірний морський театр із значним стратегічним значенням, Південно-Китайське море залишалося центром американо-китайських відносин і регіональної дипломатії. Вирішення цих суперечок вимагало обережного орієнтування та відданості дипломатії, міжнародному праву та запобігання конфліктам. Суперечки в Південно-Китайському морі послужили тестом для регіональної та глобальної дипломатії, підкреслюючи важливість мирного врегулювання та співпраці в управлінні складними та спірними питаннями.

Прихід до влади Сі Цзіньпіна, як президента Китайської Народної Республіки в березні 2013 став визначним моментом у китайській політиці, а також у траєкторії ролі Китаю на світовій арені. Сі Цзіньпін змінив Ху Цзіньтао на посаді генерального секретаря Комуністичної партії Китаю (КПК) у листопаді 2012 року та обійняв посаду президента в березні 2013 року під час щорічної сесії Всекитайських зборів народних представників [26].

Сі Цзіньпін розпочав амбітну програму економічних і соціальних реформ, наголошуючи на необхідності для Китаю вирішити такі проблеми, як економічна нерівність і корупція всередині партії. Він ініціював

антикорупційну кампанію, націлену на високопоставлених партійних чиновників і бізнесменів. Сі представив концепцію «китайської мрії» [23] як цілі національного омолодження та модернізації. Ідея наголошувала на досягненні «великого омолодження китайської нації» та покращенні якості життя китайського народу. Сі Цзіньпін консолідував владу в Комуністичній партії Китаю, а Всекитайські збори народних представників скасували обмеження на президентські терміни в 2018 році, що дозволило Сі потенційно залишатися на посаді після обмеження на два терміни, яке діяло з 1980-х років.

Президентство Сі відзначається більш наполегливою зовнішньою політикою, коли Китай прагне відігравати більшу роль у глобальних справах. Ініціатива «Один пояс, один шлях» [19], масштабний проект інфраструктури та економічного розвитку, була запущена під час його перебування на посаді, спрямована на посилення економічних зв'язків між Азією, Африкою та Європою. Сі Цзіньпін реалізував політику, спрямовану на зміцнення національної безпеки Китаю, включаючи посилення контролю над Інтернетом, зусилля щодо підтримки соціальної стабільності та зосередження на посиленні військового потенціалу. Під керівництвом Сі Китай запровадив систему соціального кредиту, комплексну програму, спрямовану на моніторинг та оцінку поведінки окремих людей і підприємств, впливаючи на все, від фінансових операцій до подорожей [94].

Під час президентства Сі напруженість у відносинах з Гонконгом зростає, особливо у відповідь на продемократичні протести та більш наполегливу позицію щодо возз'єднання Тайваню з материком. Президентство Сі Цзіньпіна характеризується поєднанням внутрішніх реформаторських ініціатив, напористої зовнішньої політики та більш централізованого та авторитетного стилю управління. Його лідерство мало глибокий вплив на траєкторію розвитку Китаю та його роль на міжнародній арені.

Відносини між Сполученими Штатами та Китаєм були складними та динамічними, позначеними економічною взаємозалежністю, геополітичною конкуренцією та час від часу співпрацею. Епоха правління адміністрації Трампа, з 2017 по 2021 рік, стала свідком значного зсуву в цьому крихкому балансі. Дональд Трамп, 45-й президент Сполучених Штатів, привніс особливий підхід до зовнішньої політики, зокрема у відносинах з Китаєм. Через занепокоєння з приводу торговельного дефіциту та звинувачень у нечесній торговельній практиці Трамп ввів мита на широкий спектр китайських товарів. Ескалація тарифів спричинила хвилі у світовій економіці, вплинувши на бізнес, споживачів і міжнародні ринки, що згодом призвело до торговельної війни між країнами.

Адміністрація Трампа також протистояла Китаю на технологічному фронті, зокрема у сфері технологій 5G і кібербезпеки. Занепокоєння щодо китайських компаній, таких як Хуавей (Huawei), та їхньої потенційної ролі в критичних інфраструктурних проектах призвело до виключення цих фірм з певних ринків і співпраці [79]. Адміністрація стверджувала, що такі дії необхідні для забезпечення національної безпеки та захисту конфіденційної технологічної інформації. Крім того, Сполучені Штати вжили заходів, щоб обмежити доступ Китаю до передових технологій, запровадивши заходи для стримування крадіжки інтелектуальної власності та обмеження китайських інвестицій у технологічні компанії США. Ці кроки були оформлені в рамках ширшого наративу захисту американських інновацій і збереження технологічного лідерства.

Геополітично Південно-Китайське море залишалося центром суперечок. Адміністрація Трампа збільшила військову присутність у регіоні, висловлюючи занепокоєння з приводу рішучих територіальних претензій Китаю та мілітаризації спірних островів. США також зміцнили зв'язки з регіональними партнерами, такими як Тайвань, що є чітким сигналом протидії китайському експансіонізму.

Крім того, проблеми, пов'язані з правами людини, зокрема поводження з уйгурськими мусульманами в Сіньцзяні, напружили відносини [52]. Адміністрація Трампа зайняла гучну позицію проти порушень прав людини в Китаї, запровадивши санкції та заходи, щоб притягнути китайський уряд до відповідальності за ймовірні порушення. Підхід адміністрації Трампа до американо-китайських відносин був відзначений відходом від традиційних дипломатичних норм. Акцент на економічних інтересах, технологічній конкуренції та стратегічних інтересах сформував наратив конкуренції великих держав. У той час як одні вважали ці заходи необхідними для вирішення давніх проблем, інші критикували конфронтаційний підхід за його потенційний потенціал для ескалації напруженості та підриву міжнародної співпраці.

Повертаючись до торговельної війни між США та Китаєм, варто більш детально розглянути цей конфлікт, який тривав протягом 2018-2020 рр. Ця війна ознаменувала значний поворот у міжнародних економічних відносинах. Коли Сполучені Штати та Китай запровадили мита на товари один одного, світ став свідком однієї з найвидатніших економічних суперечок XXI століття [86].

Торговельні відносини між Сполученими Штатами та Китаєм протягом тривалого часу характеризувались торговим дисбалансом, при цьому США постійно мали дефіцит торгівлі з Китаєм. Ці дисбаланси були джерелом розчарування для США та сприяли зростанню напруженості в економічних відносинах. Іншою важливою проблемою була крадіжка інтелектуальної власності та примусова передача технологій. Компанії США звинуватили Китай у нечесних діях, включаючи крадіжку інтелектуальної власності та примус до передачі технологій від американських компаній, які ведуть бізнес у Китаї. США також висловили занепокоєння з приводу доступу на ринок Китаю та нетарифних бар'єрів, які перешкоджають здатності американських компаній конкурувати на китайському ринку.

У серпні 2017 року торгове представництво США ініціювало розслідування за розділом 301 щодо політики та практики Китаю, пов'язаної з передачею технологій, інтелектуальною власністю та інноваціями. Висновки розслідування заклали основу для дій США проти Китаю [81].

Торгова війна розгорталася в кілька етапів:

1. Перший раунд. У липні 2018 року США запровадили мита на китайський імпорт на суму 34 мільярди доларів, на що Китай відповів тим же [20].

2. Другий раунд. У серпні 2018 року США додали мита на додаткові китайські товари на 16 мільярдів доларів, і Китай відповів у відповідь.

3. Третій раунд. У вересні 2018 року США ввели мита на китайську продукцію вартістю 200 мільярдів доларів, і Китай знову вжив заходів у відповідь.

4. Четвертий раунд. У вересні 2019 року США підвищили тарифи на деякі китайські товари, тоді як Китай націлився на сільськогосподарську продукцію США.

5. Угода першого етапу. У січні 2020 року між США та Китаєм було підписано торговельну угоду першого етапу, яка знижує деякі тарифи та вирішує такі питання, як інтелектуальна власність і сільське господарство. Однак багато тарифів залишилися на місці [15].

США також вжили заходів для обмеження доступу Китаю до конфіденційних технологій. Це включало додавання китайських компаній, таких як Huawei, до списку організацій, що обмежувало їхню можливість купувати американські технології.

Торговельна війна також стала свідком валютних суперечок, коли США назвали Китай валютним маніпулятором у серпні 2019 року. Ці суперечки ще більше ускладнили економічні відносини.

На тлі невизначеності торговельної війни деякі компанії почали переносити свої ланцюжки поставок за межі Китаю, щоб зменшити вплив мит.

Американо-китайська торгова війна мала ряд наслідків:

1. Економічні витрати. Торгова війна мала економічні витрати для обох країн. Це порушило глобальні ланцюги поставок, що призвело до підвищення цін для споживачів та економічної невизначеності.

2. Вплив на сільське господарство. Американські фермери сильно постраждали від китайських мит на сільськогосподарську продукцію. У результаті уряду США довелося надавати субсидії для підтримки фермерів.

3. Глобальне економічне сповільнення. Торгова війна сприяла глобальному економічному спаду, у відповідь на що Міжнародний валютний фонд (МВФ) знизив свої прогнози глобального зростання.

Торгова війна посилила конкуренцію між США та Китаєм у таких сферах, як технологія 5G, штучний інтелект та кібербезпека.

Торговельна війна мала ширші геополітичні наслідки, вплинувши на такі питання, як Південно-Китайське море, Північна Корея та Тайвань, оскільки відносини між США та Китаєм ускладнювалися. Це призвело до змін у світовій торгівлі, і деякі країни отримали вигоду від реконфігурації ланцюга поставок. Наприклад, у В'єтнамі зросли іноземні інвестиції, оскільки компанії шукали альтернативи Китаю.

Підписання першої фази торгової угоди в січні 2020 року ознаменувало часткову деескалацію торговельної війни. Ключові аспекти першої фази угоди

включали зобов'язання щодо інтелектуальної власності, передачі технологій, сільського господарства та фінансових послуг.

Однак значні мита залишалися в силі, а пандемія COVID-19 ще більше погіршила відносини між США та Китаєм. Звинувачення в боротьбі з пандемією, закриття консульств і обмеження для журналістів ще більше сприяли погіршенню відносин.

У той час як перший етап угоди став тимчасовою паузою в торговій війні, залишалися значні проблеми:

- Структурні проблеми. Торговельна війна не вирішила структурних проблем в економічних відносинах США та Китаю, таких як державні субсидії, нетарифні бар'єри та крадіжка інтелектуальної власності.
- Технологічна конкуренція. Конкуренція за технології та штучний інтелект тривала, і обидві країни прагнули встановити домінування в цих сферах [53].
- Глобальна економічна невизначеність. Торговельна війна разом із пандемією COVID-19 сприяли глобальній економічній невизначеності, яка мала хвилі впливу на країни та галузі в усьому світі.

Американо-китайська торгова війна 2018-2020 років стала важливою главою в поточних економічних і геополітичних відносинах між двома наддержавами. У той час як угода першої фази забезпечила тимчасовий перепочинок, структурні проблеми та глобальні виклики, породжені відносинами США та Китаю, продовжують формувати міжнародний ландшафт. Торговельна війна підкреслила складність управління економічними відносинами між Сполученими Штатами та Китаєм у все більш взаємопов'язаному світі.

Пандемія COVID-19, яка виникла наприкінці 2019 року та охопила весь світ у 2020 році, поставила перед націями, системами охорони здоров'я,

економіками та міжнародними відносинами безпрецедентні виклики. Реакція на пандемію стала центром і без того складних відносин між США та Китаєм.

Вперше про спалах COVID-19 було повідомлено в Ухані, Китай, у грудні 2019 року. Влада Китаю вжила перших заходів для стримування вірусу, включаючи карантини, обмеження на подорожі та будівництво нових лікарень, щоб впоратися зі сплеском випадків. 30 січня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила глобальну надзвичайну ситуацію у сфері охорони здоров'я. У міру поширення вірусу по всьому світу реакція на пандемію перепліталася з політичною та дипломатичною напругою між Сполученими Штатами та Китаєм. США звинуватили Китай у тому, що він спочатку применшував значення вірусу та намагався приховати спалах. Це викликало занепокоєння, що міжнародна спільнота не була належним чином поінформована про серйозність ситуації [71].

Пандемія також викликала занепокоєння щодо стигматизації, з повідомленнями про дискримінацію осіб азіатського походження в різних країнах. Термінологія, використовувана для опису вірусу, така як «китайський вірус» і «вірус Ухань», стала спірним питанням. США запровадили обмеження на подорожі для осіб, які прибувають з Китаю, а потім додаткові обмеження для мандрівників з Європи та інших регіонів. Дехто критикував ці заходи як посилення напруженості та стигматизації [13].

У липні 2020 року США наказали закрити консульство Китаю в Х'юстоні, штат Техас, і Китай у відповідь закрити консульство США в Ченду. Ці кроки ще більше загострили дипломатичні відносини. США та Китай зіткнулися з тонким балансом між співпрацею та конкуренцією у боротьбі з пандемією. Обидві країни надали міжнародну допомогу у відповідь на пандемію. Китай відправляв медичні препарати в країни по всьому світу, тоді як США зобов'язалися фінансувати міжнародні організації та брати участь у спільних зусиллях.

Гонка за розробку вакцини проти COVID-19 була центром конкуренції та співпраці. Китай досяг значного прогресу в розробці вакцини, тоді як США розпочали операцію Warp Speed, щоб прискорити розробку вакцини [92]. Обмін інформацією та співпраця в наукових дослідженнях були критично важливими аспектами відповіді на пандемію. Однак звинувачення в дезінформації та непрозорості продовжували впливати на відносини між США та Китаєм.

Пандемія мала значні економічні наслідки як для США, так і для Китаю. Глобальні ланцюжки поставок були порушені, що вплинуло на виробничу та технологічну галузі, а також на торговельні відносини між двома країнами. Обидві країни зазнали економічного спаду внаслідок карантину та зниження економічної активності. Торгова напруженість, яка тривала через торговельну війну між США та Китаєм, посилилася через економічні наслідки пандемії. Гонитва за вакциною від COVID-19 стала глобальною гонкою з наслідками для міжнародної співпраці та геополітичного впливу. І США, і Китай вклали значні кошти в розробку та розповсюдження вакцин.

Пандемія COVID-19 оголила та посилила складність відносин між США та Китаєм. Пандемія підкреслила геополітичну конкуренцію між США та Китаєм, зокрема в таких сферах, як технології, глобальне лідерство та вплив на міжнародні організації. Пандемія підкреслила важливість багатосторонньої дипломатії та міжнародних організацій у вирішенні глобальних викликів. Роль США та Китаю в цих організаціях була центральною для заходів з реагування на пандемію. Пандемія підкреслила важливість глобальної співпраці в галузі охорони здоров'я та необхідність скоординованих зусиль для боротьби з майбутніми пандеміями.

Виклики залишалися, включаючи розбіжності щодо походження вірусу, звинувачення в дезінформації та занепокоєння щодо розповсюдження вакцини та доступу до неї. Пандемія COVID-19 2020 року стала глобальною кризою,

яка випробувала межі міжнародної співпраці та дипломатії. У контексті американо-китайських відносин на передній план висунуто поєднання конкуренції і співробітництво. Незважаючи на те, що пандемія оголила та загострила напруженість, вона також підкреслила необхідність пошуку спільної мови та спільної роботи для вирішення глобальних проблем. Відносини між США та Китаєм залишалися центральною віссю в міжнародних справах, а пандемія змінила динаміку, пріоритети та виклики для обох країн. Уроки, отримані з цього періоду, мають глибокі наслідки для майбутніх глобальних криз і майбутнього міжнародних відносин у взаємопов'язаному світі.

Адміністрація Байдена, яка вступила на посаду в січні 2021 року, успадкувала складні та багатогранні відносини з Китаєм. Стосунки між США та Китаєм розвивалися з часом, формувалися різними проблемами, починаючи від торговельних суперечок і технологічної конкуренції, закінчуючи проблемами з правами людини та безпекою.

Підхід президента Джо Байдена до Китаю характеризується поєднанням співпраці, конкуренції та наполегливості, яку часто називають «стратегічною конкуренцією» [35]. Адміністрація Байдена наголошує на поверненні до багатосторонності. Він відновив співпрацю з міжнародними організаціями та альянсами, такими як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) і Паризька угода про зміну клімату [88], намагаючись координувати відповіді на глобальні виклики, включаючи пандемію COVID-19 і зміну клімату.

Економічні питання залишаються важливою складовою американо-китайських відносин. Хоча деякі тарифи залишаються в силі, адміністрація намагається вирішити економічні проблеми дипломатичним шляхом. Він також провів всебічний огляд вразливостей і залежностей ланцюга поставок у США з метою зміцнення внутрішнього виробництва та безпеки критично важливих ланцюгів постачання. Адміністрація Байдена віддала пріоритет

технологічній конкуренції з Китаєм, зокрема в таких сферах, як 5G, штучний інтелект і кібербезпека. Він ініціював зусилля для захисту критично важливих технологій та інтелектуальної власності, а також вивчаючи можливості співпраці в дослідженнях і розробках.

Адміністрація висловила занепокоєння щодо прав людини в Китаї, особливо щодо Гонконгу, Сінцзяну та Тибету. Вона скоординувала відповіді з союзниками та партнерами та наклала санкції на китайських чиновників. Питання безпеки, включаючи занепокоєння щодо Тайваню, Південно-Китайського моря, Північної Кореї та нерозповсюдження ядерної зброї, були центральними у відносинах США та Китаю. Адміністрація наголосила на важливості збереження регіональної стабільності та вирішення цих викликів.

Адміністрація Байдена очолила міжнародні зусилля з реагування на пандемію COVID-19, включаючи розповсюдження вакцини та управління ланцюгом поставок. Він намагався притягнути Китай до відповідальності за прозорість і співпрацю в період після пандемії.

Конкуренція в технологіях і занепокоєння щодо кібербезпеки посилилися. Збалансування інтересів національної безпеки з перевагами економічного та технологічного співробітництва становить серйозну проблему. Перед адміністрацією стоїть складне завдання вирішення питань прав людини, зберігаючи дипломатичні відносини та економічні інтереси. Проблеми з правами людини залишаються спірним питанням у відносинах між США та Китаєм.

США та Китай змагаються за світове лідерство на багатьох фронтах, від зміни клімату до охорони здоров'я. Адміністрація повинна керувати цією динамікою влади, одночасно сприяючи глобальній стабільності та співпраці. Проблеми регіональної безпеки, особливо в Індо-Тихоокеанському регіоні, продовжують створювати виклики. Збалансування зобов'язань щодо безпеки

перед союзниками та партнерами при управлінні відносинами з Китаєм є складним завданням.

Відносини США та Китаю за часів адміністрації Байдена відзначаються стратегічним підходом, який збалансовує співпрацю та конкуренцію. Складність і виклики відносин символізують ширші зміни в міжнародному порядку. Підхід адміністрації не тільки визначить відносини між США та Китаєм, але й сформує контури глобальної дипломатії, безпеки та економічних відносин на роки вперед. Подолання цих складнощів вимагатиме кваліфікованої дипломатії, стратегічного передбачення та відданості вирішенню спільних глобальних проблем у світі, що швидко змінюється.

На фоні подій останніх років, найбільше занепокоєння серед американських аналітиків викликає те, що зростаючий військовий потенціал і наполегливість Китаю, а також погіршення відносин між Тайванською протокою можуть спровокувати конфлікт. Такий конфлікт може призвести до нового протистояння між США та Китаєм. А все тому, що Китай не виключає застосування сили для досягнення «возз'єднання» Тайваню, а Сполучені Штати не виключають захисту Тайваню, якщо Китай нападе. Міністерство оборони США заявило у звіті за 2021 рік, що китайська армія, Народно-визвольна армія (НВАК), «ймовірно, готується до непередбачених ситуацій, щоб об'єднати Тайвань із КНР силою, одночасно стримуючи, затримуючи або заперечуючи будь-які дії втручання третіх сторін, таких як Сполучені Штати» [64]. У 2021 році головнокомандуючий американськими військами в Індо-Тихоокеанському регіоні попередив, що Китай може спробувати вторгнутися на Тайвань протягом наступного десятиліття, тоді як деякі експерти вважають, що таке вторгнення ще далеко. Сі Цзінпін підкреслив, що об'єднання з Тайванем має важливе значення для досягнення того, що він називає китайською мрією, згідно з якою до 2049 року Китай відновить статус великої держави [99].

Технологічний ландшафт став полем битви за вплив, і Сполучені Штати, і Китай прагнуть домінувати в ключових секторах, таких як штучний інтелект, технологія 5G і квантові обчислення. Сполучені Штати, батьківщина Силіконової долини та провідних технологічних компаній, історично були в авангарді інновацій [61]. Проте стрімкий технологічний прогрес Китаю, підтриманий значними інвестиціями в дослідження та розробки, зробив його сильним конкурентом. Суперечки навколо ролі китайських технологічних компаній, таких як Huawei, у глобальних телекомунікаційних мережах і звинувачення в крадіжці інтелектуальної власності посилили напруженість. Змагання за домінування в нових технологіях не тільки формують економічну конкуренцію, але й мають наслідки для національної безпеки та впливають на правила, що регулюють цифрову еру.

У дипломатичному плані Сполучені Штати та Китай мають значний вплив, хоча й через різні підходи. Сполучені Штати з їхньою мережею альянсів і давньою відданістю демократичним цінностям традиційно впливають через коаліційний підхід. З іншого боку, Китай використовує економічні партнерства, інвестиції в інфраструктуру та ретельно розроблений наратив мирного розвитку, щоб розширити свій глобальний слід. Ініціатива «Один пояс, один шлях» є яскравим прикладом дипломатичної стратегії Китаю, яка надає економічну допомогу країнам, що розвиваються, в обмін на стратегічний вплив. Тим часом Сполучені Штати зіткнулися з проблемами свого глобального лідерства, дебати щодо ефективності їхніх альянсів і занепокоєння щодо розмивання демократичних норм усередині країни.

Військовий вимір є критично важливим аспектом конкуренції великих держав. Сполучені Штати з їхньою величезною та технологічно розвиненою армією зберегли глобальну військову присутність і союзи для захисту своїх інтересів [70]. Китай, усвідомлюючи важливість міцної армії, вклав значні кошти в модернізацію своїх збройних сил, зосереджуючись на військово-морському потенціалі, кібервійні та космічних технологіях. Напруженість у

таких регіонах, як Південно-Китайське море, де тривають територіальні суперечки, підкреслює стратегічну конкуренцію між двома країнами. Розвиток гіперзвукової зброї, космічних можливостей і можливостей кібервійни додає новий рівень до традиційного військового балансу.

Зростання Сполучених Штатів і Китаю як потенційних центрів сили породжує низку викликів і можливостей для світової спільноти. Виклики включають ризик військового протистояння, економічне відокремлення, технологічну конкуренцію та потенціал нової холодної війни. Міжнародне співтовариство має долати ці виклики, одночасно шукаючи точки дотику в таких питаннях, як зміна клімату, охорона здоров'я та глобальне управління. Існують також можливості для співпраці, особливо у вирішенні транснаціональних проблем, які вимагають колективних дій. Зміна клімату, готовність до пандемії та сталий розвиток вимагають співпраці між Сполученими Штатами та Китаєм, подолання ідеологічних розбіжностей заради глобального блага.

У цьому складному геополітичному ландшафті роль багатосторонніх інституцій стає важливою дедалі важливішим. Такі організації, як ООН, Світова організація торгівлі та регіональні альянси, служать форумами для діалогу, вирішення конфліктів і встановлення правил, які регулюють міжнародні відносини. Здатність цих установ адаптуватися до динаміки, що розвивається між Сполученими Штатами та Китаєм, відіграватиме ключову роль у формуванні майбутнього світового порядку.

Заплутані відносини між Сполученими Штатами та Китаєм як потенційними центрами сили став визначальним наративом у розгортанні історії глобальної геополітики. XXI століття представляє картину, де ці дві нації, кожна з яких має значний економічний, технологічний, військовий та ідеологічний вплив, перебувають у тонкому балансі співпраці та конкуренції на світовій арені.

Сполучені Штати з їхньою історичною спадщиною як глобального гегемона пристосовуються до нової реальності, де піднесення Китаю створює як виклики, так і можливості [32]. Традиційні контури влади, визначені військовою могутністю та економічною доблестю, тепер доповнюються складнощами технологічних інновацій, ідеологічного впливу та дипломатичної майстерності.

Швидкий підйом Китаю, який характеризується економічним дивом і технологічним стрибком, сигналізує про сейсмічні зміни в структурі глобальної влади. Ініціатива «Один пояс, один шлях», цифрова революція та стратегічні інвестиції в усьому світі знаменують рішучість Китаю формувати міжнародний порядок відповідно до свого бачення. Делікатна взаємодія між цими двома гігантами готує основу для ймовірного багатопольярного світу, де співпраця та конкуренція переплітаються способами, які вимагають вмілого дипломатичного маневрування та стратегічного передбачення.

Коли ми розмірковуємо про майбутнє, важливо визнати, що підйом Сполучених Штатів і Китаю як потенційних центрів сили — це не окрема подія, а триваючий наратив. Вибір, зроблений цими націями, а також стратегії, які використовуються для навігації між їхніми стосунками, відобразатимуться через кордони та впливатимуть на життя людей у всьому світі.

Підбиваючи підсумки, у цю епоху геополітичної складності сприяння діалогу, взаєморозуміння та співпраці стає першорядним. Світ є свідком трансформації, яка вимагає колективних зусиль для вирішення спільних проблем, таких як зміна клімату, пандемії та економічна нерівність. Сполучені Штати та Китай, як потенційні центри сили, несуть відповідальність за сприяння створенню більш стабільного глобального порядку, заснованого на співпраці.

По суті, історія Сполучених Штатів і Китаю як можливих центрів сили розгортається не як розповідь про неминучий конфлікт, а радше як можливість

для глобальних зацікавлених сторін сформувати майбутнє, у якому пріоритетом будуть спільні інтереси та спільні цілі. Динаміка, що розвивається між цими двома націями, безсумнівно, сформує траєкторію міжнародних відносин на довгі роки, підкреслюючи необхідність продуманої дипломатії та стратегічної взаємодії, щоб орієнтуватися в складнощах нашого взаємопов'язаного світу.

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи, розвиток біполярності в дисфункційній системі міжнародних відносин на початку XXI століття є багатограним і наслідковим явищем, яке змінило глобальний геополітичний ландшафт. Світовий порядок, який характеризується зміною влади, економічною взаємозалежністю та відсутністю ефективного багатостороннього управління, спричинив стан міжнародних справ, де дві великі держави, у цьому випадку Сполучені Штати та Китай, відіграють ключову роль у визначенні траєкторії глобальної політики, економіки та безпеки.

Дисфункційна природа міжнародної системи корениться в різноманітних викликах, починаючи від розмивання традиційних структур влади і закінчуючи нездатністю існуючих інституцій ефективно вирішувати нові глобальні проблеми. Відсутність цілісної та загальновизнаної основи для вирішення транснаціональних проблем створила вакуум влади, який намагаються заповнити головні актори, що часто призводить до появи біполярної динаміки, оскільки країни утверджують свій вплив і переслідують свої інтереси з усе більшою наполегливістю.

Економічний вимір цієї біполярності особливо помітний, коли Сполучені Штати та Китай перебувають на передньому плані торгівлі, інвестицій та конкуренції. Переплетення їхніх економік створило крихку рівновагу, де економічна співпраця є важливою для глобального процвітання, але конкурентні елементи їхніх відносин створюють невизначеність і вразливість. Оскільки ці економічні центри ведуть боротьбу за технологічну перевагу, наслідки відчуваються не лише в межах їхніх кордонів, а й у всьому міжнародному співтоваристві.

Технологічний прогрес, особливо в таких сферах, як штучний інтелект [30], кібербезпека та біотехнології, став ключовим полем битви в пошуках стратегічного домінування. Змагання за контролем і використанням нових

технологій пов'язані не лише з економічними перевагами, але й мають серйозні наслідки для національної безпеки, можливостей розвідки та здатності формувати глобальний наратив.

Крім того, дисфункціональна міжнародна система відображається на сфері глобального управління та інституцій. Організація Об'єднаних Націй, Світова організація торгівлі та інші багатосторонні організації стикаються з проблемами в адаптації до динаміки розвитку XXI століття. Відсутність узгодженої та загально визнаної основи для вирішення глобальних викликів, таких як зміна клімату, пандемії та тероризм, ще більше посилює дисфункціональний характер міжнародного порядку.

Ідеологічні підводні течії цієї біполярності додають ще один рівень складності. Зіткнення між демократичними цінностями та авторитарними моделями управління впливає не лише на внутрішню політику націй, але й на їх взаємодію на світовій арені. Ця ідеологічна конкуренція формує наративи, які лежать в основі міжнародних відносин, і сприяє поляризації глобальних перспектив.

Орієнтуючись у цьому складному ландшафті, міжнародному співтовариству вкрай необхідно усунути дисфункції існуючої системи. Це передбачає поживлення та реформування міжнародних інституцій для кращого відображення сучасних геополітичних реалій, сприяння механізмам дипломатичного діалогу та вирішення конфліктів, а також сприяння більш інклюзивному та спільному підходу до вирішення глобальних проблем.

Розвиток біполярності в непрацюючій міжнародній системі підкреслює потребу в далекоглядному лідерстві, ефективній дипломатії та відданості сприянню більш справедливого та сталого світового порядку. Виклики, пов'язані з цією динамічною зміною, величезні, але потенціал для спільних рішень і спільного процвітання не менш значний. У XXI столітті міжнародне співтовариство стоїть на роздоріжжі, стикаючись із вибором: або піддатися

дисфункціям існуючої системи, або спільно працювати над створенням більш стійкої, інклюзивної та спільної структури глобального управління. Обраний шлях, безсумнівно, сформує долю націй і добробут людства для майбутніх поколінь.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення біполярності в системі міжнародних відносин відіграє ключову роль у забезпеченні розуміння динаміки, викликів і можливостей, які виникають у глобальному контексті, що характеризується домінуванням двох великих держав. Теоретичні та методологічні принципи є основоположними для цього дослідження, формуючи призму, через яку ми аналізували і розуміли складність, притаманну біполярним системам. Теоретичні основи формують інтелектуальну основу вивчення біполярності. Реалістичні перспективи, наприклад, наголошують на ролі влади та боротьбі за панування між двома основними акторами в біполярній системі. Баланс сил, дилеми безпеки та досягнення національних інтересів стають центрами реалістичного аналізу. З іншого боку, неореалістичні теорії, спираючись на класичний реалізм, заглиблюються в структурні аспекти міжнародної системи, досліджуючи, як розподіл влади впливає на поведінку держави.

З іншого боку, конструктивістські погляди підкреслюють важливість ідей, норм та ідентичностей у формуванні взаємодії між державами в біполярному середовищі. Цей підхід підкреслює, що влада є не лише матеріальною, але й соціально сконструйованою. Те, як держави сприймають одна одну, норми, які вони поділяють, і наративи, які вони створюють, можуть суттєво вплинути на їх поведінку в рамках біполярної системи.

Методологічні принципи керують емпіричним дослідженням та аналізом біполярності. Історичний аналіз має вирішальне значення для розуміння еволюції біполярних систем, визначення ключових поворотних моментів і оцінки довгострокового впливу великих подій. Поглиблене розуміння конкретних випадків біполярної взаємодії, пропонує нам мікрорівневе розуміння того, як держави орієнтуються в такій системі. Кількісні методи дозволяють ідентифікувати закономірності та тенденції, тоді

як якісні дослідження дають детальне розуміння мотивації, сприйняття та стратегій акторів у біполярних умовах.

Взаємодія між теорією та методологією особливо очевидна у вивченні біполярності. Вибір теоретичної основи інформує вибір методів дослідження, і навпаки. Наприклад, реалістична перспектива може спонукати нас використовувати кількісні вимірювання розподілу влади, тоді як конструктивістський підхід може передбачати якісний аналіз дипломатичного дискурсу та формування ідентичності.

Крім того, вивчення біполярності сприяє ширшому теоретичному та емпіричному розумінню міжнародних відносин. Це покращує наше розуміння того, як владні структури впливають на поведінку держави, фактори, що сприяють стабільності чи конфлікту в міжнародній системі, а також роль ідеології та ідентичності у формуванні глобальної політики.

Питання про те, чи можлива нова «біполярність» між Сполученими Штатами та Китаєм, є складним і багатограним питанням, яке вимагає тонкого розуміння геополітичної, економічної та технологічної динаміки. Вивчення історичного контексту, зокрема впливу холодної війни, дає нам цінну інформацію про потенційну траєкторію американо-китайських відносин.

2. Холодна війна, відзначена ідеологічним і геополітичним суперництвом між Сполученими Штатами і Радянським Союзом, формувала світовий порядок протягом кількох десятиліть. Біполярна структура світу тієї епохи, коли США та Радянський Союз були двома наддержавами, визначила міжнародні відносини, альянси безпеки та глобальне управління. Геополітичний ландшафт характеризувався ідеологічною конкуренцією, гонкою озброєнь і проксі-конфліктами, які відбувалися в різних регіонах.

3. Ідеологічний розкол між капіталізмом і комунізмом став основоположним елементом у формуванні цього біполярного характеру,

впливаючи на стратегічні розрахунки та альянси націй у всьому світі. Постійна напруженість і конкуренція між супердержавами мали далекосяжні наслідки, формуючи не лише геополітику того часу, але й впливаючи на формування альянсів, регіональні конфлікти та розвиток військових технологій. Кульмінація холодної війни та подальший розпад Радянського Союзу в 1991 році ознаменували кінець цієї біполярної ери. Падіння Берлінської стіни та наступні геополітичні перегрупування призвели до трансформаційних змін у міжнародній системі, започаткувавши нову еру, позначену появою іншої динаміки сил і геополітичних міркувань. Спадщина біполярного характеру холодної війни зберігається в сучасних міжнародних відносинах. Стратегічні рамки, альянси та геополітичне мислення, що виникли в цей період, продовжують формувати глобальний ландшафт, хоча й у змінених формах. Кінець холодної війни не означав закінчення конкуренції великих держав, а радше зміну її проявів і реконфігурацію альянсів у більш багатополлярному світі.

Дисфункціональні аспекти міжнародної системи, позначені геополітичною напруженістю, економічними розбіжностями та невирішеними глобальними проблемами, сприяли повторному появі біполярного характеру. Великі держави, зокрема Сполучені Штати та Китай, посіли центральне місце в новій епосі стратегічної конкуренції. Ця біполярна динаміка формується не лише традиційними військовими міркуваннями, а й економічним впливом, технологічною доблестю та ідеологічною конкуренцією. Відлуння холодної війни продовжує резонувати в сучасних дискусіях про потенціал нової біполярності, цього разу між Сполученими Штатами та Китаєм. Хоча динаміка американо-китайських відносин суттєво відрізняється від американо-радянського суперництва, є помітні паралелі. Обидві ситуації пов'язані з ідеологічними розбіжностями, економічною конкуренцією, військовою позицією та прагненням до глобального впливу.

4. В епоху після холодної війни Китай піднявся як грізна економічна та технологічна держава, кинувши виклик давньому домінуванню Сполучених Штатів. Економічна взаємозалежність між двома націями поглибилася, створивши складну мережу зв'язків, яка має як кооперативні, так і конкурентні аспекти. Технологічна конкуренція, особливо в таких сферах, як штучний інтелект і 5G, стала центральною точкою, що нагадує гонку озброєнь часів холодної війни.

Можливість нової біполярності ще більше ускладнюється взаємопов'язаністю сучасного глобалізованого світу. Економічна взаємозалежність, технологічний прогрес і потенціал катастрофічних наслідків у разі конфлікту створюють інший набір міркувань порівняно з епохою холодної війни. Глобальні структури управління, створені після Другої світової війни, хоча й потребують реформування, відіграють певну роль у пом'якшенні напруженості та сприянні дипломатичному діалогу.

5. Економічний вимір є центральним чинником у формуванні еволюції відносин між Сполученими Штатами та Китаєм. Обидві країни володіють величезною економічною могутністю, і їх взаємодія має далекосяжні наслідки для глобальної економіки. Торгова напруженість, технологічна конкуренція та економічна взаємозалежність сприяють багатогранній природі їхніх відносин, додаючи вогню до потенційної біполярності. У геополітичному плані стратегічна конкуренція між США та Китаєм очевидна в різних сферах, від Південно-Китайського моря до регіональних альянсів. Військове становище, технологічний прогрес та ідеологічні розбіжності ще більше підкреслюють складність цієї біполярної динаміки, що розвивається. Подолання цих геополітичних викликів вимагає тонкого балансу, щоб запобігти ескалації та зберегти глобальну стабільність. Однак важливо визнати унікальні характеристики XXI століття, які суттєво відрізняються від історичного контексту холодної війни. Глобальна взаємопов'язаність, зростання недержавних акторів і транснаціональні виклики, такі як зміна клімату та

пандемії, вводять нові змінні, які можуть формувати та стримувати розвиток простого біполярного порядку.

У той час як одні стверджують, що нова біполярність виникає, оскільки Сполучені Штати та Китай беруть участь у стратегічній конкуренції в різних сферах, інші наголошують на взаємозалежності та потенціалі більш багатопольного світового порядку. Концепція «пастки Фуکیدіда», коли зростаюча держава кидає виклик існуючій владі, що призводить до конфлікту, набуває великого значення в дискусіях про майбутнє американо-китайських відносин. Однак до історичного детермінізму слід ставитися з обережністю, оскільки міжнародна система є динамічною та підпорядковується агентуванню її акторів.

Прокладаючи шлях вперед, глобальні гравці повинні враховувати уроки холодної війни, визнаючи при цьому унікальні особливості поточного глобального ландшафту. Ефективна дипломатія, міжнародна співпраця та адаптація структур управління для вирішення сучасних викликів є важливими. Потенціал для нової біполярності між Сполученими Штатами та Китаєм підкреслює необхідність проактивних заходів для забезпечення того, щоб конкуренція не переросла в конфронтацію та щоб механізми глобального управління розвивалися для управління складнощами XXI століття.

По суті, питання нової біполярності є ключовим моментом у міжнародних відносинах, де вибір, зроблений ключовими учасниками, сформує траєкторію глобальних справ. Уроки холодної війни служать і застереженням, і джерелом розуміння, спонукаючи нації знаходити тонкий баланс між конкуренцією та співпрацею в прагненні до стабільного та процвітаючого світового порядку. Можливість нової біполярності між Сполученими Штатами та Китаєм викликає питання про роль міжнародних інституцій, дипломатії та багатосторонньої співпраці. Встановлення балансу між конкуренцією та співпрацею має вирішальне значення для ефективного

вирішення глобальних викликів і запобігання переходу до протистояння, схожого на холодну війну.

У прагненні до стабільного міжнародного порядку, що ґрунтується на співпраці, як Сполучені Штати, так і Китай зобов'язані брати участь у конструктивному діалозі, знаходити спільну мову щодо спільних викликів і створювати механізми вирішення конфліктів. Уроки історії, особливо пастки неконтрольованого суперництва, повинні керувати зусиллями, спрямованими на налагодження більш деталізованих відносин співпраці між цими двома впливовими державами.

Підсумовуючи, хоча поява нової біполярності між Сполученими Штатами та Китаєм цілком можлива, шлях уперед є невизначеним і залежить від дипломатичних рішень, зроблених обома країнами. Керування цими потенційними біполярними відносинами вимагає стратегічного передбачення, відданості міжнародній співпраці та усвідомлення унікальних викликів, які створює сучасний глобальний ландшафт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барнс Н. Искусство переговоров по Киссинджеру. Уроки заключения сделок на высшем уровне / Н. Барнс, Р. Мнукин, Д. Себениус., 2019. – 448 с.
2. ВАРШАВСЬКА УГОДА 1920 [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20160806013912/http://cyclop.com.ua/content/view/986/58/1/9/#10913>.
3. Дещинський Л. Міжнародні відносини України: історія і сучасність / Леонтій Дещинський. – Львів: Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2001. – 173 с.
4. Збігнев Б. Велика Шахівниця. Американська першість та її геостратегічні імперативи / Бжезінський Збігнев. – Харків: Фабула, 2019. – 288 с.
5. Киссинджер Г. О Китає / Генри Киссинджер. – Москва: ООО «Харвест», 2014. – 640 с.
6. Константинов В. «Двох Китаїв» концепція / Віктор Константинов. – Київ: Знання України, 2004.
7. Крушинський В. Залізна завіса / Крушинський Вадим. – Київ: Знання України, 2004
8. Мур Г. Ми були солдатами... і молодими. Я-Дранг - битва, що змінила війну у В'єтнамі / Г. Мур, Д. Гелловей. – Львів: Астролябія, 2018. – 704 с.
9. A SHORT HISTORY OF NATO [Електронний ресурс] // NATO. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm.
10. About us [Електронний ресурс] // ASEAN. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/>.

11. Afghanistan Task Force. AFGHANISTAI: SOVIET INVASION AND U-S . RESPONSE [Электронный ресурс] / Afghanistan Task Force, Foreign Affairs and National Defense Division // Library of Congress Congressional Research Service. – 1980. – Режим доступа до ресурсу: https://www.everycrsreport.com/files/19800502_IB80006_cdb9eeda3b49cdfce9a4d95a0bb0eb61bd4130cc.pdf.

12. Air Force Story, The Cold War, 1948–1950 [Электронный ресурс] // Universal Newsreel. – 1953. – Режим доступа до ресурсу: <https://archive.org/detailsgov.dod.dimoc.26164>.

13. Air pollution and COVID-19 mortality in the United States: Strengths and limitations of an ecological regression analysis [Электронный ресурс] // National Library of Medicine. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7673673/>.

14. Albright J. Bombshell : The Secret Story of America's Unknown Atomic Spy Conspiracy Gebundene / J. Albright, M. Kunstel. – New York: Times Books, 1997. – 399 с.

15. Andrew Mullen. US-China trade war: phase one trade deal largely a ‘failure’, as purchases fall well short of targets [Электронный ресурс] / Andrew Mullen // SCMP. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3120986/us-china-trade-war-phase-one-trade-deal-largely-failure>.

16. Annual Freedom of Navigation Report [Электронный ресурс] // Department of Defense Report to Congress. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: [https://policy.defense.gov/Portals/11/Documents/FY18%20DoD%20Annual%20FON%20Report%20\(final\).pdf?ver=2019-03-19-103517-010](https://policy.defense.gov/Portals/11/Documents/FY18%20DoD%20Annual%20FON%20Report%20(final).pdf?ver=2019-03-19-103517-010).

17. B. Raman. INS Airavat Incident: What does it Portend? [Электронный ресурс] / B. Raman // SAAG. – 2011. – Режим доступа до ресурсу:

<https://web.archive.org/web/20120330094421/http://www.southasiaanalysis.org/papers47/paper4677.html>.

18. Behrman G. The Most Noble Adventure: The Marshall Plan and the Time When America Helped Save Europe / Greg Behrman. – New York: Simon & Schuster, 2007. – 416 с.

19. Belt and Road Initiative [Электронный ресурс] // The World Bank. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative>.

20. Bradsher K. With Higher Tariffs, China Retaliates Against the U.S. [Электронный ресурс] / Keith Bradsher // The New York Times. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2019/05/13/business/trump-trade-china.html>.

21. Branigan T. China resumes direct flights to Taiwan after 60 years [Электронный ресурс] / Tania Branigan // The Guardian. – 2008. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.theguardian.com/world/2008/jul/05/china>.

22. Carroll J. A Concise History of Hong Kong / John Carroll. – Lanham: Rowman & Littlefield, 2007. – 270 с.

23. Chasing the Chinese dream [Электронный ресурс] // The Economist. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.economist.com/briefing/2013/05/04/chasing-the-chinese-dream>.

24. China condemns decision by Google to lift censorship [Электронный ресурс] // BBC News. – 2010. – Режим доступа до ресурсу: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/8582233.stm>.

25. China makes 1989 Tiananmen payout [Электронный ресурс] // BBC News. – 2006. – Режим доступа до ресурсу: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4960762.stm>.

26. China new leaders: Xi Jinping heads line-up for politburo [Электронный ресурс] // BBC News. – 2012. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-20322288>.

27. Cimbala S. *The Dead Volcano: The Background and Effects of Nuclear War Complacency* / Stephen Cimbala. – London: Bloomsbury Academic, 2002. – 271 с.
28. CONAN N. *Sixty Years of Trying to Control the Bomb* [Электронный ресурс] / NEAL CONAN // NPR. – 2005. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.npr.org/transcripts/4994161>.
29. Coral B. *The diplomacy of detente : the Kissinger era* / Bell Coral. – New York: St. Martin's Press, 1977. – 296 с.
30. Crawford A. *AI Is the New Front Line in US-China Competition* [Электронный ресурс] / Alan Crawford // Bloomberg News. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2023-06-28/artificial-intelligence-is-the-new-front-line-in-us-china-competition>.
31. Dickson P. *Sputnik: The Launch of the Space Race* / Paul Dickson. – Toronto: Walter & Ross Macfarlane, 2002. – 320 с.
32. Dikötter F. *China After Mao: The Rise of a Superpower* / Frank Dikötter. – London: Bloomsbury, 2023. – 416 с.
33. Dillon M. *Deng Xiaoping The Man who Made Modern China* / Michael Dillon. – London: Bloomsbury Publishing, 2014. – 352 с.
34. Divine R. *America Past and Present, Volume 2 (since 1865): Past and Present* / R. Divine, T. Breen, H. Williams. – London: Pearson Education, 2012. – 512 с.
35. FACT SHEET: *The Biden-Harris Administration's National Security Strategy* [Электронный ресурс] // The White House. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/10/12/fact-sheet-the-biden-harris-administrations-national-security-strategy/>.
36. Forden G. *False Alarms in the Nuclear Age* [Электронный ресурс] / Geoffrey Forden // PBS. – 2001. – Режим доступа до ресурсу:

<https://web.archive.org/web/20181016092721/http://www.pbs.org/wgbh/nova/military/nuclear-false-alarms.html>.

37. Freeman C. The U.S.-China Strategic and Economic Dialogue [Электронный ресурс] / Charles Freeman // CSIS. – 2009. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.csis.org/analysis/us-china-strategic-and-economic-dialogue-0>.

38. Gaddis J. Russia, the Soviet Union, and the United States / John Gaddis. – New York: McGraw-Hill Publishing Company, 1990. – 404 с.

39. Gaddis J. The Cold War : a new history / John Gaddis. – New York: Penguin Press, 2005. – 376 с.

40. GLASS A. Soviet Union establishes Warsaw Pact, May 14, 1955 [Электронный ресурс] / ANDREW GLASS // Politico. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.politico.com/story/2014/05/this-day-in-politics-106640>.

41. Graham A. Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis / Allison Graham. – Washington, DC: American Political Science Association, 1969. – 30 с. – (63). – (3).

42. Griffin N. Ping-Pong Diplomacy: The Secret History Behind the Game That Changed the World / Nicholas Griffin. – New York: Simon and Schuster, 2015. – 352 с.

43. Grogin R. Natural Enemies: The United States and the Soviet Union in the Cold War 1917-1991 / Robert Grogin. – Lanham: Lexington Books, 2001. – 353 с.

44. Guoqi X. The Sport of Ping-Pong Diplomacy / X. Guoqi. – Cambridge: Harvard University Press, 2008. – 46 с.

45. Hastings M. Vietnam: An Epic Tragedy, 1945-1975 / Max Hastings. – New York: HarperCollins, 2018. – 896 с.

46. Haynes J. Spies : the rise and fall of the KGB in America / J. Haynes, H. Klehr, A. Vassiliev. – New Haven: Yale University Press, 2009. – 704 с.

47. Henderson D. German Economic Miracle [Электронный ресурс] / David Henderson // Econlib. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.econlib.org/library/Enc/GermanEconomicMiracle.html>.

48. Hogan M. The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe, 1947-1952 / Michael Hogan. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 482 с.

49. Jones N. Countdown to declassification: Finding answers to a 1983 nuclear war scare [Электронный ресурс] / Nate Jones // Bulletin of the Atomic Scientists. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://nsarchive.files.wordpress.com/2013/11/bulletin-of-the-atomic-scientists-2013-jones-47-572.pdf>.

50. Jones V. Manhattan: The Army and the Atomic Bomb (United States Army in World War II: Special Studies) / Vincent Jones. – South Carolina: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015. – 690 с.

51. Kennan G. The Sources of Soviet Conduct [Электронный ресурс] / George Kennan // Foreign Affairs. – 1947. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.foreignaffairs.com/russian-federation/george-kennan-sources-soviet-conduct>.

52. Khatchadourian R. Surviving the Crackdown in Xinjiang [Электронный ресурс] / Raffi Khatchadourian // New Yorker. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.newyorker.com/magazine/2021/04/12/surviving-the-crackdown-in-xinjiang>.

53. Lau L. The China-US Trade War and Future Economic Relations / Lawrence Lau. – Shatin: The Chinese University of Hong Kong, 2019. – 34 с. – (Working Paper). – (72)

54. Leon L. THE “MYSTERY” OF THE SOVIET COLLAPSE [Электронный ресурс] / Leon Aron Leon // Journal of Democracy. – 2006. – Режим доступа до ресурсу:

https://web.archive.org/web/20180923200627/https://contact.iet.ru/files/text/guest/Aron/2006_17.pdf.

55. Leong C. K. Special economic zones and growth in China and India: an empirical investigation [Электронный ресурс] / Chee Kian Leong // Springer. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10368-012-0223-6>.

56. Ley W. Galaxy [Электронный ресурс] / Willi Ley // Galaxy Magazine. – 1968. – Режим доступа до ресурсу: https://archive.org/details/Galaxy_v27n03_1968-10/mode/2up.

57. Lincoln Feast. Kim becomes first North Korean leader to cross border into South since war [Электронный ресурс] / Lincoln Feast // Reuters. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.reuters.com/article/us-northkorea-southkorea-summit-crossing/kim-becomes-first-north-korean-leader-to-cross-border-into-south-since-war-idUSKBN1HY01L/>.

58. Ling H. Asian American History and Culture: An Encyclopedia / H. Ling, A. Austin. – New York: Routledge, 2015. – 605 с.

59. Lyall S. Critics Assail British Police for Harsh Tactics During the G-20 Summit Meeting [Электронный ресурс] / Sarah Lyall // The New York Times. – 2009. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2009/05/31/world/europe/31police.html?pagewanted=all>.

60. Malhuret C. REPORT FROM AFGHANISTAN [Электронный ресурс] / Claude Malhuret – Режим доступа до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20170128201614/http://www.paulbogdanor.com/left/afghan/report.pdf>.

61. Malone M. The Valley of Heart's Delight: A Silicon Valley Notebook 1963 - 2001 / Michael Malone. – New York: John Wiley & Sons, 2002. – 304 с.

62. McLean I. The Concise Oxford Dictionary of Politics / Iain McLean. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 559 с.

63. Mikesell R. Papers and Proceedings of the Seventieth Annual Meeting of the American Economic Association / Raymond Mikesell., 1958. – 13 с. – (48; вып. 2).

64. Military and Security Developments Involving the People's Republic of China [Электронный ресурс] // U.S. Department of Defense. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://media.defense.gov/2021/Nov/03/2002885874/-1/-1/1/2021-CMPR-FINAL.PDF>.

65. Mumford A. Proxy Warfare and the Future of Conflict [Электронный ресурс] / Andrew Mumford // Tandfonline. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071847.2013.787733>.

66. Næringsliv D. Dette er stedet der Sovjet testet atombombene sine [Электронный ресурс] / D. Næringsliv, C. Kjelstrup // DN.no. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20130814121620/http://www.dn.no/dnlordag/article2661162.ece>.

67. Nash G. The American People: Creating a Nation and a Society / G. Nash, J. Jeffrey, J. Howe. – Pearson Education: London, 2016. – 560 с.

68. North Korea leaves nuclear pact [Электронный ресурс] // CNN. – 2003. – Режим доступа до ресурсу: <https://edition.cnn.com/2003/WORLD/asiapcf/east/01/10/nkorea.treaty/>.

69. Oakes J. Freedom National: The Destruction of Slavery in the United States / James Oakes. – New York: W. W. Norton, 2013. – 595 с.

70. ORGANIZATION [Электронный ресурс] // U.S.ARMY. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.army.mil/>.

71. Page J. In Hunt for Covid-19 Origin, Patient Zero Points to Second Wuhan Market [Электронный ресурс] / Jeremy Page // The Wall Street Journal. – 2021. – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.wsj.com/articles/in-hunt-for-covid-19-origin-patient-zero-points-to-second-wuhan-market-11614335404>.

72. Papers and Proceedings of the Seventieth Annual Meeting of the American Economic Association, 1958. – 13 с. – (48). – (2).

73. Park S. International Organisations and Global Problems: Theories and Explanations / Susan Park. – Cambridge: Cambridge University Press, 2018. – 324 с.

74. Ploky S. Yalta: The Price of Peace / Serhii Ploky. – London: Penguin Publishing Group, 2010. – 480 с

75. Ramirez J. Google vs. China: Fighting for the Future [Электронный ресурс] / Jessica Ramirez // Newsweek. – 2010. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.newsweek.com/google-vs-china-fighting-future-71121>.

76. Rogers B. Vietnam Studies - Cedar Falls-Junction City: A Turning Point / Bernard Rogers., 2014. – 143 с.

77. Rooks T. East Germany's forgotten central bank [Электронный ресурс] / Timothy Rooks // DW. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.dw.com/en/picking-up-the-pieces-the-story-of-east-germanys-central-bank/a-44423892>.

78. Sarotte M. The Collapse: The Accidental Opening of the Berlin Wall / Mary Sarotte. – Lobdon: Hachette UK, 2014. – 320 с.

79. Scanlan P. Op-ed: Trump's campaign against Huawei, Chinese tech will backfire [Электронный ресурс] / Paul Scanlan // CNBC. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.cnbc.com/2020/09/09/op-ed-trumps-campaign-against-huawei-chinese-tech-will-backfire.html>.

80. Scott L. The Cuban Missile Crisis A Critical Reappraisal / L. Scott, G. Hughes. – London: Routledge, 2016. – 272 с.

81. Section 301- China Technology Transfer [Электронный ресурс] // USTR. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://ustr.gov/issue-areas/enforcement/section-301-investigations/section-301-china>.

82. Sempa F. *Geopolitics: From the Cold War to the 21st Century* / Francis Sempa. – London: Routledge, 2017. – 131 с.

83. Sinaga L. *China's Assertive Foreign Policy in South China Sea Under XI Jinping: Its Impact on United States and Australian Foreign Policy* [Электронный ресурс] / Lidya Sinaga // Indonesian Institute of Science. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <https://media.neliti.com/media/publications/27009-EN-chinas-assertive-foreign-policy-in-south-china-sea-under-xi-jinping-its-impact-o.pdf>

84. Smith T. *Arms Race Instability and War* / Theresa Smith. – New York: Sage Publications, 1980. – 32 с.

85. Suny R. *The Soviet Experiment: Russia, the USSR, and the Successor States* / Ronald Suny. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 540 с.

86. Swanson A. *Trump's Trade War With China Is Officially Underway* [Электронный ресурс] / Ana Swanson // The New York Times. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2018/07/05/business/china-us-trade-war-trump-tariffs.html>.

87. *The Congress of Europe in The Hague (7–10 May 1948)* [Электронный ресурс] // CVCE. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: https://web.archive.org/web/20140221134608/http://www.cvce.eu/www.cvce.eu/recherche/unit-content/-/unit/04bfa990-86bc-402f-a633-11f39c9247c4/0e29b667-0b3c-464d-9ab7-71f065f81a60/http://www.cvce.eu/recherche/unit-content/-/unit/04bfa990-86bc-402f-a633-11f39c9247c4/0e29b667-0b3c-464d-9ab7-71f065f81a60/Resources#b7d8de79-1341-4bb5-bf33-830c7c2bb847_en&overlay.

88. *The Paris Agreement* [Электронный ресурс] // UNFCCC. – 2021. – Режим доступа до ресурсу:

<https://web.archive.org/web/20210319205057/https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>.

89. The Recession of 2007–2009 [Электронный ресурс] // BLS SPOTLIGHT ON STATISTICS. – 2012. – Режим доступа до ресурсу: https://www.bls.gov/spotlight/2012/recession/pdf/recession_bls_spotlight.pdf.

90. The Sixth WTO Ministerial Conference [Электронный ресурс] // WTO. – 2005. – Режим доступа до ресурсу: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/min05_e.htm.

91. Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and Under Water [Электронный ресурс] // United Nations – Режим доступа до ресурсу: https://treaties.unoda.org/t/test_ban.

92. Trump Administration Announces Framework and Leadership for «Operation Warp Speed» [Электронный ресурс] // HHS. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20201216233803/https://www.hhs.gov/about/news/2020/05/15/trump-administration-announces-framework-and-leadership-for-operation-warp-speed.html>.

93. United Nations Convention on the Law of the Sea [Электронный ресурс]. – 1994. – Режим доступа до ресурсу: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf.

94. Vincent Brussee. China’s social credit score – untangling myth from reality [Электронный ресурс] / Vincent Brussee // Merics. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://merics.org/en/comment/chinas-social-credit-score-untangling-myth-reality>.

95. WHAT IS NATO? [Электронный ресурс] // NATO. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>.

96. Wilchins D. Lehman to file for bankruptcy, plans to sell units [Электронный ресурс] / Dan Wilchins // Reuters. – 2008. – Режим доступа

до ресурсу: <https://www.reuters.com/article/us-lehman-bankruptcy-idUSN1546989720080915/>.

97. Wood A. *Stalin and Stalinism* / Alan Wood. – London: Routledge, 2005. – 105 с.

98. WTO: Main functions [Электронный ресурс] // WTO official site. – 2006. – Режим доступа до ресурсу: https://web.archive.org/web/20061230121730/http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/eol/e/wto01/wto1_11.htm.

99. Xi's Vow of World Dominance by 2049 Sends Chill Through Markets [Электронный ресурс] // Bloomberg News. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-10-26/xi-s-vow-of-world-dominance-by-2049-sends-chill-through-markets>.

100. Zhao S. *The Dragon Roars Back* / Suisheng Zhao. – Stanford: Stanford University Press, 2023. – 358 с.

SUMMARY

The study of bipolarity in the system of international relations plays a key role in providing an understanding of the dynamics, challenges and opportunities that arise in a global context characterized by the dominance of two great powers. Theoretical and methodological principles are fundamental to this study, forming the lens through which we analyzed and understood the complexity inherent in bipolar systems. Theoretical foundations form the intellectual basis of the study of bipolarity. Realist perspectives, for example, emphasize the role of power and the struggle for dominance between the two main actors in a bipolar system. The balance of power, security dilemmas, and the achievement of national interests become centers of realist analysis. On the other hand, neorealist theories, based on classical realism, delve into the structural aspects of the international system, examining how the distribution of power affects state behavior.

On the other hand, constructivist views emphasize the importance of ideas, norms and identities in shaping the interaction between states in a bipolar environment. This approach emphasizes that power is not only material, but also socially constructed. How states perceive each other, the norms they share, and the narratives they create can significantly influence their behavior within a bipolar system.

Methodological principles guide empirical research and analysis of bipolarity. Historical analysis is critical to understanding the evolution of bipolar systems, identifying key turning points, and assessing the long-term impact of major events. An in-depth understanding of specific cases of bipolar interaction offers us a micro-level understanding of how states navigate such a system. Quantitative methods allow for the identification of patterns and trends, while qualitative studies provide a detailed understanding of the motivations, perceptions, and strategies of actors in bipolar settings.

The interplay between theory and methodology is particularly evident in the study of bipolarity. The choice of theoretical framework informs the choice of research methods, and vice versa. For example, a realist perspective might lead us to use quantitative measures of power distribution, while a constructivist approach might involve qualitative analysis of diplomatic discourse and identity formation.

In addition, the study of bipolarity contributes to a broader theoretical and empirical understanding of international relations. It improves our understanding of how power structures influence state behavior, the factors that contribute to stability or conflict in the international system, and the role of ideology and identity in shaping global politics.

The question of whether a new “bipolarity” between the United States and China is possible is a complex and multifaceted question that requires a nuanced understanding of geopolitical, economic, and technological dynamics. Examining the historical context, particularly the impact of the Cold War, provides us with valuable information about the potential trajectory of US-China relations.

The Cold War, marked by ideological and geopolitical rivalry between the United States and the Soviet Union, shaped the world order for several decades. The bipolar structure of the world during the era when the US and the Soviet Union were the two superpowers defined international relations, security alliances and global governance. The geopolitical landscape was characterized by ideological competition, an arms race, and proxy conflicts that took place in different regions.

The ideological divide between capitalism and communism became a fundamental element in the formation of this bipolar character, influencing the strategic calculations and alliances of nations around the world. The constant tension and competition between the superpowers had far-reaching consequences, shaping not only the geopolitics of the time, but also influencing the formation of alliances, regional conflicts, and the development of military technology. The climax of the Cold War and the subsequent collapse of the Soviet Union in 1991 marked the end

of this bipolar era. The fall of the Berlin Wall and subsequent geopolitical realignments led to transformative changes in the international system, ushering in a new era marked by the emergence of a different power dynamic and geopolitical considerations. The legacy of the bipolar nature of the Cold War persists in modern international relations. The strategic frameworks, alliances, and geopolitical thinking that emerged during this period continue to shape the global landscape, albeit in altered forms. The end of the Cold War did not mean the end of great power competition, but rather a change in its manifestations and a reconfiguration of alliances in a more multipolar world.

Dysfunctional aspects of the international system, marked by geopolitical tensions, economic differences, and unresolved global issues, have contributed to the re-emergence of bipolarity. Great powers, in particular the United States and China, have taken center stage in the new era of strategic competition. This bipolar dynamic is shaped not only by traditional military considerations, but also by economic influence, technological prowess, and ideological competition. Echoes of the Cold War continue to resonate in contemporary debates about the potential for a new bipolarity, this time between the United States and China. Although the dynamics of US-China relations differ significantly from the US-Soviet rivalry, there are notable parallels. Both situations involve ideological differences, economic competition, military posture, and the desire for global influence.

In the post-Cold War era, China has emerged as a formidable economic and technological power, challenging the long-standing dominance of the United States. The economic interdependence between the two nations has deepened, creating a complex web of relationships that has both cooperative and competitive aspects. Technological competition, especially in areas such as artificial intelligence and 5G, has become a focal point reminiscent of the Cold War arms race.

The possibility of a new bipolarity is further complicated by the interconnectedness of today's globalized world. Economic interdependence,

technological progress, and the potential for catastrophic consequences in the event of conflict create a different set of considerations compared to the Cold War era. Global governance structures established after World War II, although in need of reform, have a role to play in easing tensions and facilitating diplomatic dialogue.

The economic dimension is a central factor in shaping the evolution of relations between the United States and China. Both countries have enormous economic power, and their interaction has far-reaching implications for the global economy. Trade tensions, technological competition and economic interdependence contribute to the multifaceted nature of their relationship, adding fuel to potential bipolarity. Geopolitically, strategic competition between the US and China is evident in a variety of areas, from the South China Sea to regional alliances. The military situation, technological advances, and ideological differences further underscore the complexity of this evolving bipolar dynamic. Addressing these geopolitical challenges requires a delicate balance to prevent escalation and preserve global stability. However, it is important to recognize the unique characteristics of the 21st century, which differ significantly from the historical context of the Cold War. Global interconnectedness, the rise of non-state actors, and transnational challenges such as climate change and pandemics introduce new variables that can shape and constrain the development of a simple bipolar order.

While some argue that a new bipolarity is emerging as the United States and China engage in strategic competition in various domains, others emphasize interdependence and the potential for a more multipolar world order. The concept of the "Thucydides Trap," when a rising power challenges an existing power, leading to conflict, is gaining in importance in discussions about the future of US-China relations. However, historical determinism should be treated with caution because the international system is dynamic and subject to the agency of its actors.

In forging a path forward, global players must heed the lessons of the Cold War while recognizing the unique features of the current global landscape. Effective

diplomacy, international cooperation and adaptation of governance structures to meet today's challenges are essential. The potential for a new bipolarity between the United States and China underscores the need for proactive measures to ensure that competition does not escalate into confrontation and that global governance mechanisms evolve to manage the complexities of the 21st century.

In essence, the question of the new bipolarity is a pivotal moment in international relations, where the choices made by key actors will shape the trajectory of global affairs. The lessons of the Cold War serve as both a warning and a source of insight, prompting nations to strike a delicate balance between competition and cooperation in pursuit of a stable and prosperous world order. The possibility of a new bipolarity between the United States and China raises questions about the role of international institutions, diplomacy, and multilateral cooperation. Striking a balance between competition and cooperation is critical to effectively addressing global challenges and preventing a Cold War-like confrontation.

In pursuit of a stable international order based on cooperation, both the United States and China are committed to engaging in constructive dialogue, finding common ground on common challenges, and establishing conflict resolution mechanisms. The lessons of history, especially the pitfalls of unchecked rivalry, should guide efforts to establish a more detailed cooperative relationship between these two powerful powers.

In summary, while the emergence of a new bipolarity between the United States and China is entirely possible, the path forward is uncertain and depends on the diplomatic decisions made by both countries. Managing this potential bipolar relationship requires strategic foresight, a commitment to international cooperation, and an awareness of the unique challenges posed by today's global landscape.